

TAMPEREEN YLIOPISTO

Pienten Down-lasten mediasuhde heidän vanhempiansa tulkitsemana

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

Mediakasvatuksen pro gradu -tutkielma

TELMA TUOMISTO

Elokuu 2015

Tampereen yliopisto

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

TELMA TUOMISTO: Pienten Down-lasten mediasuhde heidän vanhempiansa tulkitsemana.

Mediakasvatuksen pro gradu -tutkielma, 81 sivua, 3 liitesivua.

Elokuu 2015

Erilaiset erityisryhmät, kuten kehitysvammaiset lapset ovat jääneet vähäiselle huomiolle lasten mediasuhteita ja mediankäyttöä koskevassa tutkimuksessa vaikka mediakulttuurilla on vahva asema myös heidän lapsuudessaan. Tutkielmassa tarkastellaan niitä Down-lasten kehityksen erityispiirteitä, joilla voi olettaa olevan merkitystä lapsen mediankäytön ja mediasuhteen muotoutumisen kannalta. Mediasuhteen muotoutumista käsitellään aiheesta tehdyn aiemman tutkimuksen valossa ja median merkitystä lapsen maailmankuvan rakentajana pohditaan sosiaalisen konstruktionismin käsitteen kautta.

Tutkielman aineisto kattaa viiden alle 7-vuotiaan Down-lapsen vanhemman tai vanhempien haastattelun. Näiden esimerkkitapausten kautta kuvataan vanhempien käsityksiä Down-lapsensa mediasuhteesta tutkielman tutkimuskysymysten viitoittamien teemojen kautta. Teemoittelun avulla toteutetussa analyysissä hyödynnetään näitä samoja teema-alueita.

Tavoitteena on ymmärtää, mikä merkitys Downin oireyhtymällä on lapsen mediasuhteen muotoutumisen kannalta ja mikä merkitys medialla on pienelle Down-lapselle. Tutkielmassa pyritään myös tuomaan esille niitä kasvattavia ja kuntouttavia ulottuvuuksia, joita vanhemmat kokevat erilaisilla mediasisällöillä lapsensa kannalta olevan. Lisäksi tarkastellaan vanhempien käsityksiä roolistaan pienen Down-lapsensa mediakasvattajana.

Aineiston kautta hahmottuu käsitys mediasta pienelle Down-lapsille tärkeänä ja iloa tuottavana osana heidän jokapäiväistä elämäänsä. Aiempaa lasten mediasuhteita ja mediankäyttöä käsittelevää tutkimusta mukaillen tärkeimmässä roolissa heidän mediankäytössään ovat erilaiset lapsille suunnatut kuvaohjelmat, joita seurataan eri lähteistä, myös internetin kautta. Digitaalisten pelien osuus Down-lasten mediankäytössä on myös huomattava, johtuen kosketusnäyttöteknologialla varustettujen tabletti-tietokoneiden yleistymisestä perheiden medialaitevalikoimassa. Kommunikaatioon liittyvät vaikeudet näyttävät kuitenkin vaikeuttavan Down-lasten ja vanhempien mediaan liittyvää vuorovaikutusta ja lasten ja vanhempien yhteinen median seuraaminen edesauttaakin median kautta esille tulevista aiheista keskustelua. Median kautta tapahtuva oppiminen näyttäytyy vanhemmille lähinnä kielellisenä oppimisena ja mediassa koettujen asioiden näkymisenä lasten leikeissä. Vanhemmat tiedostavat rooliinsa Down-lapsensa mediakasvattajana mediasisältöjen valikoinnin ja mediankäytön säätelyn lisäksi kuuluvan myös kasvatuksellisen ja kuntoutuksellisen ulottuvuuden ja Down-lapsia kannustetaan mahdollisuuksien rajoissa omatoimiseen mediavälineiden käyttöön.

Pienet Down-lapset ovat tutkielman perusteella suunnilleen samanikäisiin sisaruksiinsa nähden tasavertaisia mediankäyttäjiä omassa perheyhteisössään. Down-lasten kasvun tässä vaiheessa vanhemmat tuntevat heidän käyttämänsä mediasisällöt ja luottavat kykyihinsä toimia Down-lapsensa mediakasvattajana. Lapsen kuntoutuksessa apuna olevilta tahoilta toivotaan kuitenkin tukea Down-lapsen kehitystä tukevien mediasisältöjen hyödyntämisessä. Kielellisen oppimisen lisäksi median mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen kehittäjänä tulisi tarkastella. Varhaisella ja turvallisella median ja internetin käytöllä voidaan olettaa olevan positiivinen vaikutus Down-lasten mediataitojen kehitykselle ja tätä kautta heidän mahdollisuuksilleen itsenäiseen ja yhteisölliseen elämään myöhemmässä vaiheessa.

Avainsanat: Mediasuhde, Downin oireyhtymä, mediakasvatus, medialukutaito, mediataidot, osallisuus, lapsi.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
2. DOWNIN OIREYHTYMÄSTÄ JA LAPSEN MEDIASUHTEESTA.....	5
2.1 Downin oireyhtymästä ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle	5
2.1.1 Down-lasten kielellinen kehitys ja vuorovaikutustaidot.....	6
2.1.2 Down-lasten kehityksen tukeminen	10
2.2 Lasten mediasuhteista ja mediankäytöstä	12
2.3 Oman mediasuhteen säätelystä ja maailmankuvan rakentumisesta	18
2.4 Vanhempi lapsen mediasuhteen säätelijänä ja mediakasvattajana	20
2.4.1 Näkökulmia medialukutaitoon ja mediakasvatukseen	21
2.4.2 Vanhempi lapsen mediakasvattajana	22
2.5 Tutkimuskysymykset	24
3. TUTKIELMAN MENETELMÄT.....	25
3.1 Tutkijasubjekti	26
3.2 Tutkielman aineisto	27
3.3 Teemahaastatteluaineiston litterointi ja analyysi	29
3.4 Menetelmällisten valintojen arviointia.....	32
4. TUTKIELMAN TULOKSET	35
4.1 Pienen Down-lapsen mediasuhteen kuvailua.....	35
4.1.1 Down-lapsen mahdollisuus säädellä omaa mediasuhdettaan.....	48
4.1.2 Kehitysvamman merkitys mediasuhteessa.....	50
4.2 Media opin ja ilon lähteenä.....	53
4.3 Vanhempi Down-lapsen mediakasvattajana	56
4.3.1 Mediankäytön hallinta ja rajoittaminen	57
4.3.2 Kuntoutuksellisten tarpeiden huomioiminen	62
4.4 Yhteenvetoa tutkielman tuloksista	64
5. POHDINTA	70
5.1 Mediasuhteen muotoutumisesta	70
5.2 Mediasuhteen merkityksestä pienelle Down-lapselle	72
5.3 Tutkielman arviointia ja suuntia eteenpäin	74
LÄHTEET	78
LIITTEET.....	82

1. JOHDANTO

Keskusteluissa lapsista ja mediasta korostetaan nykyisin usein mediaympäristön muutosta ja lapsuuden kiinnittymistä yhä vahvemmin mediaan. Puhe medialapsuudesta, lapsuuden kietoutumisesta olennaisesti mediaympäristöön, medialaitteisiin ja -sisältöihin ei ole liioiteltua. Mediaympäristö myös muokkaa identiteettiä, sosiaalistaa ja kasvattaa. Media on yksi merkittävä kasvuympäristö kodin, päiväkodin, koulun ja harrastustoiminnan ohella. (Kupiainen 2007, 16-17). Median ja muun elämän välille ei myöskään kannata rakentaa turhaa ristiriitaa, vaan pikemminkin voisi esimerkiksi miettiä, miten lapsille tuttua mediaa voisi hyödyntää muussa toiminnassa (emt. 18). Mediaa ja erityisesti televisiota on tarkasteltu suhteessa lapsen leikin ja mielikuvituksen kehitykseen siitä lähtien, kun televisio on tullut osaksi ihmisten arkipäivää ja nykyään myös uusmedia ja pelit ovat osa lasten leikkiä (Salokoski & Mustonen 2007, 42).

Erilaiset erityisryhmät, kuten kehitysvammaiset lapset ja heidän tarpeensa näyttävät kuitenkin jääneen vähäiselle huomiolle lapsia ja mediaa koskevassa tutkimuksessa. Sitä, millaisina media ja sen sisällöt näyttäytyvät pienelle kehitysvammaiselle lapselle ja millaisia elämyksiä hän niiden kautta kokee, lienee tarkasteltu varsin vähän. Yhtenä syynä tähän saattaa olla, että erilaisten kommunikaatioon liittyvien haasteiden takia näiden lasten kuuleminen on vaikeaa. Median tarjoamat oppimisen mahdollisuudet on alettu tiedostaa ja niiden hyödyntäminen kehitysvammaisten lasten kuntoutuksessa ja opetuksessa on tarpeen ottaa huomioon.

Tässä tutkielmassa käsittelen pienten Downin oireyhtymä -lasten (myöhemmänä Down-lasten) media-suhdetta heidän vanhempiansa tulkitsemana. Tarkastelen vanhempien käsityksiä siitä, millainen merkitys eri medioilla on heidän lastensa päivittäisessä elämässä sekä miten he vanhempina kokevat lastensa mediankäytön ja suhteen mediaan. Pohdin lisäksi mediankäytön kuntouttavia ja kasvattavia ulottuvuuksia sekä sitä, miten alle kouluikäisten Down-lasten vanhemmat kokevat roolinsa lapsen mediakasvattajina. Olen kohdistanut huomioni alle 7-vuotiaiden Down-lasten vanhempiin, koska yleisesti kouluikä katsotaan alkavaksi 7-vuotiaana. Useimmat kehitysvammaiset lapset kuuluvat kuitenkin pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, jolloin oppivelvollisuus alkaa 6-vuotiaana ja kestää 11 vuotta (Välkkilä 2009, 51).

Tutkielmassani kysyn pienten Down-lasten vanhemmilta heidän käsitystään lapsensa mediankäytöstä ja median merkityksestä heidän lapselleen. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka puitteissa tukeudun vanhempien käsitykseen tutkittavasta asiasta. Katson, että lasten suora haastatteleminen olisi vaikeaa kommunikaation ongelmista johtuen. Pienten Down-lasten mediankäyttöä havainnoitaessa joutuisin myös tukeutumaan vanhempien tulkintaan lastensa reaktioista. Uskon myös, etteivät lapset kehitysvammaisuutensa ja ikänsä takia pystyisi antamaan kovinkaan tarkkaa kuvaa mediankäytöstään ja mieltymyksistään median suhteen. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö heillä käsitykseni mukaan olisi selkeitä mieltymyksiä ja tunteuksia erilaisiin mediasisältöihin nähden.

Erilaisten kehitysvammaisuutta aiheuttavien tekijöiden kirjo on laaja. Downin oireyhtymä on yleisin kehitysvammaisuutta aiheuttava yksittäinen tekijä ja muun muassa Down-lasten kognitiivista, kielellistä, sosioemotionaalista ja motorista kehitystä tarkastelevaa tutkimusta on tehty verraten runsaasti. Downin oireyhtymä on ollut myös käyttäytymis- ja kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena useammin kuin muut geneettiset häiriöt ja osaksi tästä syystä Down-henkilöiden kasvatukseen liittyvissä asioissa on saavutettu huomattavaa edistystä (Fidler & Nadel 2007). Down-lasten kehityksen ominaispiirteillä on kokonaisvaltaista merkitystä lapsen elämän kannalta ja tästä syystä niiden voi olettaa vaikuttavan myös lapsen mediasuhteen muotoutumiseen. Oma, tutkielman tekemisen aikaan 6-vuotiaasta Down-poikaani seurattessani olen havainnut, miten erilaiset mediasisällöt joko herättävät ja ylläpitävät lapsen kiinnostusta tai sitten eivät ja kuinka lapsi reagoi erilaisiin mediassa kokemiinsa asioihin. Olen myös nähnyt, kuinka kokonaisvaltaista iloa ja innostusta lapsi kokee median parissa ja kuinka median kautta ”tarttuneet” sanat ja opitut asiat näkyvät lapsen arjessa. Vanhempana itselleni on herännyt myös kysymyksiä siitä, kuinka kommunikaation vaikeudesta huolimatta voisin ymmärtää lapseni yrityksiä keskustella hänen seuraamistaan mediasisällöistä ja median kautta koetuista, joskus myös pelkoa herättävistä asioista sekä kuinka voisin tarjota hänelle sellaisia mediasisältöjä, jotka hän kokisi kiinnostaviksi ja motivoiviksi ja jotka samalla kehittäisivät hänen taitojaan.

Tutkielmani tavoitteena onkin ymmärtää, mikä merkitys Downin oireyhtymän aiheuttamalla lapsen kehityksen erityispiirteillä mahdollisesti on lapsen mediasuhteeseen ja sen muotoutumiseen. Tavoitteena on myös hahmottaa, miten media voisi toimia Down-lapsen kehitystä tukevana elementtinä. Tätä kautta tarkastelua voi suunnata siihen, millainen on vanhemman asema Down-lapsen mediakasvattajana ja millainen merkitys lapsuudessa opituilla mediataidoilla on lapsen tulevaisuuden kannalta. Downin oireyhtymän erityispiirteitä kuvaava tutkimus, pienten lasten mediasuhdetta ja mediankäyttöä käsittelevä tutkimus sekä medialukutaidon ja mediakasvatuksen teoreettiset näkökulmat toimivat taustana tut-

kielman aiheen tarkastelulle. Sosiaalisen konstruktionismin näkemys tiedon rakentumisesta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristömme ja muiden ihmisten kanssa tukee näkemystä mediasta yhtenä osana siitä kokonaisuudesta, jonka kautta lapsi rakentaa käsitystään ympäröivästä maailmasta.

Kehitysvammaisuus määritellään yleisesti lapsuudessa tai ennen 18 vuoden ikää alkavaksi tilaksi, joka vaikuttaa merkittävästi henkilön älykkyyteen ja adaptiivisiin kykyihin (Määttä 2011, 17). Monet kehitysvammaisuuden määritelmät viittaavat perustavaa laatua olevien kognitiivisten vaikeuksien ohella myös sosiaaliseen adaptaatioon liittyviin ongelmiin, joilla tarkoitetaan muun muassa sosiaaliseen kyvykkyyteen ja omatoimisuuden taitoihin sekä monimutkaisempia hahmottamiseen ja tulkintaan liittyviä sosiokognitiivisia prosesseja (Cebula & Moore & Wishart 2010, 113).

Se, miten kehitysvammaisuus ja kehitysvammaisten ihmisten aseman ymmärretään yhteiskunnassa, on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana. Kehitysvammaisuus on alettu nähdä ihmisen toimintakyvyn ja ympäristötekijöiden välisenä dynaamisena suhteena. AAIDD:n (The American Association on Intellectual and Development Disabilities) kehittämä ihmisen toimintakykyä kuvaava käsitteellinen viitekehys huomioi yksilöllisen tuen merkityksen älyllisen kyvykkyyden, adaptiivisten taitojen, terveyden, osallisuuden ja taustan ohella ihmisen toimintakykyyn. (Buntinx & Schalock 2010, 283-285; Määttä 2011, 18.)

Itseluottamuksen, sosioemotionaalisen kehityksen, vuorovaikutustaitojen ja omatoimisuuden tukeminen on osa kehitysvammaisen lapsen kasvun ja kokonaisvaltaisen kehityksen tukemista. Tavoitteena on yhteiskunnan osalliseksi jäseneksi kasvaminen. YK:n lapsenoikeuksien sopimuksen 23. artiklan (1991,17) mukaan ”henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan.”

Hyvä ja täysipainoinen elämä edellyttää että kaikilla lapsilla on oikeus ja riittävät valmiudet toimia omassa lähiyhteisössään, luoda sosiaalisia suhteita ja tulla hyväksytyksi sellaisina kuin ovat. Media on osa nykyistä kasvu ympäristöä ja osaltaan luo osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteita sekä turvallisuudessa ja kannustavassa ympäristössä tarjoaa mielekkäitä oppimisen ja ilon hetkiä.

Aloitan tutkielman tarkastelemalla Downin oireyhtymän merkitystä lapsen mediasuhteen kannalta. Ensin käsittelen Downin oireyhtymään liittyviä erityispiirteitä ja niiden merkitystä lapsen kehitykselle, erityisesti lapsen kielellisen kehityksen ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta sekä Downlasten kehityksen tukemiseen liittyviä käytäntöjä. Sen jälkeen käsittelen mediasuhteen käsitettä ja las-

ten mediasuhdetta ja mediankäyttöä koskevaa aiempaa tutkimusta, jonka jälkeen pohdin lapsen mahdollisuuksia säädellä omaa mediasuhdettaan sekä median merkitystä lapsen maailmankuvan rakentajana. Vanhemman rooliin lapsensa mediasuhteen säätelijänä ja mediakasvattajana liittyvät taas mediakasvatuksen ja medialukutaidon käsitteet sekä vanhempien tietoisuus omasta kasvattajuudestaan. Kaikkea tätä pohdin ottaen huomioon Downin oireyhtymän merkityksen. Luku päättyy tutkimuskysymysten esittelyyn.

Tutkielman kolmannessa luvussa kuvailen tutkielman tutkimusmenetelmää ja pohdin omaan subjektiivisen näkemykseni merkitystä tutkielman aiheen kannalta. Seuraavaksi kuvailen tutkielman aineistoa ja sen analyysiin liittyvää prosessia. Lopuksi pohdin tutkimusmenetelmän soveltuvuutta tutkielman aiheen kannalta sekä aineiston luotettavuutta tutkimuksen tavoitteiden kannalta.

Tutkielman neljännessä luvussa kuvailen tutkielman tuloksia. Aloitan kuvailemalla pienen Down-lapsen mediasuhdetta yleisesti, Down-lapsen mahdollisuuksia itse säädellä mediasuhdettaan sekä vanhempien käsityksiä kehitysvamman merkityksestä oman lapsensa mediasuhteen muotoutumisen kannalta. Kuvailen aineiston perusteella myös vanhempien käsityksiä median kasvattavasta ja kuntouttavasta merkityksestä lapselleen sekä vanhempien käsityksiä omasta roolistaan lapsen mediakasvattajana tarkastelemalla mediankäytön hallintaa ja rajoittamista sekä kuntoutuksellisten tarpeiden huomioimista Down-lasten perheissä. Luku päättyy yhteenvetoon tutkielman tuloksista.

Viimeisessä viidennessä luvussa arvioin tutkielman merkitystä asetettuun tavoitteeseen nähden sekä pohdin tutkielman tärkeimpiä tuloksia niin pienen Down-lapsen mediasuhteen muotoutumisen kannalta, kuin siitäkin näkökulmasta mikä merkitys medially on pienelle Down-lapselle. Lopuksi pohdin tutkielman tulosten merkitystä Down-lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien lasten mediasuhteen tarkastelun sekä työn jatkotutkimukselle viitoittamien suuntien näkökulmasta.

2. DOWNIN OIREYHTYMÄSTÄ JA LAPSEN MEDIASUHTEESTA

Tässä luvussa käsittelen Downin oireyhtymän merkitystä lapsen mediasuhteen kannalta. Aloitan kuvailamalla Downin oireyhtymään liittyviä erityispiirteitä niiltä osin, kun katson niiden vaikuttavan lapsen mediasuhteeseen ja sen muotoutumiseen. Tarkastelun kohteena ovat pääasiassa Down-lasten kielellisen kehityksen sekä vuorovaikutustaitojen kehitykseen liittyvät seikat, mutta myös motorisen kehityksen erityispiirteiden kuvailu sekä Down-lasten kehityksen tukemiseen liittyvät käytännöt. Luku jatkuu mediasuhteen käsitteen avaamisella sekä lasten mediasuhteisiin ja mediankäyttöön liittyvän tutkimuksen käsittelyllä. Sen jälkeen käsittelen lasta oman mediasuhteensa säätelijänä sekä median merkitystä lapsen maailmankuvan rakentajana sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Luku päättyy käsittelyyn vanhemman roolista lapsen mediasuhteen säätelijänä ja mediakasvattajana. Tähän liittyy medialukutaidon ja mediakasvatuksen käsitteiden määrittely sekä mediakasvattajuuden sisällön käsittely. Luvun lopuksi määrittelen tutkielman tutkimuskysymykset.

2.1 Downin oireyhtymästä ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle

Downin oireyhtymä, kromosomin 21 trisomia, on suurin yksittäinen kehitysvammaisuuden aiheuttaja. Suomessa syntyy vuosittain n. 60-70 lasta, jolla on Downin oireyhtymä. (Kaski & Manninen & Pihko 2009, 70). Suurin osa 21-trisomialapsista on älyllisesti lievästi tai keskitasoisesti kehitysvammaisia, aikuiset ovat keskivaikeasti tai vaikeasti kehitysvammaisia ja vanhimmat (yli 45-vuotiaat) ovat usein vaikeasti tai syvästi kehitysvammaisia ennenaikaisen dementoitumisen johdosta (Kaski ym. 2009, 71).

Downin oireyhtymään liittyy hyvin eritasoisia kehityshäiriöitä ja siihen liittyy aina jonkin asteinen älyllinen kehitysvammaisuus ja uusien asioiden oppiminen ja käsitteellinen ajattelu ovat kehitysvammaisille ihmisille vaikeampia kuin muille (Välkkilä 2009, 16). Downin oireyhtymän piirteitä ovat muun muassa kielellisen ja motorisen kehityksen viivästyminen sekä alttius sydänvioille, kilpirauhasen vajaatoiminnalle sekä näön ja kuulon ongelmille (Duodecim 2010; Välkkilä 2009, 17-19). Downin oireyhtymällä on myös paljon vaikutuksia lasten motoriseen kehitykseen. Fidlerin (2005) mukaan useisiin tutkimuksiin viitaten suurimmalla osalla Down-lapsista on huomattava motorisen kehityksen viive verrattuna normaalisti kehittyviin lapsiin ja he edistyvät hitaammin varhaisen motorisen kehityksen vaiheissa. Heillä esiintyy kehityksessään myös enemmän ryhmän sisäistä vaihtelua kuin normaalisti kehittyvillä lapsilla. Lisäksi epänormaalit liikeradat, matala lihastonius (*hypotonia*) ja nivelten yliliikkuvuus

on Downin oireyhtymässä tavanomaista. (Fidler 2005, 92). Kehityshäiriöiden ilmeneminen on kuitenkin hyvin yksilöllistä ja Down-lapsilla on hyvin yksilöllisiä eroja kognitiivisessa kehityksessään ja taidoissaan (Määttä 2011, 25).

Seuraavassa tarkastelen Downin oireyhtymään liittyviä erityispiirteitä erityisesti Down-lapsen kielellisen kehityksen ja kommunikatiivisten taitojen sekä sosiaalisten kykyjen kehityksen kannalta. Sen jälkeen käyn läpi Down-lasten kehityksen tukemiseen liittyviä käytäntöjä. Viittaan työssäni suoraan lähteenä käyttämiini Down-lasten kehitystä koskeviin artikkeleihin ja tutkimusraportteihin, jotka puolestaan nojaavat laajahkoon Downin oireyhtymän erityispiirteitä käsittelevään tutkimusaineistoon.

2.1.1 Down-lasten kielellinen kehitys ja vuorovaikutustaidot

Media ja mediasisällöt sekä niiden välittämät merkitykset perustuvat käyttämäämme kieleen. Down-lapset, kuten muutkin lapset kasvavat tiettyssä kielellisessä kulttuurissa ja oppivat sen keinot välittää aiottuja merkityksiä. Aikuisten käsitykset lastensa mediasuhteesta ja median heidän lapsilleen välittämistä kokemuksista muodostuvat havainnoiden lasten reaktioita ja keskustellen heidän kanssaan median herättämistä kysymyksistä. Tästä näkökulmasta Down-lasten kielellisen kehityksen tarkastelu on oleellista lapsen mediasuhteen muotoutumisen kannalta kuten myös sen pohtiminen, miten kommunikation ongelmat vaikuttavat vanhempien mahdollisuuksiin havainnoida lapsensa mediasuhdetta ja median hänessä herättämiä reaktioita. Merkitystä on myös sillä, miten Down-lasten tiedetään havainnoivan ympäröivää maailmaa. Media on lapsille ja nuorille myös mitä suuremmissa määrin sosiaalinen ympäristö. Mediaa seurataan yhdessä ja median sisällöt siirtyvät yhteisiin leikkeihin. Down-lapsen sosiokognitiivisen kehityksen ymmärtäminen antaa aineksia tarkastella millainen sosiaalinen merkitys medialla on Down-lapsille.

Useiden tutkimuksien mukaan Downin oireyhtymään liittyy suhteellisia vahvuuksia esimerkiksi visuaalisen prosessoinnin ja sosiaalisten taitojen osalta, kun taas kielellisen ja motorisen kehityksen alueella esiintyy suhteellista vajavaisuutta. Kielellisen kehityksen, ja erityisesti kielellisen ilmaisun vajeen katsotaan olevan merkittävä Downin oireyhtymässä. (Fidler 2005, 86-87; Roberts & Price & Malkin 2007, 26.)

Riittävä kuulo on olennainen kielen oppimisen kannalta. Down-lasten kielelliseen kehitykseen vaikuttavia fysiologisia tekijöitä ovat huonokuuloisuus ja alttius välikorvan tulehduksille sekä suun motorii-
kan vajavaisuudet. Eriasteisia kuulo-ongelmia esiintyy kahdella kolmanneksella Down-lapsista. Dow-

nin oireyhtymään liittyvien suun alueen toiminnallisten ja rakenteellisten eroavaisuuksien on katsottu vaikuttavan puheen tuottamiseen sekä artikulaatiokykyyn ja puheen ymmärrettävyyteen. Puheen kehityksen alkuvaiheessa Down-lapset kommunikoivat samoin kuin normaalistikin kehittyvät lapset ja Down-lasten elein ja ilmein tapahtuvan kommunikoinnin on todettu olevan jopa monipuolisempaa kuin normaalisti kehittyvillä lapsilla. (Roberts ym. 2007, 27.) Fidlerin (2005) mukaan jo Down-lasten varhaisessa kehityksessä on nähtävissä vajetta kielellisessä kehityksessä sekä puheen kehityksessä, mutta vahvuuksia kommunikatiivisissa kyvyissä (Fidler 2005, 89).

Marian Sigmanin ja Ellen Ruskinin (1999) pitkittäistutkimus sosiaalisen kyvykkyyden (*social competence*) jatkuvuudesta ja muutoksesta kolmella ryhmällä, autistisilla lapsilla, Down-lapsilla sekä muista kehitysviiveistä kärsivillä lapsilla osoitti, että Down-lapset vaikuttavat kommunikoivan nonverbaalisti melko hyvin ja heidän taitonsa leikkiä oli merkittävä. He keskittyvät (*engage*) funktionaalisempaan ja symbolisempaan leikkiin kuin lapset vastaavassa henkisen ja kielellisen kehityksen vaiheessa ja tämä antaa olettaa, että heidän representationaalinen tietoisuutensa on erinomainen siihen nähden, miltä heidän kielellisten kykyjensä arvioinnin perusteella vaikuttaa. Suurin vaje Down-lapsilla olikin kielellisten taitojen alueella sekä varhaislapsuudessa että myöhemmällä iällä. (Sigman & Ruskin 1999, 50.) Yhteydessä näihin tuloksiin ovat aikaisemmat tutkimukset, joiden mukaan Down-lapset osoittavat suurempaa sanastollista ymmärtämistä kuin samassa kielellisessä vaiheessa olevat normaalisti kehittyvät lapset. (emt. 1999, 50; Chapman & Hesketh 2000, 87.) Tästä syystä voidaan olettaa, että Down-lapset kykenevät seuraamaan ja ymmärtämään näkemiään ja kokemiaan mediasisältöjä suuremmassa määrin, kuin heidän kielellisen ilmaisukykynsä perusteella on pääteltävissä.

Muistin merkitys sekä kielellisen kehityksen että oppimisen kannalta on huomioitu Downin oireyhtymän erityispiirteitä käsittelevässä tutkimuksessa. Chapman ym. (2000) viittaavat tutkimukseen, jossa Downin oireyhtymään liittyviä erityispiirteitä on verrattu Williamsin oireyhtymään ja osoitettu, että murrosikäisillä Down-nuorilla on parempi visuaalisen muistin kyky, mutta taas vastaavasti huonompi verbaalinen lyhytkestoinen muisti. Kehitysprosessissa syntymästä aina 11-vuotiaaksi Down-lapsilla on todettu suurta vaihtelevuutta, esimerkiksi epäonnistumista jo opittujen taitojen harjoittamisen ja ylläpitämisen suhteen tai itsepintaista taipumusta vanhojen tuloksettomien (*counter-productive*) toimintamallien soveltamisessa uusiin ongelmiin (Chapman ym. 2000, 87). On myös osoitettu, että sekä lapset että aikuiset, joilla on Downin oireyhtymä kokevat vaikeutta joissain tavoitteellisissa toiminnoissa, kuten siirtymätilanteissa (*set shifting*), verbaalisessa lyhytkestoisessa muistissa ja rinnakkaisissa toiminnoissa

(*dual-task processing*). Tutkimuksissa on raportoitu myös pitkäkestoisen muistin vaikeuksista, joilla voi olla merkitystä myöhempään sosiokognitiiviseen kehitykseen. (Cebula ym. 2010, 118.)

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan niitä valmiuksia, joilla lapsi pystyy arkipäivän tilanteissa ratkaisemaan ongelmia ja saavuttamaan henkilökohtaisia päämääriään niin että päädytään positiivisiin seurauksiin sosiaalisissa tilanteissa, esimerkiksi siihen, että lapsi on aloitteellinen, tekee ehdotuksia ja pääsee mukaan leikkiin. Tämä edellyttää lapselta empatiakykyä eli taitoa tehdä havaintoja toisten tunteista, ajatuksista ja aikomuksista sekä kykyä arvioida ja ennakoida oman toimintansa seurauksia. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 61.) Sosiaalinen ja emotionaalinen herkkyys ovat sosiaalisen kyvykkyyden tärkeitä elementtejä. Henkilöt, jotka eivät kykene ymmärtämään toisten reaktioita, eivät kykene muodostamaan tyydyttäviä ihmissuhteita. Jotkut taas ovat kykeneviä ymmärtämään toisia, mutta eivät vastaamaan odotetulla tavalla ja tämä myös vaikeuttaa sosiaalista kanssakäymistä. (Sigman ym. 1999, 54.)

Monet Down-lapset omaavat suhteellisia vahvuuksia sosiaalisen toiminnan osa-alueilla läpi koko lapsuutensa ja he saattavat jopa ”ylikäyttää” sosiaalisia taitojaan kompensoidakseen toimintansa heikompi osa-alueita (Fidler, Most, Booth-LaForce & Kelly 2008, 207). Cebula ym. (2010) mukaan sosiokognitiivisilla taidoilla viitataan kykyyn ymmärtää (*make sense*) muita ihmisiä ja toimia tilanteeseen sopivalla tavalla jokapäiväisissä sosiaalisissa tilanteissa (Cebula ym. 2010, 114). Siinä, kuinka Down-lapset ovat läsnä heitä ympäröivässä sosiaalisessa maailmassa on havaittu hienoisia eroja verrattuna normaalisti kehittyviin lapsiin. Jo kehityksen varhaisessa vaiheessa Down-lasten kyvyn kiinnittää katseensa hoivaajaansa on todettu kehittyvän myöhemmin kuin normaalisti kehittyvillä lapsilla. Heidän kykynsä kiinnittää katseensa suuntaan, minne toiset katsovat tai osoittavat (*joint attention*) muodostuu myöhemmin ja tämän kyvyn kehittymisestä huolimatta heillä on taipumusta kuluttaa enemmän aikaa passiivisina osallistujina ja kiinnittäen huomiotaan esineisiin enemmänkin yhdessä aikuisten kanssa kuin aktiivisesti ohjaten kiinnostustaan itse. Pienten Down-lasten on todettu käyttävän pätevästi osoittavia ja vaativia eleitä kommunikoidakseen toisten kanssa, tosin tutkimusten mukaan varsinkin vaativien eleiden osalta Down-lasten on todettu tekevän niitä harvemmin kuin vastaavalla kehitystasolla olevien normaalisti kehittyvien lasten. (Cebula ym. 2010, 116.) Downin oireyhtymään yhdistetäänkin pyytämisen vaikeus, ja erityisesti pienillä Down-lapsilla on todettu vajetta nonverbaalin pyytämisen kyvyssään (Fidler 2005, 90; myös Roberts ym. 2007, 28). Vaikka sosiaalisten taitojen varhainen kehitys voi olla tärkeä palkitseva elementti, joka edistää kiintymystä ja huomion saamista ja auttaa lapsia

sopeutumaan ympäristöönsä, saattaa se vaikuttaa muihin kehityksen alueisiin odottamattomalla tavalla. Pienet Down-lapset voivat menettää tärkeitä oppimisen ja uusien strategioiden omaksumisen mahdollisuuksia selvittämällä tiensä ulos tehtävistä (*opting out*) ennen aikojaan sosiaalisia kykyjään hyödyntäen. (Fidler ym. 2008, 217.)

Jäljittelyllä eli imitaatiolla, kuten käyttäytymisellä etsimistilanteissa on oletettavasti keskeinen merkitys lapsen kehityksessä ”ikkunana lapsen representationaaliseen maailmaan”. Tutkimustulokset viittaavat, että pienten Down-lasten esineiden etsimiseen ja leikkiin liittyvä käyttäytyminen tukeutuu enemmän jäljittelyn varaan kuin normaalisti kehittyvillä lapsilla ja tulokset tukevat käsitystä siitä, että Down-lapsilla on taipumusta tukeutua enemmän sosiaaliin vihjeisiin ja jäljitteleviin ratkaisuihin kyseisissä tilanteissa. (Wright, Lewis & Collins 2006, 429-430; 446.) Toisten jäljittelyä pidetään yleisesti oppimisen kannalta ratkaisevana kykynä, joka tukee sekä kykyä muodostaa suhteita toisten kanssa että sosiaalisperusteista oppimista. Cebulan ym. (2010) mukaan kykyä imitoida toisia pidetäänkin yhtenä Down-lasten vahvuutena kuten myös sitä, että he vaikuttavat olevan ajoittain luonteeltaan jopa sosiaalisempia kuin normaalisti kehittyvät ikäoverinsa. Toinen tärkeä sosiokognitiivinen toisten kanssa vuorovaikutuksessa olemisen ja oppimisen välinen asia on kyky käyttää toisten lähettämiä tunneperäisiä vihjeitä tulkittaessa yhteisiä kokemuksia (*social referencing*). Useiden tutkimusten mukaan Down-lapsilla voi olla ongelmia kyvyssä tunnistaa tunteita ja/tai hyödyntää näin saatua tietoa oman käytöksensä ohjaamisessa sekä tunnistaa joitain tunteita, kuten pelkoa, hämmästyä ja vihaa ilmaisevia kasvon ilmeitä. Useat tutkimukset ovat osoittaneet eroja tällä tärkeällä sosiaalisen ymmärtämisen alueella, vaikka tulosten perusteella erot ovat varsin hienovaraisia. Empaattisia vastareaktioita käsittelevien tutkimusten mukaan Down-lapset osoittavat vastaavaa tai korkeampaa pro-sosiaalista empaattista käyttäytymistä kuin vastaavalla kielellisellä ja taidollisella tasolla olevat normaalisti kehittyvät lapset kohdatessaan aikuisen kokemaa voimakasta ahdistusta, mutta toisaalta samalla itse näyttävät matalampaa affektiivista vastinetta. Suhteellista taipumusta vaimentaa affektiivisia vastareaktioitaan ja olla näyttämättä ahdistusta onkin jonkin aikaa ehdotettu Down-lasten perustavaa laatua olevaksi ominaisuudeksi. (Cebula ym. 2010, 117-118.) Tästä näkökulmasta myös Down-lasten reagointi median kautta mahdollisesti kokemiinsa ahdistaviin tai pelottaviin asioihin herättää kysymyksiä.

Sisaruksilla on usein merkittävä rooli Down-lapselle. Tutkimukset ovat osoittaneet, että Down-lapset ovat taipuvaisia omaksumaan ”nuoremman” sisaruksen roolin jäljittelemällä normaalisti kehittyvien sisarustensa toimia ja toimimaan enemmänkin heidän johdolla kuin omaehtoisesti. Toisaalta Down-

lasten sisarusten on todettu ottavan ikään kuin ”opettajan” roolin Down-sisarukseensa nähden ja ohjaavan sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyviä tilanteita. (Cebula ym. 2010, 120.) Median seuraaminen on perheissä usein sisarusten yhteistä toimintaa. Sisaruksilla on siis oletettavasti merkitystä myös Down-lapsen mediasuhteen muotoutumisen kannalta.

Down-lapset, kuten kaikki muutkin lapset ovat yksilöitä ja vaikka yleisen käsityksen mukaisesti he ovat sosiaalisesti kyvykkäitä, on kuitenkin todettu, että monille Down-lapsille kanssakäyminen muiden kanssa ja heidän tunteidensa ja aikomustensa ymmärtäminen ei ole yhtä helppo kehitysaskel kuin samanikäisille normaalisti kehittyville lapsille. Vaikuttaisikin, että tällä ymmärtämisen alueella Down-lapsilla voi olla enemmän vaikeuksia kuin heidän kognitiivisen kokonaiskehityksensä taso antaa olettaa. Kuten muidenkin kognitiivisten alueiden kehitykseen, ihmistenvälisen ymmärryksen kehitykseen vaikuttavat sekä biologiset että ympäristölliset tekijät. Down-lasten kehitystä tutkittaessa on havaittu, että sosiokognitiivisten kykyjen omaksumisessa on suuria yksilöllisiä eroja ja tästä voidaan päätellä, että Downin oireyhtymä itsessään ei tällä alueella määritä lapsen kehityksen kulkua. Tästä syystä Downin oireyhtymään liittyvän sosiokognitiivisen kehityksen tarkastelu voi tuoda esille uusia tehokkaampia tapoja edesauttaa Down-lasten sosiokognitiivista kehitystä kestäväällä ja merkityksellisellä tavalla. (Cebula ym. 2010, 126-127.) Down-lasten kehitykseen liittyvien erityispiirteiden näkökulmasta voidaan lähteä tarkastelemaan myös median tarjoamia mahdollisuuksia Down-lasten kielellistä kehitystä kuin sosiokognitiivistakin kehitystä tukevana elementtinä.

2.1.2 Down-lasten kehityksen tukeminen

Lapsi oppii kaikista tekemisistään ja kokemuksistaan, joille hän altistuu kasvuympäristössään. Oppiminen ja sen tuloksena syntyvä muisti ovat monimuotoisia toimintoja, jotka ovat mukana lähes kaikessa älyllisessä ja sosiaalisessa toiminnassa. (Nurmi ym. 2014, 56.) Silloin kun oppimiselle on kehitysvamman aiheuttamia haasteita, oikein suunnattu oppimisen tukeminen on tärkeää lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta. Kuntoutus on toimintaa, jonka tehtävä on tukea ihmistä tilanteissa, joissa vammat tai sairaudet ovat heikentäneet heidän mahdollisuuksiaan pärjätä omassa elämäntilanteessaan ja elinympäristössään ja sen tavoitteena on mahdollistaa vammaisille henkilöille mahdollisimman suuri itsenäisyys, henkilökohtaiset kyvyt ja osallisuus omassa yhteisössään sekä yhteiskunnassa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014).

Down-lasten kuntoutus alkaa usein jo vauva-iässä varhaiskuntoutuksella. Välikkilän (2009) mukaan varhaiskuntoutuksella ei tarkoiteta vain terapeutin antamaa yksilöterapiata, vaan perheen ja lapsen arjen elämistä niin, että otetaan huomioon myös lapsen kuntoutukselliset tarpeet. Varhaiskuntoutus on moniammatillisen tiimin yhteistyötä perheen kanssa. Tähän tiimiin voivat kuulua terapeuttien lisäksi lääkäri, terveydenhoitaja, psykologi, sosiaalityöntekijä, kotihoidonohjaaja, mahdollinen päiväkodin opettaja ja oma avustaja. Kotihoidonohjaajan nimikkeet voivat vaihdella: saatetaan puhua myös avohuollon ohjaajasta tai kuntoutusohjaajasta. Yksilöterapian tavoitteena taas on arkielämän taitojen kehittäminen ja täten mahdollisimman itsenäinen aikuisuus. (Välikkilä 2009, 21.) Downin oireyhtymään ei ole olemassa oireyhtymälle spesifiä kuntoutusta, vaan päätökset yksilöterapiasta suositellaan tehtäväksi moniammatillisissa työryhmissä lapsen yksilölliset taidot ja kehitykselliset vaikeudet huomioon ottaen. Yleisimpiä terapiamuotoja ovat fysioterapia, toimintaterapia ja puheterapia. (emt. 45-46.) Myös päivähoidolla voidaan tukea kehitysvammaisen lapsen kehitystä. Lapsiryhmässä muiden lasten esimerkki toimii hyödyllisenä mallina ja jokapäiväisten toimintojen hallinta alkaa kehittyä muita matkimalla (emt. 47). Down-lapset ovatkin yleensä niin sanotussa kuntouttavassa päivähoidossa, jolloin osallistuminen päivähoidoon katsotaan osaksi kuntouttavia toimenpiteitä.

Down-lasten vanhemmille tehdyn kyselyn mukaan yli 95% vanhemmista kertoi, että henkilöillä, jotka eivät kuuluneet lapsen ydinperheeseen, oli vaikeuksia ymmärtää heidän lapsensa puhetta (Cebula ym. 2010, 121). Koska kielellisen kehityksen vaikeudet ovat yksi merkittävimmistä Downin oireyhtymään liittyvistä erityispiirteistä, kielellisen kehityksen tukeminen aloitetaan hyvin varhain, usein jo alle vuoden iässä. Yksittäisten sanojen ja puheen ymmärrys kehittyvät paljon ennen aktiivista puhetta, jota edistää merkittävästi tukiviittomien käyttö. Kaikkien Down-lasten kielellistä kehitystä suositellaan tuettavaksi viittomin ja muiden vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen avulla (Välikkilä 2009, 21). Vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja ovat tukiviittomien käytön ohella esimerkiksi kuvien käyttö kommunikaation tukena ja henkilökohtaisesti lapsen tarpeisiin kootut kommunikaatiokansiot. Teknologian kehittyminen on tarjonnut uusia keinoja toteuttaa vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen käyttöä. Pieniä ja helposti mukana kuljetettavia tablettitietokoneita voidaan erilaisten ohjelmistojen avulla käyttää kommunikaation tukena. Myös erilaiset pelisovellukset voivat olla esimerkiksi yksi puheterapian toteuttamisen keinoja. Perheiden merkitys kuntoutuksessa on suuri ja monet vanhempiin suuntautuneet interventiot ovatkin osoittaneet, että ensimmäisten kolmen ikävuoden aikana toteutettavat kommunikaatiotaitojen kehittämiseen tähtäävät toimet edistävät Down-lasten esikielellisiä sekä varhaisia kielel-

lisiä taitoja (Roberts ym. 2007, 31). Juuri perheen arjessa voisi siis olla tarvetta mediaa hyödyntäville tekniikoille median ollessa joka tapauksessa yksi kodissa tapahtuvan toiminnan ympäristöistä.

Fidler ym. (2007) tarkastelevat Downin oireyhtymään liittyvää sosiaalista profiilia Down-lapsia hyödyttävien opetuksellisten sovellusten näkökulmasta. Huolimatta sosiaalisiin taitoihin liittyvistä vahvuuksista, sosiaalisten tilanteiden vaatimusten ja kompleksisuuden kasvaessa lapsen kasvun myötä, Down-lapsilla voi ilmetä vaikeuksia sosiaaliseen adaptaatioon ja tilanteeseen sopivien sosiaalisten strategioiden valintaa liittyvissä asioissa erityisesti varhaisnuoruuteen tullessa, kun edessä on myös emotionaalisen toiminnan muutoksia ja vaihdoksia mielialassa. Hän esittää että sosiaalisten tekniikkojen, kuten mallintamisen, vertaisyhteistyön (*peer collaboration*) ja sosiaalisten ryhmien kautta oppimisen käyttö voisi hyödyttää Down-lapsia. Toisaalta näiden tekniikoiden hyödyistä Down-lasten kannalta tehtyä empiiristä tutkimusta ei hänen mukaansa yllättäen ole, vaikka olisi oletettavissa, että vastaavat sosiaalista motivaatiota hyödyntävät tekniikat voisivat olla Down-lapsia vahvistavia. (Fidler ym. 2007, 267.) Toisaalta myöhemmässä julkaisussa (Fidler ym. 2008, 208) viitataan tutkimuksiin, joiden mukaan sosiaaliseen kyvykkyyteen liittyvästä näytöstä huolimatta Down-lapset eivät vaikuta juuri hyötävän sosiaalisiin taitoihin pohjautuvista koulutuksellisista strategioista kuten yhteistyöhön perustuvista oppimisen mahdollisuuksista.

Mediaympäristön muutos ja lapsuuden kiinnittyminen yhä vahvemmin mediaan (vrt. Kupiainen 2007) asettaa tarkastelun kohteeksi medialukutaidon ja mediakasvatuksen merkitys myös erityistä tukea tarvitsevien lasten kasvatuksessa. Down-lasten sekä muulla tavalla kehitysvammaisten lasten mediasuhteen tarkastelun ja ymmärtämisen kautta voidaan etsiä myös mahdollisuuksia hyödyntää mediaympäristöä erityistä tukea tarvitsevien lasten kehityksen tukemisessa. Seuraavissa kappaleissa tarkastelen mediasuhteen käsitettä, lasten mediasuhteita ja mediankäyttöä käsittelevää tutkimusta sekä lapsen maailmankuvan rakentumista median kautta. Lisäksi käsittelen vanhemman roolia lapsen mediasuhteen muotoutumisen kannalta sekä vanhempaa mediakasvattajana.

2.2 Lasten mediasuhteista ja mediankäytöstä

Media ei tarkoita enää pelkästään joukkoviestimiä, vaan sen merkitys nykykulttuurissa on laajempi. Kulttuurisesta näkökulmasta mediasta puhutaan merkityksiä välittävänä rakenteena esityksineen sekä tulkinnan ja käytön tapoineen. Media siis välittää ja kytkee meitä erilaisiin suhteisiin kanssaan, esimer-

kiksi kuluttajiksi, käyttäjiksi tai median tekijöiksi. Suhteemme mediaan voivat olla hyvin moninaiset, ja viestimme mediavälitteisessä symbolisessa ympäristössä. Kun puhumme mediasuhteista, media määrittyy luontevasti juuri merkitysten välittämisenä ja välittymisenä, siis vastavuoroisena kulttuurisena suhteena. Mediasuhteessa korostuu siis vuorovaikutteisuus, suhteissa oleminen median käytön tilanteissa. Mediasuhteen voidaan ajatella myös muuttuvan ja kehittyvän ajan ja mediankäytön myötä sekä tuetuisa, pedagogisissakin tilanteissa. (Kotilainen 2009, 7-10.)

Seija Ridellin (2006) mukaan suhteita mediaan on syytä ajatella ainakin kolmella toisiinsa kytkeytyvällä tasolla ja ulottuvuudella: rakenteellisella, toiminnallisella ja kommunikatiivisella. *Rakenteellinen ulottuvuus* viittaa tässä symbolituotteiden kierrosta vastaavien koneistojen omistukseen ja niiden mekaniismien hallintaan. Suhteet mediaan eivät synny tyhjiössä, vaan ovat aina tavalla tai toisella rakenteellisesti järjestäytyneitä ja puitteellistettuja. *Toiminnallinen ulottuvuus* puolestaan nostaa tarkastelun kohteeksi sen, että suhteissa mediaan olemme aina tietynlaisia – enemmän tai vähemmän omaehtoisia – subjekteja ja toteutamme tietynlaista toimijuutta. Kun rakenteellinen ja toiminnallinen ulottuvuus otetaan huomioon samalla kertaa, suhteita mediaan voidaan tarkastella kysymyksenä niistä toimijarooleista tai -asemista, joita mediaa käytettäessä tai tulkittaessa omaksutaan. *Kommunikatiivinen ulottuvuus* tuo tarkasteluun mukaan kysymyksen mediasuhteisiin sisältyvän viestinnän ja vuorovaikutuksen ponnistamista ja tavoitteista. Miksi mediasuhteeseen asetutaan ja mitä viestinnällisiä ja vuorovaikutuksellisia tarkoituksia erilaisissa mediavälitteisissä asemissa toimiminen kenellekin ja missäkin tilanteessa palvelee? (Ridell 2006, 244-245).

Mediankäyttö on osa mediasuhdetta. Tässä tutkimuksessa lähestyn Down-lapsen mediasuhdetta ja mediankäyttöä lähinnä tarkastelemalla lapsen suhdetta erilaisiin mediasisältöihin, eli sitä kuinka merkitykselliseksi lapset tuntevat erilaiset mediasisällöt ja median parissa vietetyn ajan. Mediankäytön piiriin lasken kuuluvaksi kuvaohjelmien katselun eri lähteistä, digitaalisten pelien pelaamisen, radion- ja äänitallenteiden kuuntelun sekä sanoma- ja aikakauslehtien seuraamisen. Kirjojen lukeminen katsotaan usein myös kuuluvaksi mediankäytön piiriin, mutta tässä tutkielmassa olen jättänyt sen näkökulman mediankäytöstä huomiotta. Kokemukseni mukaan vanhemmat eivät usein miellä kirjojen lukemista osaksi mediankäyttöä.

Nykyisessä mediaympäristössä on vaikea tehdä eroa eri mediavälineiden välillä niiden rajojen hämärtymisestä johtuen. Televisio- ja radio-ohjelmia voi nykyään katsoa ja kuunnella myös internetin välityksellä ja monet interaktiiviset sisällöt ovat tulleet osaksi perinteisiä ohjelmaformaatteja. Mediaa käy-

tetään yhä enemmän multimodaalisesti, eli median monet muodot limittyvät ja lomittuvat eri tavoin toisiinsa lasten mediakulttuurisessa toiminnassa ja esimerkiksi tietokonepelissä yhdistyvät niin kuvat, äänet kuin animaatiotkin (Niinistö & Ruhala 2007, 123). Televisiolla on edelleenkin suuri merkitys varsinkin pienten lasten elämässä. Kouluikäisten kohdalla mediasuhteissa tapahtuu kuitenkin muutoksia, ja esimerkiksi kodeissa sekä julkisuudessa keskustelu digitaalisesta pelaamisesta on tullut yhä tärkeämmäksi. (Kupiainen 2009, 171-172). Digitaaliset pelit ovat kuitenkin osa jo ihan pientenkin lasten mediankäyttöä. Helppokäyttöisten kosketusnäyttöjen yleistymisen pelaamiseen soveltuvissa laitteissa on arveltu edesauttaneen ainakin pienimpien lasten pelaamisen yleistymistä (Pääjärvi, Hoppo & Pekkala 2013, 17). Koska Downin oireyhtymä vaikuttaa lasten motoriseen kehitykseen, tämän perusteella voi olettaa, että erilaiset digitaaliset pelit olisivat kosketusnäyttötekniikan ansiosta paremmin myös Down-lasten käytettävissä. Tarkasteltaessa älyllisesti kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuuksia käyttää internetiä, käytön mahdollistavien käyttöliittymien hallitsemisen vaikeuden on katsottu olevan yksi käyttöä estävistä tekijöistä ja kosketusnäyttökäyttöliittymä saattaakin olla helpommin omaksuttavissa verrattuna hiirellä käytettäviin käyttöliittymiin, koska toiminnan syy-seuraus suhde on tällöin helpommin havaittavissa (Chadwick, Wesson & Fullwood 2013, 387-388).

Pienten lasten mediankäyttöä ja mediasuhteita koskeva tutkimus

Nykyisessä medioituneessa yhteiskunnassa media on osa lapsen elinympäristöä usein jo vauva-ikästä lähtien. Erilaiset erityisryhmät, kuten kehitysvammaiset lapset ovat kuitenkin jääneet huomiotta lasten mediasuhteita ja mediankäyttöä käsittelevän tutkimuksen kentällä ja tästä johtuen tarkastelen alan tutkimusta yleisemmällä tasolla. Yleensäkin pienten lasten sisällyttäminen lasten mediasuhteita ja mediankäyttöä koskevien tutkimusten kohderyhmiin on aiemmin ollut melko vähäistä.

Lasten mediabarometri 2010 -hanke sisällytti kohderyhmäänsä myös aivan pienet lapset. Hankkeessa lasten mediankäyttöä tutkittiin vanhemmille lähetetyn kyselylomakkeen avulla, mutta myös havainnoimalla ja haastatteleamalla lapsia heidän mediankäytöstään. Nuorimmat lapset, joita mediabarometrin kyselylomakkeen vastaukset koskivat, olivat syntyneet lokakuussa 2010 eli he olivat tutkimusaineistoa kerättyäessä alle kaksi kuukautta vanhoja. (Suoninen 2011, 15.) Vuonna 2014 ilmestynyt *Lasten mediabarometri 2013* –tutkimus taas käsittelee 0–8-vuotiaiden mediankäyttöä ja sen muutosta vuoden 2010 tutkimukseen nähden. Tutkimuksen aineisto kerättiin vanhemmille suunnatulla postikyselyllä. Tutkimusotannon rakenteesta johtuen huomattava osa saaduista vastauksista koski kaikkein nuorimpia

tutkimukseen kohderyhmäksi määriteltäviä lapsia: jopa 47% saaduista vastauksista koski 0–2-vuotiaita. Vuoden 2013 aineisto kerättiin niin että se on vertailukelpoinen suhteessa vuoden 2010 aineistoon, koska sen avulla haluttiin seurata onko lasten mediankäytössä tapahtunut muutoksia kolmen vuoden sisällä ja millaisia nämä muutokset ovat olleet. Vuoden 2013 Lasten mediabarometri -tutkimuksen tavoitteena on analysoida myös sitä, miten pienten lasten mediankäyttö muotoutuu myös perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa ja miten vanhempien omat mediankäyttötavat vaikuttavat lapsen mediankäyttöön. (Suoninen 2014, 6-8.)

Lapsiperheiden mediakysely 2012 -selvityksessä (Pääjärvi, Hoppo & Pekkala 2013) taas käsitellään 0–12-vuotiaiden lasten mediankäyttöä ja kotien mediakasvatusta huoltajien kuvaamina. Kyselyssä huoltajat vastasivat kysymyksiin liittyen lastensa mediankäyttöön, perheissä toteutettavaan mediakasvatukseen sekä lasten toiminnan ja mediankäytön yhteyksiin. Tässä yhteydessä kotien mediakasvatuksella tarkoitettiin huoltajien erilaisia tapoja osallistua ja pyrkiä vaikuttamaan lastensa mediankäyttöön ja toimintaan median parissa (emt. 6-7) ja näin ollen kyselyn tapa lähestyä vanhempien mediakasvatusta vastasi tämän tutkielman vastaavaa lähestymistapaa.

Yksi syy pienten lasten mediankäytön tutkimuksen lisääntymiseen on tutkijoiden mukaan se, että mediayhtiöt ovat alkaneet kiinnostua pienistä lapsista muun muassa markkinoinnin kohteena: yhä nuoremmille lapsille suunnataan esimerkiksi pelejä ja tv-ohjelmia (Walamies 2011a, 10). Amerikkalaistutkijat alkoivat vuosituhaten vaihteessa kiinnostua jopa pienten alle 2-vuotiaiden mediasuhteista muun muassa siitä näkökulmasta, millaisia mahdollisia vaikutuksia mediankäytöllä on kognitiiviseen kehitykseen (emt. 12). Mediankäytön merkitys kognitiiviseen kehitykseen on oleellista myös tämän tutkielman näkökulmasta mediankäytön ollessa oleellinen osa lasten toimintaympäristöä sekä perheen ja lapsen arjen piiriä, jossa myös lapsen kuntoutukselliset tarpeet pyritään huomioimaan (vrt. Välikilä 2009, 21).

Lasten ja nuorten mediankäyttöä ja mediasuhteita koskevat tutkimukset ovat keskittyneet paljolti mediaympäristön muutokseen, uusiin mediavälineisiin ja median käytön määrään sekä lasten- ja nuorten mediasuhteisiin. Ennen keskeisimpänä asiana mediankäytön tutkimuksessa koettiin median vaikutukset lapsiin ja nuoriin. Vaikutustutkimuksen rinnalla on tehty myös vuorovaikutteiseen viestintäkäsitykseen pohjautuvaa kulttuurisempaa vastaanotto- ja käyttötutkimusta, johon Lasten mediabarometritutkimuksenkin lähtökohdat nojautuvat (Walamies 2011a, 9). Mediavaikutusten tutkimus elää edelleen, mutta

sen näkökulma on muuttunut ja tutkimuksessa on nyt korostunut erityisesti lasten hyvinvointi (Kupiainen 2009, 169).

Tarja Salokosken ja Anu Mustosen (2007) *Median vaikutus lapsiin ja nuoriin* on katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja mediasäätelyn käytäntöihin. Katsauksen pääteemat jakautuivat kognitiivisiin eli tiedollisiin, psykologisiin, fyysisiin, fysiologisiin ja neurologisiin sekä sosiaalisiin median vaikutuksiin. (Salokoski & Mustonen 2007, 14.) He käsittelevät myös tunne-elämän, tiedollisen ja moraalisen sekä sosiaalisen kehityksen etenemistä ja mediasuhteen kehittymistä eri ikäkausina. Heidän mukaansa on muistettava, että yksilölliset poikkeamat ovat hyvin suuria, joten mediakasvatus vaatii herkkyyttä tunnistaa kunkin lapsen ja nuoren yksilöllinen kehityksellinen tilanne (emt. 20). Downlasten kohdalla juuri yksilöllisen kehityksen tilanteen tunnistamisen voi olettaa olevan haaste niin vanhemmille kuin lapsen mediakasvatuksesta kodin ulkopuolella vastaaville henkilöille.

Satu Valkonen, Marjo Pennonen ja Anja Riitta Lahikainen (2005) tarkastelevat artikkelissaan *Televisio pienten lasten arjessa* median asemaa lasten elämässä television näkökulmasta. He pohjaavat tarkastelunsa satunnaisesti valittujen 5–6-vuotiaiden lasten haastatteluihin ja heidän vanhemmilleen osoitettuihin kyselyihin. Samaan haastatteluaineistoon pohjaa myös Valkosen (2012) tutkimus *Television merkitys lasten arjessa*. Vaikka lasten mediankäytön muodot ovat muuttuneet artikkelin julkaisemisen jälkeen, erilaiset kuvaohjelmat riippumatta siitä onko niitä seurattu televisiolähetysten vai internetin kautta, muodostavat edelleen merkittävän osan pienimpien lasten mediankäytöstä. Tästä syystä lasten televisionkatselua tarkastelleiden tutkimusten tulokset lienevät suurilta osin sovellettavissa vielä nykyisessäkin mediaympäristössä. Valkosen, Pennosen ja Lahikaisen (2005) tarkastelun kohteena ovat ennen kaikkea lapsen katselun säätelemine, television välittämät kokemukset sekä keinot, joilla kokemuksia säädellään ja kontrolloidaan. Heidän mukaansa lasten emotionaalisia reaktioita, etenkin pelkoja ei ole televisiotutkimuksissa juurikaan kartoitettu ja tutkimus on keskittynyt lähinnä tapoihin, joilla lapset ja nuoret katsovat ja tulkitsevat televisiota sekä siihen, miten he näkemäänsä ymmärtävät. Tämä on osaltaan seurausta lapsitutkimuksessa tapahtuneesta näkökulman muutoksesta: huomio kiinnitetään lapsen kehitystason sijaan tapoihin, joilla lapsi rakentaa ymmärrystä ympäristöstään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Nyt aletaan kiinnittää huomiota siihen, millaisia kokemuksia lapsi saa mediaympäristöstään ja millaisia tunteita nähty hänessä herättää. (Valkonen ym. 2005, 54-56.)

Elina Noppari, Niina Uusitalo, Reijo Kupiainen ja Heikki Luostarinen (2008) määrittelevät tutkimuksensa ”*Mä oon nyt online!*” *Lasten mediaympäristö muutoksessa* tavoitteeksi hahmottaa millaisessa

mediaympäristössä lapset ja nuoret nyky-Suomessa elävät, miten he käyttävät medioita ja miten media asettuu heidän kokemukseensa ja elämänsä kokonaisuuteen (Noppiari, Uusitalo, Kupiainen & Luostari-nen 2008, 10). Tutkimuksessa lasten ja nuorten käsityksiä mediaympäristöstään tutkittiin muun muassa lapsia haastatteleamalla sekä virikkeellistämällä lapsia kertomaan mediankäytöstään Media-Masaksi nimetyn mediamaskotin kautta. Media-Masan tehtävänä oli toimia muistin virkistäjänä paitsi kotona mediakäytön tilanteissa myös loppuhaastattelun aikana. (Emt. 17.) Lasten kuulemisella on erityisesti pyritty hahmottamaan heidän omaa mediaympäristöään ja median merkityksellisyyttä jokapäiväisessä elämässä (Kupiainen 2009, 169).

Terhi Walamies käsittelee *Lasten mediabarometri 2010* -hankkeen tuloksien kautta mediaa nauttimisen, ilon ja oppimisen välineenä. Haastattelujen ja havainnointien mukaan mediaan liittyvät hyvän olon tunteet ja median tuottama ilo lasten arkeen ovat heille merkityksellisiä. Esimerkiksi havainnointikoh-teissa 0–3-vuotiaiden lasten mediasta nauttiminen näkyi liikehdintänä, kuten tanssimisena CD-soittimesta kuuluvan musiikin, YouTube:n musiikkipätkän tai tv-ohjelman parissa. Walamiehen mu-kaan lapset myös oppivat mediasta ja medialla jo varhain. Aineiston lapset muun muassa laulavat tele-visio-ohjelman mukana toistaen laulujen sanoja sanatarkasti. Tästä voinee päätellä, että varsinkin pie-net lapset oppivat televisio-ohjelmia seuraamalla myös uusia sanoja. (Walamies 2011b, 51– 52.) Medi-an voi siis olettaa tarjoavan samanlaisia hyvän olon ja ilon hetkiä sekä erilaisia mahdollisuuksia oppi-miseen myös Down-lapsille.

Juha Kytömäen (1999) väitöskirjan *Täytyy katsoa, jos saa katsoa –Sosiaalipsykologisia näkökulmia varhaisnuorten televisiokokemuksiin* lähtökohtana on selvittää vanhempien käsityksiä lasten television-katselusta ja omasta suhteestaan televisioon (Kytömäki 1999, 14). Vaikka tutkimus onkin jo melko vanha ja sen haastatteluaineisto koostuu varhaisnuorten ja näiden vanhempien haastatteluista, tutki-muksen keskeisintä antia tutkielmani kannalta on televisionkatselun käsittely osana perheiden sosiaalis-ta vuorovaikutusta (emt. 54) sekä kuvamedioiden sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta muodostamien monenlaisten oppimiskontekstien tunnistaminen (emt. 194). Down-lapset tulevat kommunikaation vai-keuksin takia ehkä parhaiten ymmärretyksi juuri perheensä piirissä ja tässä ympäristössä läheisten kanssa tapahtuva vuorovaikutus on yksi tärkeistä mediasuhteen muotoutumisen elementeistä.

2.3 Oman mediasuhteen säätelystä ja maailmankuvan rakentumisesta

Lapsia ei nähdä enää vain passiivisina mediasisältöjen vastaanottajina vaan aktiivisena merkityksen prosessoijina. David Buckinghamin (2000) mukaan he käyttävät valmiita ”skeemoja” tai ”skriptejä”, aiempien mediaan ja maailmaan yleensäkin liittyvien kokemustensa pohjalta rakentamia toimintasuunnitelmia ymmärtääkseen mediaa. Tästä näkökulmasta mediatekstien merkityksiä ei vain välitetä yleisölle vaan ne rakennetaan yleisön toimesta. Valkosen (2012) mukaan lasten vetovoimaisiksi kokemien televisiosisältöjen tärkeys perustuu mielikuvituksellisten kertomusten heille tarjoamiin mahdollisuuksiin työstää käsityksiään ulkomaailmasta ja käsitellä omia sisäisiä kokemuksiaan. Konstruktionistisesta näkökulmasta katsottuna lasten kyky arvioida television ja todellisuuden välistä suhdetta riippuu sekä heidän yleisestä kognitiivisen kehityksen tasostaan, erityisesti siitä millaisia arviointi- ja hallintakeinoja lapsella on käytettävissään että heidän kokemuksestaan mediasta itsestään, sekä todellisesta maailmasta. Buckinghamin mukaan tutkimukset osoittavat, että jo suhteellisen nuoret, 6–7-vuotiaat lapset ovat kykeneviä tekemään melko monimutkaisia arvioita television todellisuusarvosta: sen sijaan että televisio nähtäisiin ”ikkunana todellisuuteen”, he käyttävät moninaisia ja mahdollisesti ristiriitaisia kriteereitä arvioidessaan television kykyä esittää todellisuutta. Valkosen mukaan televisiotodellisuutta arvioidaan myös niiden kulttuuristen kokemusten perusteella, joita lapsi on sisäistänyt ja jotka ilmenevät hänen tavoissaan suhtautua televisiotodellisuuksiin. (Buckingham 2000, 107-108; Valkonen 2012, 283-284.)

Vivien Burrin (2003) mukaan sosiaalinen konstruktionismi suhtautuu kriittisesti siihen, että havaintomme maailmasta automaattisesti paljastaisivat sen todellisen luonteen, vaan käsitys siitä rakentuu ihmisten välisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä. Sosiaaliset konstruktionistit näkevät siis kaiken kanssakäymisen, erityisesti kielellisen, oleelliseksi. Jokapäiväinen ihmisten välinen kanssakäyminen nähdään käytäntöinä, joissa jakamamme tiedon versiot rakentuvat. Tästä syystä sitä mitä kulloisestakin historiallisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta nähtynä pidämme totuutena, voidaan ajatella nykyisenä hyväksyttynä tapana ymmärtää maailmaa. Tämä ei ole kuitenkaan objektiivisen havainnoinnin, vaan sosiaalisten prosessien ja kanssakäymisen tulosta. (Burr 2003, 3-5.) Burrin mukaan ymmärryksemme maailmasta ei kumpua objektiivisesta totuudesta vaan muista ihmisistä. Synnymme maailmaan jossa käsitteelliset viitekehykset ja kulttuuriset määrittelyt ovat jo olemassa. Ihmiset omaksuvat nämä käsitteet ja määrittelyt oppiessaan kielen käytön ja uusintavat niitä omassa kulttuurissaan. Tämä tarkoittaa, että tapa jolla ihminen ajattelee, juuri ne käsitteet ja määrittelyt, jotka muodostavat hänelle merkityksen

viitekehysten, on tuotettu niiden käyttämän kielen kautta. Kieli on täten tarpeellinen ajatuksen, sellaisena kuin me sen tunnemme, edellytys. Ajatuksen ja kielen välinen suhde on ollut pitkään keskustelun kohteena psykologian kentällä. Suurin osa perinteisen psykologian alasta olettaa, että kieli on enemmän tai vähemmän suora ajatuksen ilmenemismuoto kuin sen edellytys. (Burr 2003, 7-8.) Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta kieli siis nähdään ajattelun ja merkityksen muodostamisen edellytyksenä, eikä vain keinona, jolla ajatus tuodaan ilmi. Kieli ei tässä tarkoita vain puhuttua kieltä, vaan opittua kielijärjestelmää, jota käytetään merkitysten välittämisessä. Kun puhuttu kieli ei voi puheen kehityksen vaikeuksien takia toimia suorana ajatuksen ilmenemismuotona, merkitykselliseksi muodostuvat ne keinot, joilla muodostuneet merkitykset välittyvät toisille ihmisille. Pienten lasten sosiaalisen kanssakäymisen piiri muodostuu lapsen lähi-ihmisten varaan. Kodin piiri, vanhemmat, sisarukset ja lähin perhe sekä päivähoito tai kerho aikuisineen ja muine lapsineen muodostavat lapsen sosiaalisen kanssakäymisen ympäristön, joka osaltaan muokkaa lapsen käsitystä ympäröivästä maailmasta.

Valkonen ym. (2005) käsittelevät lasta oman mediasuhteensa muokkaajana. Heidän mukaansa lapset valikoivat mediasisältöjä oman kiinnostuksensa ja lähtökohtiensa perusteella ja jos ohjelma ei miellytä, siirrytään tekemään jotain muuta. Lapsi ei siis yleensä katso televisiota kuin hypnotisoitu ilman omaa tietoista päätöstä ja lapsen aktiivisesti toteuttamia mediavalintoja katselun määrän ohella pidetään tärkeinä tekijöinä lapsen televisiosuhteen määrittämisessä. (Valkonen ym. 2005, 67.) Vaikka Valkonen ym. lähestyvät lapsen mediasuhdetta televisionkatselun näkökulmasta, saman periaatteen voisi olettaa pätevän myös määriteltäessä lapsen mediasuhdetta, johon nykyään kuuluu yleensä enemmän kuin pelkkää televisio-ohjelmien katselua. Lapsen oman mediasuhteen säätelyä käsittelee myös David Buckingham (2000), jonka mukaan lapset kehittävät keinoja suhtautua pelottaviksi tai epämiellyttäviksi koettuihin mediasisältöihin. He saattavat kieltäytyä katsomasta pelottavia sisältöjä tai kehittävät psykologisia hallintakeinoja, niin sanottuja *coping*-keinoja valmistaakseen itseään kohtaamaan epämieluisia mediasisältöjä. Lapset kehittävät näin mediavalmiuksiaan ja medialukutaitoaan pystyäkseen kohtaamaan ja käsittelemään erilaisia median mukanaan tuomia kokemuksia. (Buckingham 2000, 135.) Valkosen ym. (2005, 68) mukaan se, miten hyvin lapsi voi säädellä omia emotionaalisia reaktioitaan, on yhteydessä lapsen kehitystasoon ja hänen mediataitoihinsa eli keinoihin, joita hän kuvien tulkinnassa käyttää. Lapsen aktiivisuus ja kyvykkyys oman televisiosuhteen säätelijänä näkyy niissä keinoissa, joiden avulla lapset pyrkivät hallitsemaan tunnereaktioitaan. Hän esittää Cantoriin (1994) viitaten, että pienet lapset käyttävät enemmän konkreettisia keinoja kuten silmien sulkemista, huoneesta poistumista ja vanhemman syliin menemistä, kun taas vanhemmat lapset käyttävät *coping*-keinoinaan tiedollisia

selityksiä. (Valkonen ym. 2005, 68.) Tutkielmani kannalta onkin mielenkiintoista, mitä keinoja Down-lapset käyttävät hallitakseen omaa mediasuhdettaan ja miten he käsittelevät median herättämiä tunteita.

2.4 Vanhempi lapsen mediasuhteen säätelijänä ja mediakasvattajana

Pienten Down-lasten kohdalla vanhempien merkitys lapsen mediasuhteen säätelijöinä ja ohjaajina on suuri. Pienet lapset eivät yleensä juurikaan katso kuvaohjelmia tai käytä internetiä omatoimisesti, joten vanhempien mahdollisuus säädellä ja ohjata mediankäyttöä on huomattava. Tutkimusta, jossa lapset itse olisivat mediasuhteitaan koskevan tiedon antajina on vielä vähän ja Sara Sintonen (2009) esittääkin epäilyn siitä, että lapsiin ja mediaan liittyvän kasvatustutkimuksen sävyttämä huoli nousee valtaosin aikuisten omasta näkökulmasta sekä aikuisten kokemuksesta lasten mediakulttuurista (Sintonen 2009, 188). Vanhempien käsitykset median vaikutuksista lapsiin keskittyvät usein mediasisältöjen haitallisiin vaikutuksiin. Huolta herättää erityisesti se, miten väkivaltaiset ja ahdistavat kuvaohjelmat ja pelit vaikuttavat lapsiin ja nuoriin. Perheissä, jossa on eri ikäisiä lapsia, nuoremmat lapset ovat suuremmassa vaarassa altistua ikätasolleen sopimattomille mediasisällöille. Näin voisi olettaa olevan myös perheissä, joissa on kehitystasoltaan normaalisti kehittyvästä lapsesta poikkeava Down-lapsi.

Aikuisten asettamia mediankäytön sääntöjä ja rajoituksia on käsitelty useamman tutkimuksen yhteydessä. Yleisimmin rajoitukset koskevat esimerkiksi kuvaohjelmien ja digitaalisten pelien äärellä vietettyä aikaa ja ohjelmien ja pelien ikärajoituksia. Tärkeimpänä yksittäisenä mediasisältöjen valintaperusteena vanhemmat pitävät sitä, että mediasisältö on ikärajoitukseltaan lapselle sopiva ja toiseksi tärkeimpänä valintaperusteena se, että mediasisältö on lasta kehittävä (Pääjärvi ym. 2013, 33). Jäänee vanhemman arvioitavaksi miten ohjelmien ikärajoituksia tulisi kulloinkin soveltaa, kun kyseessä on kehitykseltään poikkeava Down-lapsi. Lapsia ja televisiota koskevassa tutkimuksessa vanhempien rooliin kasvattajina odotetaan kuuluvan katsottavien ohjelmien sisältöjen soveltuvuuden kontrolloinnin ja katseluaikojen kontrolloinnin lisäksi ohjelmien katsominen yhdessä lapsen kanssa, joista viimeksi mainittua ei kuitenkaan ole katsottu itsessään niin tärkeäksi (Kytömäki 1999, 88).

Kytömäen (1999) mukaan on kovin vaikea löytää empiirisesti ja teoreettisesti uskottavia analyysejä esimerkiksi siitä, mikä on vanhempien rooli lasten ja television ”välissä”. Uudemmat lähestymistavat, erityisesti kognitiivisesti orientoitunut koulukunta, painottavat hänen mukaansa enemmän katselun sosiaalisia konteksteja perinteisen vaikutustutkimuksen traditiossa korostuneiden kontrollin ja sääntöjen

sijaan ja tutkimuksissa on useinkin korostettu vanhempien ja sisarusten tärkeää osuutta lasten mediataitojen kehittymisessä. Kytömäen mukaan onkin suhteellisen helppo hyväksyä ajatus, että lapset eivät katso televisiota eivätkä kehity television katsojina sosiaalisessa tyhjiössä, vaan läheisessä vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristönsä, erityisesti vanhempiensa kanssa. (Kytömäki 1999, 88.) Nykyisessä mediakulttuurissa tämä lienee sovellettavissa erilaisiin mediasisältöihin laajemminkin. Sintosen (2009) mukaan lapset oppivat mediataitoja osana päivittäistä elämäänsä, ja mediakulttuuri muodostaa lapsille merkittävän toimintaympäristön. Mitä vanhemmaksi lapsi tulee, sitä haasteellisemmaksi mediaympäristö vanhemman näkökulmasta muuttuu. (Sintonen 2009, 186.)

2.4.1 Näkökulmia medialukutaitoon ja mediakasvatukseen

Medialukutaidon katsotaan olevan yksi nykyajan kansalaistaidoista, jonka oppiminen alkaa jo varhain mediankäytön myötä. Medialukutaidolla tarkoitetaan kokonaisvaltaista kykyä ymmärtää ja arvioida erilaisia mediasisältöjä ja käyttää mediaa itselleen merkityksellisellä tavalla. Medialukutaito on kehittyvä valmius, joka sisältää niin tuotannon, ilmaisun kuin vastaanotonkin strategioita (Kotilainen 1999, 37). Kupiainen (2007) mukaan lukutaito olisi kuitenkin nähtävä toisin kuin vain kognitiivisina kykyinä. Kognitiivisen mallin sijaan lukutaitoa voidaan pitää sosiokulttuurisina käytäntöinä, tapoina tehdä asioita erilaisissa yhteyksissä, ja on perusteita esittää, että ensimmäinen lukutaitomme on visuaalista lukutaitoa. Lapsi oppii ensimmäiseksi tunnistamaan kasvoja ja esineitä ja hahmottamaan ympäristöään katseen avulla. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan sovi unohtaa myöskään äänen merkitystä, mutta kuulemist ja kuullun ymmärtämistä ei ole liitetty perinteisesti lukutaitoon, jonka ajatellaan liittyvän esisijaisesti näköhavaintoon. (Kupiainen 2007, 19.) Muuttuva mediaympäristö on asettanut haasteita myös medialukutaidon käsitteelle. Medialukutaitoa on pidetty kognitiivisena ja kriittisenä tulkinta- ja arviointitaitona, mutta uudet erityisesti digitaaliset ja sosiaaliset mediat ovat nostaneet esiin myös osallistavia, yhteistoiminnallisia, affektiivisia ja luovia taidon ja sosiaalisuuden elementtejä (Kupiainen & Sintonen 2009, 13-14). Digitaalisen ajan lukutaito koostuu siis monista erilaisista lukutaidoista – monissa digitaalisissa formaateissa tapahtuvasta käytön, ymmärtämisen, vastaanoton ja tuottamisen taidoista (Holloway ym. 2013, 15). Medialukutaidon käsite on saanut rinnalleen käsitteitä, jotka pyrkivät kuvaamaan mediaympäristön sille asettamia yhä laajenevampia merkityksiä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, jotka otetaan käyttöön 2016, medialukutaidon käsitteen merkitykset on sisällytetty monilukutaidon käsitteeseen (Opetushallitus 2014).

Medialukutaidon merkitys ihmisen elämälle on alettu nähdä yhä kokonaisvaltaisemmassa mittakaavassa. Manisha Pathak-Shelatin (2014) mukaan medialukutaito on tunnustettu voimaannuttavaksi kykyjen, taitojen ja asenteiden kokoelmaksi johtuen sen merkityksestä yksilön fyysiseen, seksuaaliseen ja tunteelliseen hyvinvointiin. Hänen mukaansa medialukutaito on näin läheisessä yhteydessä hyvinvointiin, koska mediasta on kasvavassa määrin tullut tärkeä osa elinympäristöä. (Pathak-Shelat 2014, 2064.)

Yksi mediakasvatuksen tavoitteista on saavuttaa medialukutaito. Varsinkin pienten lasten kohdalla mediakasvatuksen yksi tärkeimpiä tehtäviä on myös lapsen suojeleminen haitallisilta ja ikätasolle sopimattomilta mediasisällöiltä. Pienten lasten mediakasvatuksesta huolehtiminen on pääasiassa kotien vastuulla. Muita pienten lasten mediakasvatuksesta huolehtivia tahoja ovat esimerkiksi varhaiskasvatus ja esiopetus. Reijo Kupiaisen (2009) mukaan mediakasvatus on tavoitteellista toimintaa, jossa pyritään saamaan aikaiseksi kasvatuksellisia vaikutuksia kasvatettavassa ja se mihin mediakasvatuksessa usein toiminta kohdistetaan, on median ja median käyttäjän suhde. Hänen mukaansa median vaikutuksiin liittyvän keskustelun seurauksena esitetään vaatimuksia nimenomaan lapsen ja median suhdetta säätelevästä toiminnasta. Tätä näkökulmaa Kupiainen nimittää *sääteleväksi mediakasvatukseksi* ja se sisältää sekä suojelullisia että medioiden hallintaan tähtääviä toimenpiteitä. Kupiaisen mukaan säätelevä mediakasvatus tarkoittaa myös tietoisuutta lasten mediasuhteista ja mediasisällöistä, joiden pohjalta säätelystä voidaan suunnitella. Säätelevän mediakasvatuksen lisäksi yleinen mediakasvatuksen näkökulma on Kupiaisen mukaan tähdännyt mediataitojen kehittymiseen. Tätä näkökulmaa hän nimittää *mediataitoihin keskittyväksi mediakasvatukseksi* ja sen tavoitteena on yleensä mediakompetenssin ja mediataitojen kehittäminen. (Kupiainen 2009, 175-176.) David Buckinghamin (2000) mukaan nykyisestä näkökulmasta mediakasvatus ei ole rajoitettu vain median analysointiin saatikka rationalistiseen käsitkseen kriittisistä vastaanottotaidoista, vaan sen tarkoitus on rohkaista nuorien ihmisten kriittistä osallisuutta itsenäisinä kulttuurisina tuottajina. Hän näkee mediakasvatuksen aseman tärkeäksi kun määrittää tulevaisuuden kansalaisuuden mahdollisuuksia. (Buckingham 2000, 205-206.)

2.4.2 Vanhempi lapsen mediakasvattajana

Ohjelmien ja elokuvien katseluun liittyvät säännöt koskevat perheissä tavallisimmin ikärajojen noudattamista, tiettyjen ohjelmien tai elokuvien katselukieltoa tai katselun rajoittamista kellonajan perusteella kun taas katseluun käytetyn ajan määrittelyssä vanhemmat tavallisimmin käyttävät tapauskohtaista harkintaa (Pääjärvi ym. 2013, 34-35). Kupiaisen (2009) mukaan median kuluttaminen, mediasisällöt ja

median kanssa vietetty aika herättävät erityisesti kysymyksiä siitä, miten aikuisten, vanhempien ja kasvattajien tulisi säädellä ja ohjata lasten ja nuorten mediasuhteita. Hänen mukaansa varsinkin julkisessa keskustelussa ollaan usein hyvin tietoisia siitä, että media ja mediasuhteet itsessään toimivat kasvatuskontekstina, joka vaikuttaa lapsiin ja on osa heidän sosiaalistumisprosessiaan: mediasta opitaan hyvää ja pahaa ja siksi tarkoituksenmukaisten kasvatuskäytäntöjen olisi jollakin tavalla puututtava mediasuhteisiin. (Kupiainen 2009, 167.)

Kasvatustietoisuudella viitataan yleisesti kasvattajan omaan tietoisuuteen toiminnastaan kasvattajana sekä tietoisuuteen tähän tehtävään liittyvistä velvollisuuksista ja oikeuksista (Sintonen 2009, 186). Kasvatustietoisuus tarkoittaa kykyä oman toiminnan erittelyyn, pohdiskeluun ja suunnitteluun, eli kykyä kontrolloituun ja suunnitelmalliseen lasten kasvatukseen (Poikolainen 2002, 11). Sara Sintonen (2009) käsittelee mediaa arjen kasvatussuhteissa. Hänen mukaansa vanhemmat tarvitsevat kasvatus-työnsä tueksi muun muassa tietoa ja kokemusta mediakulttuurista sekä lasten kehitysvaiheista ja oppimisesta. Mediaesitykset ja niihin liittyvät tuotteet tuntuvat kiehtovan lapsia ja niiden käytön ja kulutuksen kieltäminen tai rajoittaminen voi tuntua vanhemmista suorastaan julmalta. (Sintonen 2009, 185.) Sintonen alle kouluikäisten lasten äitien keskuudessa tekemän kyselyn mukaan vanhemmat ovat tietoisia median vahvasta asemasta nykykulttuurissa ja sen myötä ilmiön moninaisista vaikutuksista heidän lastensa elämään ja siksi he erityisesti pienten lasten vanhempina osallistuvat mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi televisio-ohjelmien katsomiseen lastensa kanssa. He myös korostavat mediasta yhdessä nauttimista ilman syyllisyydentuntoa. Sintonen mukaan pienten lasten vanhemmat toteuttavat mediavanhemmuuttaan eivät ainoastaan median parissa vietetyn ajan vaan myös mediasisältöjen tarkkailijoina ja valvojina ja he selvästi haluavat olla osallisina lastensa mediakulttuurisessa arjessa. (Emt. 188-189.) Vanhemmat tiedostavat vastuunsa huolehtia lasten turvallisesta mediankäytöstä (ks. Pääjärvi 2013, 37). *Lapsiperheiden Mediakysely 2012*:sta mukaan vanhemmat keskustelevat lastensa kanssa näiden käyttämistä mediasisällöistä ainakin siinä vaiheessa, kun lapset ovat kyllin vanhoja käymään tällaisia keskusteluja. Mediasisällöistä keskusteleminen on kuitenkin yleisempää poikien kuin tyttöjen kanssa. (Emt. 34.) Pienten Down-lasten kohdalla kielellisen kehityksen vaikeuksilla voi olettaa olevan merkitystä juuri mediasta käytävän keskustelun kannalta.

Vanhemman rooli mediakasvattajana koostuu siis niin säätelyn ja valvonnan kuin kannustuksen ja ohjaamisenkin elementeistä. Tähän rooliin kuuluu myös lasten mediakulttuurisessa arjessa osallisena oleminen (ks. Sintonen 2009). Osallisuus muodostuu läsnäolosta ja keskustelusta. Nimenomaan läsnäolon merkityksen voisi olettaa korostuvan kehitysvammaisten lasten perheissä. Tutkielman kannalta

kysymyksiä herättää erityisesti myös se, miten vanhemmat kokevat lapsen kehitysvammaisuuden vaikuttavan tehtäväänsä lapsen mediakasvattajana.

2.5 Tutkimuskysymykset

Tutkielman päätutkimuskysymyksenä on pohtia, millainen on pienten Down-lasten mediasuhde heidän vanhempiansa tulkitsemana. Down-lasten kohdalla vanhempien kokemuksessa korostuu heidän tulkinsa lapsen mediasuhteesta ja mediankäytöstä. Tulkinnat perustuvat lapsen kertomiin asioihin tai muuten lapsen elekieltä ja käyttäytymistä koskeviin havaintoihin. Usein Down-lasten vanhemmat ovat parhaita lapsensa kommunikaation tuntijoita ja tulkitsijoita.

Tutkielman ensimmäisenä alatutkimuskysymyksenä on puolestaan se, millainen kasvattava ja kuntouttava merkitys medially vanhempien käsityksen mukaan on pienille Down-lapsille. Tällöin keskeisenä ajatuksena on median merkitys opin ja ilon lähteenä lasten elämässä.

Tutkielman toisena alatutkimuskysymyksenä taas on, millaiseksi pienten Down-lasten vanhemmat kokevat roolinsa kehitysvammaisen lapsen mediakasvattajana, kun kommunikoinnin keinot ovat rajalliset ja lapsen kyky ymmärtää ja oppia asioista poikkeaa samanikäisestä, normaalisti kehittyvästä lapsesta.

3. TUTKIELMAN MENETELMÄT

Tuotin tutkielman aineiston haastattelemalla pienten Down-lasten vanhempia. Tässä luvussa taustoitan aineiston tuottamiseen liittyvää prosessia sekä omaa asemaani tutkielman tekijänä. Aloitan kuvaamalla teemahaastattelua aineiston tuottamisen menetelmänä sekä aineiston luonnetta tämän tutkielman kontekstissa. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen tutkijan subjektiuden merkitystä tämän työn kannalta. Toisessa alaluvussa kuvailen tutkielman aineistoa tarkemmin ja kolmannessa alaluvussa kuvailen aineiston analyysin vaiheita. Haastatteluaineiston tuottaminen ja sen analysointi ovat kulkeneet käsi kädessä läpi tutkielman aina ennakkohaastattelusta lähtien. Näin ollen analyysin eri vaiheet ovat limittyneet keskenään ja aineisto sekä sen analyysi ovat ikään kuin kypsyneet vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Tämä työtapana on mielestäni ollut perusteltavissa esimerkiksi siitä syystä, että erityisryhmien mediasuhdetta ja mediankäyttöä koskevaa tutkimusta ei ole ollut saatavissa. Aineisto on kehittyessään ohjannut sekä aineiston tuottamisen että analyysin suuntaa.

Puolistrukturoiduista haastatteluista tunnetuimpia on teemahaastattelu (*focused interview*), jossa käydään läpi samat teemat ja aihepiirit, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11). Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kun sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsijärvi & Hurme 2011, 47-48). Hirsijärvi ja Hurme (2011) pohtivat kielen ja vuorovaikutuksen merkitystä haastattelun kannalta. Erityisesti haastattelulle on ominaista, että siihen osallistuvat ihmiset pyrkivät käsitteellisesti välittämään omaa mielellistä suhdettaan maailmaan. Haastattelijan pyrkimyksenä on saada selville, miten haastateltavalla jonkin objektin tai asiantilan merkitykset rakentuvat. Samalla täytyy kuitenkin muistaa, että haastattelussa luodaan myös yhteisiä ja uusia merkityksiä. (Emt. 49.)

Tutkielman aineisto koostuu viiden perheen toisen vanhemman tai vanhempien teemahaastatteluista. Tämän suppeahkon aineiston tarkoitus on tuoda esille esimerkkejä siitä, millainen pienen Down-lapsen mediasuhde hänen vanhempiensa tulkitsemana on ja miten vanhemmat kokevat tehtävänsä lapsen mediakasvattajina. Kvalitatiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa on tapana puhua otoksen sijaan harkinnanvaraisesta näytteestä, koska tilastollisen yleistysten sijaan pyritään ymmärtämään jotakin tapahtumaa syvällisemmin, saamaan tietoa jostakin paikallisesta ilmiöstä tai etsimään uusia teoreettisia näkökulmia tapahtumiin ja ilmiöihin. Jo muutamaa henkilöä haastattelemalla voidaan saada merkittävää tietoa. (Emt. 58-59.)

Kommunikaation vaikeuksista johtuen pienten Down-lasten omia käsityksiä mediasta on vaikea tutkia haastatteleamalla lapsia itseään ja siinä määrin kun he ilmaisevat haluun ja mieltymyksiään median suhteen ollaan usein lapsen läheisten, häntä parhaimmin ymmärtävien ihmisten tulkintojen varassa. Koska tutkimuksen kohteena ovat alle 7-vuotiaat lapset, he jo ikänsäkin puolesta tarvitsevat vanhempien ohjausta ja valvontaa mediankäyttöön liittyvissä asioissa. Haastattelujen kautta selvitin, mitä mediavälineitä perheillä oli käytössään, mitä mediasisältöjä heidän Down-lapsensa käyttivät ja missä määrin ja minkälaisia olivat heidän lastensa mieltymykset median suhteen. Pyrin myös saamaan kuvan siitä, mikä lasta miellyttävissä mediasisällöissä aikuisen näkökulmasta kiinnosti lasta eniten. Pyrin myös hahmottamaan, tapahtuiko mediankäytön kautta oppimista ja miten se vanhempien mielestä ilmeni. Kysyin myös vanhempien käsitystä omasta roolistaan Down-lapsensa mediankäyttöön liittyvissä asioissa. Kysyin myös tunsivatko he lapsensa mediankäyttöön liittyvää huolta tällä hetkellä tai tulevaisuuden kannalta. Pyysin vanhempia myös kokonaisuudessa kuvailemaan median merkitystä heidän Down-lastensa elämässä.

3.1 Tutkijasubjekti

Katson, että oma asemani Down-lapsen vanhempana on tutkielmani kannalta sekä haaste että voimavara. Ronkaisen, Pehkosen, Lindblom-Ylänteen & Paavilaisen (2013) mukaan tutkijalla on joskus vahva mutta refleктоimaton esiymmärrys tilanteesta. Tällöin voi heidän mukaansa käydä niin, että tutkija suunnittelee tutkimuksen vain vahvistaakseen oman ennakko-oletuksensa sen sijaan että kysyisi tai kyseenalaistaisi kokemuksiaan. Tällöin subjektiivisuus ei olekaan tutkijan hallinnassa, mikä merkitsee tiedon näkökulmasta ongelmallista tilannetta. Tutkittavat saattavat myös olettaa, että tutkija ymmärtää jotakin ilman, että hänelle kerrotaan siitä tai kuvitella, että tutkija ilman muuta jakaa saman tulkinnan heidän kanssaan. (Ronkainen ym. 2013, 71.) Oman tutkielmani kannalta ongelmallista olisi voinut ajatella olevan nimenomaan oman henkilökohtaisen kokemukseni hallitsevuus tutkielman lähtökohtia suunnitellessani ja aineistonkeruuta toteuttaessani. Oman subjektiivinen näkökulmani korostui eniten tutkielman tekemisen alkuvaiheessa ja oli vahvasti läsnä tutkielman lähtökohtia suunnitellessani ja laatiessani ensimmäisiä versioita teemahaastattelurungosta. Käytännössä kuitenkin aineisto itsessään ohjasi prosessia enemmän kuin pelkkä subjektiivinen kokemukseni. Asemani haastateltaviin nähden oli joka tapauksessa hyvin tasavertainen. Siihen ei liittynyt asiantuntijuuden luomaa painetta, koska haastattelun aiheet kulkevat käytännönläheisellä tasolla ja painottuvat vanhempien tulkintaan arkipäivän

ilmiöistä. Ronkaisen ym. (2013) mukaan tutkijan äänen kuuluminen tutkimuksessa ja tutkijasubjekti tutkimuksessa eivät ole sama asia, kuin tutkijan henkilökohtaisen subjektiuden tai subjektiivisuuden läsnäolo tutkimusprosessissa ja tutkimustekstissä, ja tutkijasubjektin näkyminen tutkimuksesta kirjoitettaessa merkitsee yksinkertaisesti valintojen tekemisen selittämistä ja näyttämistä tekstissä. (Ronkainen ym. 2013, 73.)

3.2 Tutkielman aineisto

Tutkielman aineisto koostuu viidestä teemahaastattelusta, jotka on tehty lokakuun 2014 ja huhtikuun 2015 välisenä aikana Pirkanmaalla asuvien perheiden, joihin kuuluu alle 7-vuotias Down-lapsi, keskuudessa. Nuorin haastateltujen perheiden Down-lapsista oli haastatteluhetkellä 2 v 10 kk:n ikäinen ja vanhin juuri täyttänyt 6 vuotta. Pysin valitsemaan haastateltavikseni pyytämäni perheet niin, että perheiden Down-lapset olisivat eri ikäisiä ja että mukana olisi sekä Down-tyttöjen että Down-poikien vanhempia. Tässä onnistuin kohtuullisesti, olkoonkin että niiden perheiden, jossa oli Down-poika, lapset asettuivat lasten ikähaitarin ääripäihin. Toinen pojista oli joukon nuorin ja toinen vanhin. Haastateltujen perheiden Down-tyttöjen iät asettuivat ikähaitarin keskivaiheille. Tavoitteestani poiketen kahden haastatellun perheen tyttäret olivat lähes saman ikäisiä (4 v 5 kk ja 4 v 8 kk). Toinen heistä oli kuitenkin perheen vanhin lapsi, kun toisella taas oli huomattavasti itseään vanhempia sisarusia. Tästä syystä pidin perusteltuna näiden perheiden vanhempien haastattelujen merkitystä aineiston kannalta. Testasin teemahaastattelurunkoa tekemällä ennakkohaastattelun perheeni sisällä. Haastattelin oman 6-vuotiaan Down-poikani isää. Ennakkohaastattelu antoi suuntaviivoja teemahaastattelurungon edelleen kehittämiseen. Seuraavassa kuvaan haastateltuja perheitä. Käytän haastatteluista merkintää H1, H2, H3 jne. Haastateltujen perheiden lapsia kuvaan heidän etunimeään kuvaavalla kirjaimella A, B, C jne.

Ensimmäisen haastattelun (H1) tein kolmilapsisessa perheessä, jossa on haastatteluhetkellä juuri kuusi vuotta täyttänyt Down-poika (A). Lisäksi perheessä on haastatteluhetkellä 7- ja 4-vuotiaat pojat. Perheen vanhin poika käy peruskoulun ensimmäistä luokkaa, Down-poika on esiopetuksessa ja nuorin pojista päivähoitossa. Perheen vanhemmilla on kummallakin ylemmän korkeakouluasteen tutkinnot¹. Perheen käytössä oleviin mediavälineisiin kuuluu televisio, DVD-soitin, tietokone ja tabletti sekä CD-soittimia, jollaiset lapsilla on myös omissa huoneissaan. Perheellä ei ole käytössä maksukanavapaketteja tai tilausohjelmalveluita. Perheen Down-pojan puheen kehitys on haastatteluhetkellä jo huomatta-

¹ Tilastokeskus. Käsitteet ja määritelmät. Koulutusaste.

van korkealla tasolla ja lapsen vuorovaikutustaidot melko kehittyneet. Puhe onkin jo Down-pojan ja muun perheen pääasiallinen kommunikoinnin keino. Lapsella on käytössään myös hyvin laaja tukiviittomasanasto ja tukiviittomat toimivat edelleen kommunikaation tukena tilanteissa, joissa lapsi ei puheen keinoin pysty ilmaisemaan asiaansa. Perheen äiti toimi haastateltavana, mutta muukin perhe on haastatteluhetkellä kotona.

Toisen haastattelun (H2Ä tai H2I²) tein perheessä, jossa on 3,5-vuotias Down-tyttö (B), sekä juuri 6 vuotta täyttänyt isovelji ja 11 kk:n ikäinen nuorempi sisar. Perheen poika ja Down-tyttö ovat osan viikkoa päivähoidossa ja osan viikkoa kotona äidin ja perheen nuorimman tyttären kanssa. Perheen toisella vanhemmalla on ylemmän korkeakouluasteen ja toisella alimman korkea-asteen³ tutkinto. Perheen käytössä on kolme televisiovastaanotinta, DVD-soitin, tietokone, tabletti, CD-soittimia ja älypuhelimia. Perheen lapsilla on omissa huoneissaan käytössä CD-soittimet. Perheellä on käytössä maksukanavia, kuten Nick Jr. Lisäksi perheen lapsilla on käytössä verkkopalvelu Satukirjasto, joka on esimerkiksi äänisatuja ja pelejä tarjoava maksullinen verkkosovellus. Perheen Down-tyttö kommunikoi yksittäisillä sanoilla tai kahden sanan yhdistelmillä sekä tukiviittomilla. Myös kuvia käytetään kommunikaation tukena. Haastateltavana on perheen äiti ja osan haastattelua läsnä on myös perheen isä. Myös perheen lapset ovat läsnä osan haastattelua.

Kolmannen haastattelun (H3) tein uusperheessä, johon vanhempien lisäksi kuuluu 4 v 8 kk:n ikäinen Down-tyttö (C) ja tämän 2-vuotias pikkusisar (D). Lisäksi perheessä asuu osan ajasta perheen äidin 10-vuotias tytär. Äidin aikuisista lapsista toinen, 23-vuotias poika asuu myös perheen kanssa samassa talossa. Perheen isän 10- ja 12-vuotiaat lapset asuvat perheessä joka toinen viikonloppu. Perheen kaksi nuorinta lasta, Down-tyttö ja hänen nuorempi sisarensa ovat päivähoidossa. Perheen vanhemmilla on keskiasteen koulutus. Perheen käytössä on useampi televisiovastaanotin, DVD-soitin, tietokoneita ja tablettitietokone sekä maksukanavapaketti. Perheen pienillä lapsilla ei ole omia mediavälineitä, mutta äidin 10-vuotiaalla tyttärellä on oma älypuhelin. Perheen Down-tyttö kommunikoi yksittäisillä sanoilla ja tukiviittomilla. Tukiviittomien lisäksi päivähoidossa on käytössä myös kommunikaatiokuvat. Haastateltavana on perheen äiti. Myös isä on kotona kahden nuorimman lapsen kanssa.

² Käytän merkintää H2Ä, kun vastaajana on perheen äiti ja H2I, kun vastaajana on perheen isä, joka oli mukana osan haastattelua.

³ Tilastokeskuksen määritelmän mukaan alimman korkea-asteen koulutus kestää 2-3 vuotta keskiasteen jälkeen. Näitä koulutuksia ovat esim. teknikon, merkonomin ja sairaanhoitajan tutkinnot, jotka eivät ole ammattikorkeakoulututkintoja.

Neljannen haastattelun (H4) tein kaksilapsisessa perheessä, jossa on 4 v 5 kk:n ikäinen Down-tyttö (E) ja tämän 1 v 1 kk:n ikäinen pikkusisar. Perheen Down-tyttö on päivähoidossa ja äiti hoitaa nuorempaa tytärtä vielä kotona. Perheen vanhemmilla on kummallakin keskiasteen koulutus. Perheen käytössä oleviin mediavälineisiin kuuluu televisio, DVD-soitin, CD-soitin, tietokone sekä tablettitietokone. Perheen käytössä on myös ohjelmapalvelu, jonka tallennustilaan he tallentavat ohjelmia. Perheen lapsilla on käytössä omassa huoneessaan CD-soitin. Muut mediavälineet ovat kodin yhteisissä tiloissa. Perheen Down-tytär kommunikoi pääasiassa puheella. Hän käyttää yksittäisten sanojen lisäksi vajaita lauseita sekä tukiviittomia puheen tukena. Lisäksi hänellä on kommunikaatiokansio, jonka käyttö on ollut vähäisempää. Haastateltavana oli perheen äiti. Myös perheen nuorin lapsi on paikalla haastattelutilanteessa.

Viidennessä haastattelussa (H5) haastattelin uusperheen äitiä. Perheeseen kuuluu vanhempien lisäksi 2 v 10 kk:n ikäinen Down-poika (F) ja tämän 11 kk:n ikäinen pikkusisar. Äidin 25- ja 17-vuotiaat tyttäret eivät asu enää kotona. Perheen Down-poika on päivähoidossa ja nuorempi sisar kotihoidossa. Perheen toisella vanhemmalla on alimman korkea-asteen ja toisella ylemmän korkeakouluasteen koulutus. Perheen mediavälinevalikoimaan kuuluu televisio, useampia tietokoneita, älypuhelimia, tablettitietokone, DVD-soitin, CD-soitin ja Wii-pelikonsoli. Lasten käytössä olevat mediavälineet ovat perheen yhteisissä tiloissa. Perheen Down-poika kommunikoi tukiviittomilla, muutamalla sanalla, ääntelyillä sekä eleillä ja haastateltavana ollut perheen äiti kertoikin, että ymmärretyksi tulemisen vaikeus aiheuttaakin pojassa joskus suuttumusta. Lapset eivät ole läsnä haastattelutilanteessa.

3.3 Teemahaastatteluaineiston litterointi ja analyysi

Litteroin nauhoitetut haastattelut eli kirjoitin ne tekstiksi mahdollisimman pian haastattelutilanteen jälkeen, jotta tilanteesta syntynyt vuorovaikutus olisi mahdollisimman tuoreena muistissani. Litteraation tarkkuus riippuu siitä, millaista tarkkuutta analyysi itse vaatii, ja toisaalta siitä, mitä vuorovaikutuksen piirteitä tutkija aikoo käyttää tulkinnassaan (Ronkainen ym. 2013, 119).

Sisällytin litteraatioon puhutun sisällön lisäksi erilaisia vuorovaikutuksen elementtejä, kuten pidemmät tauot haastateltavan puheessa, erilaisia naurahduksia sekä erilaisella äänensävyllä tai hymyillen lausuttuja kohtia esimerkiksi silloin, kun vanhemmat elävästi kuvailivat lapsensa puhetta ja tapaa kommuni-

koida⁴. Katsoin tämän riittäväksi litterointitarkkuudeksi aineiston analysointia silmällä pitäen. Halusin analyysin tueksi sisällyttää litteraatioon varsinkin niitä kohtia, joissa vanhemmat kuvasivat lastensa käyttäytymistä ja reaktiota ilmeillä ja eleillä välillä humoristiseenkin sävyyn. Myös vanhempien omaa toimintaansa kuvatessaan käyttämien eleiden ja äänensävyjen ”säilyttäminen” litteroidussa haastattelussa antoi varmuutta analyysin tekemiselle.

Hirsijärvi & Hurme (2011) huomioivat käsitellessään aineiston purkamista tallenteista tekstiksi, että kyseessä on samalla jo lukemis- ja analyysivaiheen alku ja tutkijan on pyrittävä tavoittamaan haastatteluvastauksen *olennainen* sisältö. Aineiston analyysi edellyttää sen hyvää tuntemista. Siitä, kuinka hyvin aineisto on tullut tutuksi, riippuu myös se, kuinka hyvin voimme sitä analysoida (Hirsijärvi & Hurme 2011, 142-143). Haastattelujen litteroinnin jälkeen tein niistä luokittelun rakentamaani luokittelukaavioon. Luokittelukaavion pohjana käytin teemahaastattelurungon kysymyskokonaisuuksia. Pyrin jo tässä vaiheessa hahmottelemaan analyysiä aineistolähtöisesti ja asettamaan eri haastatteluista esille nousevat asiat ikään kuin vuoropuheluun keskenään. Näin esille nousi uusia kysymyksiä, joiden pohjalta täydensin teemahaastattelurunkoa ja pyrin ottamaan näin aineistosta esille nousevia asioita mukaan seuraaviin haastattelutilanteisiin.

Aineistoa pidetään tutkijan teoreettisen ajattelun lähtökohtana, apuvälineenä tai lähtökohtana tulkinnoille (Eskola & Suoranta 1998, 146). Eskolan & Suorannan (1998) mukaan tutkittavien tulkinnat arkipäivän ilmiöistä edustavat niin sanotusti ensimmäisen asteen tulkintaa ja tutkijan täytyy tutkimuksensa teoreettisena subjektina kohota luonnollisen asenteen yläpuolelle ja koettaa ymmärtää kohdettaan luoden siitä mielekkäitä teoreettisia tulkintoja. ”Tutkija harrastaa ihmistieteissä [– –] toisen asteen tulkintaa: tutkittava ongelma tulkitaan kaksi kertaa.” (Emt., 148). Tämän tutkielman yhteydessä voi ajatella, että vanhempi käyttää jopa tavanomaista enemmän tulkinnan keinoja kuvaillessaan käsityksiään lapsensa mediasuhteesta, koska monissa tapauksissa lapsen rajallinen kyky kommunikoida ja ilmaista tun-

⁴ Litterointimerkinnot Ruusuvuoren, Nikanderin & Hyvärisen (2010, 460–461) mukaan:

[]	päällekkäispuhunnan alku ja loppu
()	pidemmät tauot, aika merkitty sekunteina
°hiljaa°	ympäröivää puhetta hiljaisempi puhe
j(h)oo	sana on lausuttu nauraen
£joo£	hymyillen sanotut sanat tai jaksot
@joo@	yksilöimätön äänensävyyn muutos, esimerkiksi toisen puhetta referoidessa
ta-	sana jää kesken
no<	katkos puheen virrassa
(sitten)	sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu jakso tai puhuja
(--)	sana, josta ei saatu selvää
(---)	pitempi jakso, josta ei ole saatu selvää
(())	kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta

temuksiaan jättää vanhemmalle paljon tulkinnan varaa. Vaikka haastattelukysymyksissä pyysin haastateltavia kuvailemaan lapsensa keinoja ilmaista itseään mediaan liittyvissä asioissa, tukeudun analyysisä heidän tulkintoihinsa siinä, miten lapsen viestintää kulloinkin pitäisi ymmärtää ja keskityn tulkitsemaan vanhempien käsityksiä lapsensa mediasuhteesta haastatteluaineistoa tulkitsemalla. Aineiston analyysin tukena olen käyttänyt myös henkilökohtaista omaa kokemustani pienen Down-pojan vanhempaina. Aineiston kykyä puhua omasta puolestaan korostaa kuitenkin se, että oman kokemukseni osuus aineiston tulkinnan apuna jäi mielestäni vähäisemmäksi kuin olin etukäteen olettanut.

Haastatteluaineistoihin perustuvissa tutkimuksissa ja erityisesti kvalitatiivisesti suuntautuneissa analyysissä tutkijan pyrkimyksenä on päätyä onnistuneisiin tulkintoihin. Samaa haastattelutekstiä voidaan tulkita kuitenkin monin tavoin ja eri näkökulmista. Onnistuneen tulkinnan avainkriteerit ovatkin siinä, että myös lukija, joka omaksuu saman näkökulman kuin tutkija, voi löytää tekstistä ne asiat, jotka tutkijakin löysi, riippumatta siitä onko hän näkökulmasta samaa mieltä vai ei. (Hirsijärvi & Hurme 2011, 151.) Perustellakseni aineistosta tekemiäni tulkintoja sisällytän tekstiin haastatteluista irrotettuja sitaatteja⁵. Niiden avulla pyrin selventämään lukijalle tulkintani taustoja sekä välittämään kuvauksessani sitä lämpöä ja paikoin huumorinkin sävyttämää tapaa, jolla haastateltavat Down-lastensa mediasuhdetta kuvasivat.

Rakensin aineiston analyysin teemoittelun varaan. Hirsijärvi & Hurme (2011) määrittelevät teemoittelun niin, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä useammalle haastateltavalle. Ne saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, ja sen lisäksi tulee tavallisesti esiin lukuisia muita teemoja, jotka ovat usein lähtöteemoja mielenkiintoisempia. Näin syntyviin teemoihin voivat luonnollisesti kuulua myös alkuperäisten teemojen väliset yhteydet. (Hirsijärvi & Hurme 2011, 173.) Eskolan ja Suorannan (1998, 175-176) mukaan teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka tutkimustekstissä näkyy niiden lomittumisena toisiinsa. Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin (Eskola & Suoranta 1998, 180). Käytin teemoittelun lähtökohtana kolmea teemakokonaisuutta, jotka mukailevat tutkielman tutkimuskysymyksiä ja joiden varaan teemahaastattelurunkokin oli rakennettu: Down-lapsen mediasuhdetta ja sen muotoutumista käsittelevää osiota, vanhempien käsityk-

⁵ Haastatteluista irrotettuja sitaatteja olen muokannut niin, että ne ovat helpommin luettavissa. Olen poistanut esimerkiksi toistoja. Sitaatteihin tehty pidemmät poistot olen merkinnyt kahdella ajatusviivalla (– –). Lasten tunnistetiedot on poistettu sitaateista ja lapsia puhutellaan heidän etunimeään kuvaavalla kirjaimella (A, B, C jne.). Sisarusten nimiä olen korvannut joko heidän etunimeään kuvaavalla kirjaimella tai sanalla pikkuveli/isoveili tai pikkusisko/isosisko.

siä median merkitystä ilon ja oppimisen lähteenä käsittelevää osiota sekä vanhempien käsitystä omasta mediakasvattajuudestaan käsittelevää osiota.

3.4 Menetelmällisten valintojen arviointia

Lähtökohtana sille, että lähdin haastattelemaan ainoastaan vanhempia tätä tutkielmaa varten oli osittain omaan henkilökohtaiseen kokemukseeni Down-lapsen vanhempana pohjautuva oletus, että pienet Down-lapset ikänsä ja kommunikointivalmiuksiensa puolesta eivät pystyisi toimimaan haastateltavina ja antamaan tutkielman kannalta merkityksellistä tietoa. Tämä oletamus osoittautui oikeaksi tässä tutkimuksessa. Siinä määrin kun perheiden Down-lapsia haastattelutilanteissa tapasin ja tein havaintoja heidän kommunikaatiovalmiuksistaan sain sen käsityksen, että lapsien haastattelu ilman vanhemman vahvaa tukea olisi ollut tuloksetonta. Vanhempia haastatellessa sain sen käsityksen, että he hyvin pitkälle luottivat kykyynsä ymmärtää lastaan ja tämän kommunikointia. Haastatteluissa korostui myös se, että vanhemmat perustivat tulkintansa usein pidemmän aikavälin kokemuksiin, viitaten esimerkiksi siihen, kuinka heidän lastensa median kautta saamat kokemukset olivat muuttuneet pidemmällä aikavälillä.

Haastattelut eivät antaneet tarkkaa kuvaa median parissa vietetyn ajan määrästä. Tutkielman kannalta katsoin kuitenkin olennaisemmaksi saada kokonaiskuvan lapsen mediasuhteesta, siitä mitkä mediasisällöt ja mediavälineet ovat hänen mediasuhteensa kannalta olennaisempia ja millä keinoin lapsi ilmaisee toiveensa ja mieltymyksensä mediasisältöjen suhteen. Lisäksi kiinnostavaa on lapsen median kautta saamien kokemusten merkitys ja se, kuinka lapsi käyttää mediasta poimimiaan aineksia oman maailmankuvansa rakentamiseen. Tämän katsoin ilmenevän hyvin vanhempien havainnoissa, joita he olivat lapsensa mediankäyttöä tarkastellessaan tehneet.

Päädyin käsittelemään tutkielmassa perhettä yksikkönä, jolloin kysyin yhdeltä perheen jäseneltä hänen käsityksiään koko perhettä koskevissa asioissa. Annoin haastateltaville ohjeen, että riittää, kun haastatteluun osallistuu toinen vanhemmista. Tällä tavoin pyrin helpottamaan perheiden mahdollisuuksia järjestää haastatteluihin sopivaa aikaa. Jokaisessa haastatelluista perheistä oli pienempiä sisaruksia ja lastenhoidon tarve haastattelutilanteiden ajaksi olisi arvioni mukaan vaikeuttanut perheiden mahdollisuuksia löytää haastatteluun sopivaa aikaa ja mahdollisesti myös aiheuttanut haastatteluista kieltäytymisiä. Kaikissa tapauksissa perheistä haastateltavaksi tarjoutui äiti. Yhdessä perheessä isä oli läsnä osan haas-

tattelu. Löysin haastateltavat sekä omien kontaktieni että Tampereen Kehitysvammaisten Tuki ry:n kautta saamieni kontaktien avulla ja perheiden äidit toimivat usein perheensä ”yhteyshenkilöinä” verstaistukiryhmiin liittyvässä asioissa. Näin päädyin ottamaan yhteyttä perheiden äiteihin, jotka ikään kuin automaattisesti tarjoutuivat haastateltaviksi perheensä puolesta. Tässä tapauksessa olisi voinut olla tutkimuskohteen kannalta hedelmällistä aktiivisemmin pyytää myös perheiden isiä haastateltavaksi esimerkiksi äidin jälkeen. Tämä olisi voinut vielä täydentää ja monipuolistaa perheen Down-lapsen mediasuhteesta ja perheen mediankäytön tavoista haastattelun perusteella muodostunutta kuvaa. Myös *Lapsiperheiden mediakysely 2012* -tutkimukseen vastanneista valtaosa oli lasten äitejä. Postitse lähetettyyn kyselyyn vastasi 1438 huoltajaa, joista yli 90% oli naisia (Pääjärvi ym. 2013, 4). Herääkin kysymys, mielletäänkö mediakasvatus perheissä enemmän perheiden äitien tehtäväksi, vai johtuuko naisten suuri osuus tutkimukseen vastanneiden keskuudessa jostain muusta seikasta? Kuten mainitsin, oman tutkimukseni kohdalla äitien valikoituminen haastateltaviksi tapahtui ikään kuin luonnostaan. Siinä määrin kun yhden perheen isä oli läsnä haastattelutilanteessa, sain kuitenkin kuvan, että hänen käsityksensä lapsensa mediasuhteesta oli yhtenevä haastateltavana olleen äidin käsitysten kanssa. Sisarusten merkitys perheen Down-lapsen seurana mediankäyttötilanteissa oli myös ilmeinen ja sisarusten haastattelu olisi voinut täydentää vanhempien Down-lapsensa mediasuhteesta antamaa kuvaa niissä perheissä, joissa Down-lapsella oli sisaruksia, joita ikänsä puolesta olisi voinut haastatella. Tutkimuksen lähtökohtana oli kuitenkin vanhempien käsitysten tarkasteleminen, joten sisarusten haastattelu ei ollut suunnitelmissa alun alkaenkaan.

Tutkielman tekoa suunnitellessani pohdin myös havainnointiaineiston keräämistä haastatteluaineiston tueksi joko itse havainnoimalla perheen Down-lapsen mediankäyttöä tai vaihtoehtoisesti pyytämällä vanhempia kirjaamaa ylös ennalta sovitulta ajanjaksolta lapsensa mediankäyttöön liittyviä havaintoja. Havainnointi yksin tai yhdessä muiden aineistonkeruumenetelmien kanssa on suuritöinen ja aikaa vievä aineistonkeruumenetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81) ja hylkäsin ajatuksen, koska oletin havainnoinnin siinä määrin, kun se pro gradu –tutkielmani mittakaavassa olisi ollut järkevää toteuttaa antavan vain vähän sellaista tietoa, jota vanhemmat haastattelujen kautta eivät voisi antaa. Arvelin myös vieraan henkilön läsnäolon vaikuttavan lasten käyttäytymiseen siinä määrin, että se olisi vaikuttanut havainnoinnin tuloksiin. Oletin myös, että vanhemmat kokisivat havaintojen kirjaamisen työläänä ja tästä syystä saattaisivat kieltäytyä haastatteluista. Perheen Down-lapset olivat kuitenkin paikalla useamman haastattelun aikana ja näin minulle tarjoutuikin mahdollisuus haastattelun ohella havainnoida lasten toimintaa. Havainnoinnilla voidaan monipuolistaa tutkittavasta ilmiöstä saatua haluttavaa tietoa (emt.)

ja haastatteluista saadun kokemuksen perusteella voin arvioida, että varsinkin tarkastellessa median kautta tapahtuvaa oppimista, pitkäjänteisen havainnoinnin avulla voitaisiin saada merkittävää tietoa.

Tutkimusmenetelmän valinnan ja aineiston koon suhteen oleellista on, että sen perusteella on mahdollista vastata tutkimuskysymyksiin (vrt. Ronkainen ym. 2013, 119). Koska tutkielmani päämääränä on kuvailla vanhempien käsityksiä heidän pienten Down-lastensa mediasuhteesta, voi teemahaastattelun valintaa tutkimusmenetelmäksi pitää perusteltuna. Haastattelussa syntyneen vuorovaikutuksen kautta koin myös pääseväni lähelle perheiden arjen käytäntöjä ja perheen keskinäistä vuorovaikutusta. Oma asemani Down-lapsen vanhempana varmasti myös edesauttoi luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen muodostumista. (Vrt. Ruusuvuori & Tiittula, 2005.)

4. TUTKIELMAN TULOKSET

Tässä luvussa pyrin vastaamaan aineiston analyysin perusteella tutkielman tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisessä alaluvussa vastaan tutkielman päätutkimuskysymyksen, millainen on pienen Down-lapsen mediasuhde heidän vanhempiansa tulkitsemana kuvailemalla Down-lasten seuraamia mediasisältöjä ja mediankäytön tapojen muotoutumista perheen arjessa. Tähän liittyvät myös Down-lapsen mahdollisuudet itse vaikuttaa mediasuhteensa muotoutumiseen sekä vanhempien käsitykset kehitysvammaisuuden merkityksestä lapsen mediasuhteen muotoutumisen kannalta. Toisessa alaluvussa vastaan tutkielman ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen siitä, millainen kuntouttava ja kasvattava merkitys medially pienille Down-lapsille on sen perusteella, millainen käsitys lasten vanhemmilla on lastensa media kautta oppimista ja omaksumista asioista. Kolmannessa alaluvussa vastaa tutkielman toiseen alakysymykseen siitä, millaiseksi vanhemmat kokevat roolinsa kehitysvammaisen lapsen mediakasvattajina kuvailemalla mediankäytön valikointiin ja rajoittamiseen liittyviä käytäntöjä Down-lasten perheissä sekä sitä, miten vanhemmat huomioivat lapsen kuntoutuksellisia tarpeita mediankäytön kontekstissa. Luku päättyy yhteenvetoon tutkielman aineiston analyysin tuloksista.

4.1 Pienen Down-lapsen mediasuhteen kuvailua

Tässä luvussa kuvaan pienten Down-lasten mediasuhdetta sen kautta, mitä mediasisältöjä he seuraavat ja mikä merkitys medially ja eri mediavälineillä on heidän arjessaan. Haastatteluaineisto antaa kuvan pienen Down-lapsen mediasuhteesta tärkeänä ja iloa tuottavana osana lapsen päivittäistä elämää.

Haastateltujen perheiden kodeissa on saatavilla lähes samat mediavälineet eikä esimerkiksi vanhempien koulutustausta tai perheen rakenne tämän tutkielman aineiston perusteella vaikuttanut perheen käytössä olevien mediavälineiden määrään. Jokaisesta kodista löytyi yksi tai useampi televisiovastaanotin, DVD-soitin, tietokone, tablettitietokone, CD-soitin ja ainakin aikuisten tai sisarusten käytössä oleva älypuhelin. Kaikissa perheissä käytössä oli myös internet-yhteys. Eroja löytyi puolestaan tarjolla olevassa televisiokanavavalikoimassa. Kahdessa perheessä viidestä käytössä oli myös maksukanavapaketti, muissa vain perustelevisiokanavat. Kolmessa perheessä viidestä lapsilla oli omassa huoneessaan käytössä CD-soittimet, joiden itsenäinen käyttö hyväksyttiin ja osin siihen kannustettiin. Muut mediavälineet olivat perheen yhteisessä käytössä ja perheen yhteisissä tiloissa. Kaikissa perheissä vanhemmat avustivat ainakin jossain määrin lapsia mediavälineiden käytössä.

Tablettitietokoneet ovat viime aikoina yleistyneet perheiden mediavälinevalikoimassa. *Lasten mediabarometri 2013* -tutkimuksen (Suoninen 2014, 13) mukaan tablettitietokone oli käytössä 38 prosentissa kodeista tutkimuksen tekohetkellä. Tosin tablettitietokoneiden määrän todennäköinen lisääntyminen oli jo näköpiirissä (emt. 74). Yhteys pienten lasten internetin käytön lisääntymisen ja kosketusnäytöllä varustettujen tablettitietokoneiden yleistymisen välillä on selkeä ja samaan aikaan tarjolle on tullut tuhansia applikaatioita, jotka on suunnattu juuri pienille lapsille (Holloway, Green & Livingstone 2013, 8-9; ks. myös Walamies 2011a, 10). Tutkielman aineiston perusteella tablettitietokone kuului jokaisen haastattelemani perheen mediavälinevalikoimaan. Kosketusnäytöllä varustetun tablettitietokoneen käyttö on helpompaa Down-lapsille kuin hiirellä varustetun tietokoneen käyttö muun muassa motorisen kehityksen viiveiden takia. Yhdessä haastatelluista perheistä lapsen kehitysvamma oli edesauttanut tablettitietokoneen hankintaa perheeseen.

H3: – – tabletti me oikeestaan hommattiinkin justiin C:n – – motoriikan tai tän ((takia)), mutta – – ei sillä oikeestaan oo kauheesti ollutkaan hankaluutta niitten kaa. Et kynäkin pysy ihan oikeen kädessä – –. (Tyttö 4 v 8 kk.)

Lapsen kehitysvamma oli osaltaan vaikuttanut tablettitietokoneen hankintaan myös kahdessa muussa perheessä.

Kuvaohjelmien katselu muodosti merkittävimmän osan pienten Down-lasten mediankäytöstä, mutta myös digitaalisten pelien merkitys oli suuri. Lisäksi Down-lasten mediankäyttöön liittyi myös musiikin kuuntelua CD-levyiltä sekä radionkuuntelua kotona muun toiminnan taustalla tai autossa.

H4: [Ihan kaikki käy], et meil on tota Bassoradioo ja Radio Rockia ((naurua)) mitä vaan tulee niin aina se on että @lujempaa@. £Autossakin tossa aina @lajaita lujemmalle@£. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Kuvaohjelmien katselua eri lähteistä

Aineiston perusteella erilaisten kuvaohjelmien katselu televisiosta, tallentavalta digiboksilta, internetin kautta tai erilaisilta tallenteilta muodostaa suurimman osan pienten Down-lasten mediankäytöstä. Suomalaisista 0–8-vuotiaista lapsista 93% katselee kuvaohjelmia ainakin joskus ja vähintään kerran päivässä kuvaohjelmia seuraa jostakin lähteestä puolet kaikista 0–8-vuotiaista (Suoninen 2014, 16). Pienet Down-lapset katselivat aineiston perusteella kuvaohjelmia eri lähteistä päivittäin tai lähes päivittäin ja osassa perheistä ohjelmia katseltiin sekä aamulla että iltapäivällä ja illalla.

5-vuotiaiden lasten suosikkimediasisällöt olivat ”*Mä oon nyt online*” -tutkimuksen mukaan selvästi lapsille profiloituja ohjelmia ja DVD-sisältöjä (Noppari ym. 2008, 106; ks. myös Valkonen 2012, 128). Valkosen (2012, 130) mukaan 5–6-vuotiaiden katsomista aikuistensarjoista suosituimpia ovat monet hupailuohjelmat. Haastattelujen perusteella Down-lasten perheissä suosittuja televisio-ohjelmia olivat Pikku Kakkosen ohjelmat, kuten Postimies Pate, Pikku Traktori ja Musarullaa. Muista ohjelmista suosittuja olivat esimerkiksi Palomies Sami, Nalle Puh- ja Muumi-ohjelmat, Risto Räppääjä -elokuvat, Disney-lastenelokuvat, Peppi Pitkätossu- ja Eemeli ja Ida -piirrosohjelmat sekä niissä perheissä, joissa käytössä oli maksukanavapaketteja, ohjelmat kuten Dora & Diego ja Umizoomi. Televisio-ohjelmien ohella tärkeä osa Down-lasten mediankäyttöä ovat tallenteet. Näistä erityisen suuri merkitys aineiston perusteella vaikuttaa olevan erilaisilla laululeikkiohjelmissä, kuten Ti-Ti Nallella ja Fröbelin palikoilla. Joko Ti-Ti Nalle- tai Fröbelin palikat -tallenteet tai kummatkin olivat haastattelujen perusteella suosittuja jokaisessa perheessä ja erityisen merkittäviä perheen Down-lapsille. Ohjelmat ovat suurelta osin samoja, jotka *Lasten mediabarometri 2013* -tutkimuksen (Suoninen 2014, 19) mukaan olivat lasten suosimia tutkimuksen tekemisen aikoihin 2013, kuten tutkimuksen kaikissa ikäluokissa (0–2, 3–4 ja 5–6) kahdeksi suosituimmaksi ohjelmaksi nousseet Pikku Kakkonen ja Muumit. Samassa tutkimuksessa lapsille suunnatuista musiikkiohjelmista suosikkimainintoja keräsivät Ti-Ti Nalle, Fröbelin palikat sekä Tuttiritari (emt.). Erilaiset huumoriohjelmat ovat lapsiperheissä yhteisiä kiinnostuksen aiheita (Valkonen 2012, 154). Nuorille ja aikuisille suunnattuja viihdeohjelmia, joita perhe katseli yhdessä mainittiin 4 v 8 kk:n ikäisen tytön vanhemman haastattelussa.

H3: Ja telkkarista mitä on, niin tää Posse ja nytte Kingi, niin ne on ihan uponnut täysin. (Tyttö 4 v 8 kk.)

Suurin muutos suomalaislasten kuvaohjelmien katselussa viime vuosina on ollut internetin kautta katsottujen kuvaohjelmien osuuden lisääntyminen (Suoninen 2014, 65) ja sen myötä lasten kuvaohjelmien katselun tavat ovat muuttuneet. Ohjelmien tallennus mahdollistaa ohjelmasisältöjen tarkan valikoinnin ja katseluaikojen sovittamisen perheen rutiineihin.

K: [Niin], onks televisio-ohjelmat ne pääasialliset, vai mitä kaikkia<?

H4: Siis, aika paljon just telkkariohjelmia, että tabletilla on oikeestaan YouTubesta Nalle Puhia ja, sitten jotain< Ei meillä montaa peliä siellä oo. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Internetin käyttö alkaa pienimmillä lapsilla yleensä kuvaohjelmien katselun myötä, kun lapsia kiinnostavia lyhyitä ohjelmapätkiä ja videoita katsellaan esimerkiksi YouTubesta (Suoninen 2014, 58).

H5: No, se YouTube on oikeesti F:n kans mikä< Ja sit joskus jotain kuvattuja videoita mitä me ollaan niiku kuvattu itse, et hänestä tai pikkusiskosta tai jostain. Niin sitten, niitä tykkää kattoo. Ja sit joskus on kyllä kattonu niitä kissa ja koira juttuja. Meil on itellä kissaa ja koiraa tuolla ni, ne on niiku kiinnostavia. (Poika 2 v 10 kk.)

Sukupuoli alkaa vaikuttaa television katseluun noin 5–6-vuotiaana ja toiminnalliset sarjat ovat etenkin poikien suosiossa kun tytöt taas ovat television katselussaan verbaalisemmin suuntautuneita (Okkonen 2007, 69). Tämä luonnehdinta pätee aineiston perusteella myös kahden haastatellun perheen Down-lapsen kohdalla. 6-vuotiaan pojan perheessä, jossa kaikki lapset ovat poikia, suosittuja olivat ohjelmat kuten Pikku Traktori, Postimies Pate ja Palomies Sami, kun taas 4 v 5 kk:n ikäisen tytön perheessä, jossa puolestaan on kaksi tytärtä, suosituimpia olivat ohjelmat kuten Nalle Puh, Muumit, Tuhkimo-elokuva sekä Peppi Pitkätossu- ja Eemeli ja Iida -piirrosohjelmat. 3,5-vuotiaan tytön perheessä, jossa on myös vanhempi veli, ohjelmasisällöt jakautuivat enemmän sekä pojille että tytöille suunnattujen ohjelmien kesken. Muiden haastateltujen perheiden lasten suosikkiohjelmien perusteella ei voinut vetää vastaavaa johtopäätöstä.

Katseluhetkien pituus vaihteli ohjelman kiinnostavuuden ja lapsen keskittymiskyvyn mukaan. Kysyttäessä vanhemmilta, kuinka pitkiä aikoja heidän Down-lapsensa jaksavat keskittyä yhtäjaksoisesti ohjelmien katseluun, vanhemmat antoivat seuraavan suuntaisia arvioita:

H1: No, kyllä se jaksaa nykyään sillai, kyllä se tunti siinä menee ihan. No joskus on katottu jotain elokuvia sitten, mitkä on ollut varmaan sen vähän ylikin, joku tunti kakskytä, niin kyllä sitten alkaa, ehkä illalla varsinkin, niin alkaa sitten väsyyn, että rupeaa sitten makailemaan sohvalla ja vähän puuhailee muuta. (Poika 6 v.)

K: Mitens pitkiä aikoja hän jaksaa sit keskittyä yhteen [ohjelmaan]?

H2Ä: [No kuule,] ihan niin kauan kun, ihan niin kauan kun se viedään siltä pois. Jos on kyse juuri näistä kyseisistä, mistä mainitsin ((Dora & Diego, Umizoomi)). Noissa Fröbeleissä ja Ti-Ti Nalleissa ja sellaisissa se kyllä jossain vaiheessa lähtee sit vähän kävelemään, et kun saa niinku sen musakiintiönsä täyteen, niin sit se lähtee. Et oisko puoli tuntia.

K: Joo, miten oletteko katsonut mitään lasten elokuvia, jaksako sellaiseen keskittyä vielä?

H2Ä: No, ei hirveestikään jaksaa vielä, että tämmönen juonellinen elokuva. Mutta kuitenkin sitten noi, mitkä siellä Nick Jr:llakin on, niin kyllähän ne nyt vartin kestää melkein se yks ohjelma. Ja hän voi niitä katsoo monta peräkkäin. (Tyttö 3 v 6 kk.)

H3: £Tosi pitkiä£ ((naurua)). Et kyllä noi elokuvat menee, jos on sillä päällä, mut jos on joku Fröbelin palikatkin voi olla semmonen, et se saa soida siellä taustalla ja hän tekee jotain muuta ja sitten kun tulee lempikappale, et sitten mennään tanssimaan. (Tyttö 4 v 8 kk.)

H4: No, jos ihan rauhassa sais kattoo, niin kyllä se, kyllä varmaan kattoo niinku koko elokuvanki –. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Poikkeuksen näistä melko saman kaltaisista arvioista teki aineiston nuorin, 2 v 10 kk:n ikäinen poika. Hänelle kuvaohjelmien katseluhetkistä ei ollut muodostunut sellaista rutiinia, kuin muille haastateltujen perheiden lapsille.

K: Joo, no mitens sitten, minkä tyyppisistä mediasisällöistä F tykkää? Tykkääks hän kattoo televisio-ohjelmia?

H5: Katsella ja kuunnella musiikkia.

K: Joo.

H5: Ja tanssia, mutta ei jaksa keskittyä mihinkään. Siis se on niin, yleensä sit on kipee, jos hän kattoo jotain piirrettyä. (Poika 2 v 10 kk.)

Yhdessä katselua sisarusten kanssa

Sisarusten olemassaololla oli *Lasten mediabarometri 2013* -tutkimuksen mukaan selvästi vaikutusta siihen, kenen kanssa lapsi useimmiten katseli kuvaohjelmia (Suoninen 2014, 21). Haastatelluissa perheissä Down-lapset katsoivat televisio-ohjelmia useimmiten yksin tai sisarustensa kanssa ja kaikissa perheissä lapsilla oli yksi tai useampia sisaruksia. 6-vuotiaan pojan (H1) perheessä kaikki lapset olivat 7-vuotiaita tai nuorempia poikia ja katselivat usein yhdessä samoja ohjelmia. Perheen Down-poika katseli ohjelmia mielellään myös yksin, jos sisarukset eivät olleet paikalla. Perhe katseli satunnaisesti, arviolta harvemmin kuin kerran kuukaudessa, yhdessä lastenelokuvia. 3,5-vuotiaan tytön (H2) perheessä katseluseurana oli usein 6-vuotias isovelji. Myös isoveljen katsomat ohjelmat, kuten *Palomies Sami*, kiinnostivat ja tyttö seurasikin mielellään myös veljensä katselemia ohjelmia. 4 v 8 kk:n ikäisen (H3) tytön perheessä katseluseurana taas oli usein 2-vuotias pikkusisko. Nuorille ja aikuisille suunnattuja *Posse-* ja *Kingi-*ohjelmia perhe katsoi yleensä yhdessä. 4 v 5 kk:n ikäisen (H4) tytön perheessä katseluseurana oli usein reilun vuoden ikäinen pikkusisar. 2 v 10 kk:n ikäinen poika (H5) ei juurikaan seurannut kuvaohjelmia keskittyneesti pidempiä aikoja, mutta televisio oli ajoittain auki perheen arjessa. Lyhyiden kuvaohjelmapätkien katsominen YouTubeista oli perheessä lapsen ja vanhemman yhteistä toimintaa.

Kytömäen (1999) mukaan se, että lapset katsovat televisiota useimmin itsekseen tai sisarusten kanssa liittyy enemmänkin vanhempien vähäisempään vapaa-aikaa kuin perheiden erilaisiin tapoihin katsoa televisiota. Toinen syy siihen, että lapset katsovat ohjelmia usein sisarustensa kanssa saattaa Kytömäen

mukaan vaikuttaa myös vanhempien asenne lasten suosimiin ohjelmiin, jolloin sisarusten ”kohtalotoveruus” on omiaan lisäämään yhdessä katselun suosiota erityisesti samanikäisten tai itseä vanhempien sisarusten seurana. Katselusta sisarusten kanssa myös pidetään, mutta lasten suuri ikäero kuitenkin muuttaa tämän tilanteen. Jos lapset ovat kiinnostuneet aivan erityyppisistä ohjelmista, saattaa vanhempi lapsista mielellään valita yksin katsomisen. (Kytömäki 1999, 67-68.) Perheen yhteisiä katseluhetkiä kuvaillessaan Kytömäki viittaa television aukioloon ja vaihteleviin katsojaryhmittymiin. Lapset katsovat televisiota, vanhemmat puuhaavat välillä omiaan ja istahtavat välillä olohuoneeseen katsomaan. Näin syntyy vaikutelmaa siitä, että vanhempien katselu on suurilta osin varsin satunnaista ja lasten valintojen määrittämää. (Emt., 69-70.)

Haastatelluissa perheissä vanhemmat kertoivat satunnaisesti katsovansa ohjelmia lastensa kanssa, vaikka yksin tai sisarusten kanssa katselu olikin yleisempää. Kahdessa perheessä vanhemmat kertoivat nuoremman sisaruksen ”häiritsevän” vanhemman sisaruksen katseluhetkiä.

H3: No D (2-vuotias pikkusisko) on jonkun verran matkassa (2.0) ainakin jonkun aikaa, – riippuen et jos se on sillä päällä, et se haluaa nyt kattoo jonkun, niin sit se kattoo. Mutta D tekee sitten kaikkee muuta, kiusaa ja hännää siinä että. (Tyttö 4 v 8 kk.)

H4: No varmaan sen takia yksin, että tää ((osoittaa pikkusisko)) tulis aina johonkin syliin tai kainaloon tai johonkin viereen. (1.0) Tai tielle tai johonkin, mutta muuten ei oo väliä, että kattooko yksin vai yhdessä että< Me ((vanhemmat)) siinä aikalailla ollaan kans siinä niinku vieressä kun kattellaan, – usein siinä kans samassa huoneessa –. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Vaikka perheiden lapset katsovat ohjelmia paljon keskenään, vanhemmat ovat usein lähistöllä. Sillä, katselivatko lapset ohjelmia yksin vai muiden kanssa vaikuttaa vanhempien mukaan olevan merkitystä lähinnä sen kannalta, kuinka hyvin vanhemmat pystyvät keskustelemaan lastensa kanssa ohjelman sisällöistä ja ymmärtämään lastensa yrityksiä kertoa näkemistään sisällöistä.

H1: Kyllä mä ite monesti sitten tossa arki-iltanakin kun se Pikku Kakkonen pyörii ja pojat siinä kattelee, niin kyllä siinä itekin sitte tulee monesti vähän istuttua – että pysyy itekin vähän fäkärillä£, niin ihan saman lailla hän sitten siinä kattelee, että ei sille oikeastaan oo väliä, että onko siinä muita vai ei. (Poika 6 v.)

Kytömäen (1999) tekemissä sisarusten yhteiseen ohjelmien katseluun ja siihen liittyvään vuorovaikutukseen liittyvissä havainnoissa yhteistä oli se, että vuorovaikutuksen kautta seurattavien ohjelmien ymmärrettävyys kasvaa. Tulkinta-apu on sisarusten keskinäisessä television katseluun liittyvässä keskustelussa eräs ilmeinen puoli ja nimenomaan vanhempien sisarusten suosio katselukumppaneina näyt-

tää liittyvän siihen, että näin saadaan yhteys vanhempien nuorten maailmaan ja kokemuksiin, ja sitä kautta lisäresursseja osallistua omien kavereiden kanssa käytävään keskusteluun. (Kytömäki 1999, 83.) Kytömäen kuvaaman kaltainen sisarusten perheen Down-lapselle antama ohjelmiin ja niiden sisältöön liittyvä tulkinta-apu ei tullut ilmi vanhempien haastatteluissa. Niiden perusteella sisarusten antama mediaan liittyvä tulkinta-apu liittyi enemmänkin sisarusten apuun perheen Down-lasten tulkkeina vanhempien suuntaan. Sisarukset pystyivät auttamaan Down-lapsen yrittäessä kertoa esimerkiksi ohjelmis- sa näkemistään asioista.

H1: – – jotain yritti sitten jotain just sanoo niistä ohjelmista ((kun puheen kehitys oli varhaisemmassa vaiheessa)) että, sitten olikin vähän sillai jos ei ollu ite kattonu niitä – – kuitenkin aika paljon niistä ohjelmista just halus kertoo tai niinku puhua et sitten monesti veljet oli siinä vähän niinku parempana tulkkina kun ne oli nähny ne samat jutut että mitä A nyt tarkoittaa kun on ollu joku juttu mitä se koitti m(atk)ia, niin kyllä semmosta oli aika paljonkin – –. (Poika 6 v.)

Yhden haastattelun perusteella sisarukset saattavat oppia jopa käyttämään toisen sisaruksen kommunikointivalmiuksien puutetta hyödykseen.

H3: – – niil on tän 2-vuotian kanssa, niil on ihan joku oma systeemi, et ne tietää mitä toinen haluaa aina. Että D (pikkusisko 2 v) tulee aina auttaan, että @nyt C haluaa@. Nyt se on oppinut kyllä käyttään sitäkin että @C haluaa@, niin mä sit et ei C halua, et sinä taidat haluta – –. (Tyttö 4 v 8 kk, pikkusisko 2 v.)

Kytömäen (1999, 85) mukaan perheiden yhteisissä katselukokemuksissa ei ole niinkään kysymys vanhempien kannalta tärkeästä tai merkityksellisestä suhteesta ohjelmaan, vaan siitä, että lapset arvostavat vanhemman kanssa katselua. Vanhemmat myös pitävät aikuisen läsnäoloa katselutilanteessa periaatteessa hyvänä, koska televisio saattaa tuottaa yllätyksiä, joiden takia vanhemman mukanaolo on tarpeen ”kaiken varalta”. Myös 4 v 8 kk:n ikäisen tytön perheessä, jossa on 2-vuotiaan sisaren lisäksi myös vanhempia sisaruksia, yhteisiin katseluhetkiin liittyi myös katselutilanteen valvonta.

H3: No justiin nää melkeen telkkarista, tätä Kingiä ja näitä tämmösiä. – –, että samassa tilassa meil on kaks telkkaria päällekkäin, et pystyy seuraan vähän, että kuka tekee mitä, kun en mäkään silloin @kattele@ telkkaria. Mut jos nyt siel jotain tulee ja tietää et on parempi olla tässä lähettävillä – –. (Tyttö 4 v 8 kk.)

Valkosen (2012, 158) tutkimuksessa vanhemmat kertovat, että lähes 80% prosenttia lapsista puhuu tai esittää kysymyksiä televisiosta viikoittain ja lasten ja vanhempien yhdessäololle tarjoutuu mahdollisuuksia silloin kun televisiosisällöt ihmetyttävät tai askarruttavat lasta tai he ovat nähneet jotain, mitä

haluavat vanhempiensa kanssa jakaa. Down-lasten kohdalla voi olettaa, että kommunikaation vaikeuksien myötä mediasisällöistä keskustelu vanhemman kanssa on heille vaikeampaa ja sitä tapahtuu harvemmin. Aineiston perusteella Down-lapset hakevat vuorovaikutusta vanhemman kanssa useimmin juuri katselutilanteen aikana.

H2Ä: –Niin, jos siinä nyt on joku hahmo tai joku elukka tai joku, niin hän voi niinku koskettaa sitä ja selittää mulle vaika että @possu@ tai niinku et tavallaan ehdotta mulle tai selostaa niinku mikä se on. – – Mut ei nyt sillai niinku rupee mulle kauheesti tarinaa kertomaan, mitä siinä niinku tapahtuu, mutta jotain esinettä näin nimeämään kyllä, jotakin tiettyä. (Tyttö 3 v 6 kk.)

H3: Kyllä se huutelee sieltä, et tuus kattoon tai @kato, kato@ ja et täytys sitä kattoon sen kanssa jotain. Mut mä (-) mä oon nähny ne jo niin monta ke(rta)a että mua ei enää iske.

K: Mut et haluaa niinku tavallaan siinä [ohjelmankin] aikana keskus[tella], mitä siinä ta[pahtuu]?

H3: [Joo], [kyllä, joo], [joo]. (Tyttö 4 v 8 kk.)

K: Kertooks hän niistä ohjelmista mitä on nähny vai, pyrkiikö kertomaan niistä? Tai juttelemaan?

H4: Ei ihan hirveesti, että jotkut kohdat on semmosia, että kun kattoo sitä ohjelmaa niin sitten on sillai että @kato tota@, että mitä noi tekee, niin<

K: Joo, siinä ihan [ohjelman aikana].

H4: [Mutta, niin siinä] ohjelman aikana että, ei varmaan kauheesti ohjelman jälkeen taida kyllä. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Kytömäen (1999, 84) mukaan lapsiperheiden varsinaista yhdessäkatselua näyttää kaikkein selkeimmin luonnehtivan seuranpito, joka kuvaa vanhempien mukautumista lasten ohjelmavalintoihin ja katseluun. Haastatteluaineiston perusteella vain 6-vuotiaan Down-pojan perheessä oli tapana harvakseltaan viettää perheen yhteisiä elokuvankatseluhetkiä. Tällöinkin perheen lapset ovat määritelleet katsellun ohjelman sisällön.

H1: No aika vähän että, mitähän (1.0) harvemmin kun kerran kuussa, että ehkä nyt voi enemmänkin kun sillai kaikki alkaa oleen sen ikäsiä että jaksavat jo kattoa, – – ehkä just silloin tällöin muutamana kerran vuodessa on joku katottu sitten yhdessä joku lasten elokuva. (Poika 6 v.)

Valkosen (2012) mukaan vanhempien televisionkatselu voi toimia lapsille eräänlaisena sosiaalisena magneettina, joka saa heidät hakeutumaan television ääreen, vaikka katselusisältö ei olekaan heille mieluista (Valkonen 2012, 156). Hän pohjaa päätelmänsä aineistoonsa, jossa haastattelujen kohteina olivat 5–6-vuotiaat lapset. Tämän tutkielman aineiston perusteella aikuisen televisionkatselu kyllä he-

rättää lapsen mielenkiinnon, mutta pienet Down-lapset eivät vaikuta olevan kovinkaan kiinnostuneita aikuisille suunnatuista ohjelmasisällöistä.

H1: Kyllä hän siihen sitten tulee heti kätteleen, jos sieltä< No, jotain urheilua hänen isänsä on sitten kattellu että, yleensä sitten A:kin siinä alkuun tulee vähän kätteleen ja kyseleen että mikä on ja ehdotta jotain £hälle mieluisampaa£ ohjelmaa, mut sitten kun selitetään että isi nyt katsoo vaikka jotain jalkapalloa, niin ei se sitten semmosesta kiinnostu kyllä – –. (Poika 6 v.)

K: No miten esimerkiksi tota, jos niinku televisio on päällä tai sinä haluut katsoa jotain, niin voiks televisio olla päällä ilman että se tavallaan [liimaa B:tä] sitten tv:n eteen?

H2Ä: [(-)] Voi, että sitten kun mä sanon, että aikuiset katsoo uutiset ja näin. Niin kyllä se siinä pyörii ja sit se lähtee välillä pois, et sit se totee vaan niinku että nyt ei oo sitä hänen kanavaansa – –. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Kahdessa haastatelluista perheistä (H1, H4) aikuisten kuvaohjelmien katselu rajoittui kuitenkin lähinnä aikaan, jolloin lapset olivat nukkumassa ja näin ollen seuratut kuvaohjelmasisällöt määrittyivät lasten tarpeiden mukaan lasten valveillaoloaikana.

Digitaalisten pelien pelaamista tablettitietokoneilla

Digitaalisten pelien pelaaminen on lisääntynyt verrattuna viime vuosina tehtyihin lasten mediankäytön tutkimuksiin (ks. Suoninen 2014; Pääjärvi ym. 2013). Digitaalisten pelien pelaaminen on *Lasten mediabarometri 2013* -tutkimuksen mukaan hyvin selvästi yhteydessä lapsen ikään. Kun 0–2-vuotiaista digitaalisia pelejä pelasi ainakin joskus 20 %, kun taas 5–6-vuotiaista niitä pelasi jo 93 %. (Suoninen 2014, 35.) Digitaalisia pelejä kaikissa haastatelluissa perheissä käytettiin lähinnä tablettitietokoneilla ja digitaalisten pelien merkitys Down-lasten mediankäytössä lisääntyy myös aineiston perusteella lasten iän myötä. Kaikista vähäisin merkitys niillä oli 2v 10 kk:n ikäiselle pojalle. Pelien pelaamista tietokoneilla oli myös kokeiltu kahdessa haastatelluista perheistä, mutta esimerkiksi 3,5-vuotiaan tytön perheessä tietokoneen käyttö koettiin hankalaksi.

H2Ä: – – tietokoneella on lähinnä niinkun kuunneltu juuri musiikkia ja katseltu videoo tai, mutta hän ei oo vielä sen hiiren kanssa pelannu kauheestikan, että jotain semmosia vanhoja muumipelejä tai jotain oon yrittänyt niinku, mutta se on vielä vähän semmosta, et itse hän ei sitä hiirtä vielä käytä kauheestikaan. Et hän yrittää siinäkin ((koskettaa)) kato siihen kuvaruutuun, – –. (Tyttö 3 v 6 kk.)

K: – – ootteks te tota tavallisella tietokoneella E:n kanssa<

H4: Ei se mitään tee sillä. Että joskus jotain musiikkia kuunnellaan sieltä. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Suosituimpia pelejä ovat Pikku Kakkosen -sivustolla olevat pelit sekä muutamat muut pienille lapsille suunnatut pelit. 3,5-vuotias tyttö pelasi tablettitietokoneella LEGO Duplo -pelejä ja esimerkiksi muistipeliä. Hän myös seurasi mielellään, kun 6-vuotias isovelji pelasi omia suosikkipelejään, kuten Disney Cars -pelejä. 4 v 8 kk:n ikäinen tyttö käytti tablettia pelaamisen lisäksi myös kuvien katseluun.

H3: – – Ja tabletilla ny pelaa Pikku Kakkosen sivuja, mutta aika paljon käyttää tablettia, et se kattelee valokuvia sieltä. (Tyttö 4 v 8 kk.)

Myös pelaamisen omatoimisuus lisääntyy Down-lapsen iän myötä. 6-vuotias poika pelasi pelejä useimmiten veljiensä kanssa, kun hänet ensin on autettu alkuun ja yhdessä vanhempien kanssa katsottu mitä peleissä on ja miten ne toimivat. Perheen lapsilla oli melko tarkkaan määritellyt peliajat ja lapset vuorottelivat pelatessaan ja seurasivat toistensa pelaamista. Pelaaminen oli usein veljesten yhteistä toimintaa ja veljet auttoivat 6-vuotiaasta Down-poikaa myös tarvittaessa pelin vaikeiden kohtien yli. Digitaalisten pelien pelaaminen oli 6-vuotiaalle pojalle mieluisaa ja hän olisi usein halunnut jatkaa pelaamista vielä peliaikansa päätyttyä. 4 v 8 kk:n ikäinen tyttö pelasi pelejä myöskin itsenäisesti, kunhan tablettitietokoneen salasana oli ensin syötetty vanhempien toimesta. Hänen suosikkipelinsä oli erityisesti Pikku Kakkosen Nalle-pelit. Hän käytti tablettia myös kuvien katseluun ja vaihtoikin pelaamisen usein omatoimisesti kuvien katseluun tarkoitettuun ohjelmaan. 3,5-vuotiaan tytön perheessä digitaalisten pelien pelaaminen oli vielä pääasiassa vanhemman ja lapsen yhteistä toimintaa, jossa 6-vuotias isovelji toimi välillä sisarensa apuna. Pelit eivät olleet tytölle vielä yhtä tärkeitä kuin kuvaohjelmasisällöt, mutta hän pelasi kyllä mielellään kun sitä hänelle tarjottiin tai hän huomasi tarjolla olevan tablettitietokoneen. 4 v 5 kk:n ikäisen tytön perheessä digitaalisten pelien pelaaminen tapahtui vielä suurelta osin yhdessä vanhemman kanssa. Pelin tai pelisivuston tekninen toiminta vaikutti myös siihen, kuinka paljon lapsi tarvitsi sen kanssa apua.

H4: Meil on se Pikku Kakkosen peli täällä kans, mutta se, se on ehkä vähän semmonen hidas, tai siinä joutuu odotteleen aina mun mielestä kauheen kauan. Niin sitten sitä varsinkin pitää silleen niiku yhdessä pelata. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Holloway ym. (2013) viittaavat Verenikinan ja Kervinin (2011) tutkimukseen, jonka mukaan 3–5-vuotiaat lapset saavat positiivisia kokemuksia digitaalisesti välittyneen (*mediated*) leikin kautta ja että lasten kotona tapahtuva iPadin käyttö usein sisältää kasvokkaista kanssakäymistä perheen muiden jäsenten kanssa (Holloway ym. 2013, 21). Myös aineiston perusteella digitaalisten pelien pelaaminen oli

pienille Down-lapsille mieluisaa ja pelaamiseen liittyi useimmiten kanssakäyminen muiden perheenjäsenten kanssa.

Tuttuja ja turvallisia mediasisältöjä

Vanhemmat painottivat toiston merkitystä lastensa mediankäytössä. Aineiston perusteella Down-lapset ovat taipuvaisia valitsemaan seurattavakseen samoja ohjelmasisältöjä yhä uudelleen ja uudelleen.

H2Ä: – – Et ne on ihan semmosia niinku hyviä ((lapsen katsomat piirretyt Nick Jr:lta)) ja sit niis on paljon toistoa, joka on mun mielestä niinku äärimmäisen hyvä hänelle, että se sama jaksokin voi tulla siis viikon aikana monta kertaa sieltä ja se on aina yhtä hyvä. Ja se niinku se toisto jotenkin tukee mun mielestä sitä vaan, et hän pystyy sit niinku seuraamaan paremmin. (Tyttö 3 v 6 kk.)

4 v 8 kk:n ikäinen tyttö seuraa tuttuja ohjelmia tallenteilta mieluummin kuin televisio-ohjelmia.

K: No tykkääks hän kattoo esimerkiksi Pikku Kakkosen juttuja?

H3: Aika vähän, kyllä meillä tosin Junioria ((perheen käytössä olevan kanavapaketin lastenohjelmakanava)) tai Pikku Kakkostakin yritetään päälle, mutta ne ei, niis on ilmeisesti jotenkin niin se, et hän on kuitenkin niin niihin tiettyihin, et hän haluaa sitä uusintaa, uusintaa ja kattoo niinkun niitä ((DVD-tallenteita)) – –. (Tyttö 4 v 8 kk.)

Samoihin ohjelmiin mieltyminen ja niiden uudelleen katsominen näyttää haastattelujen perusteella olevan tavallista Down-lasten kohdalla. Uudet ohjelmasisällöt saattavat tulla aluksi torjutuiksi, mutta totuttelun jälkeen lapset hyväksyvät ne.

H1: No, kyllä sitten yleensä siinä vähän aikaa harmittelee että @ei tätä@ ja että haluais jonkin muun sitten sanoo siinä, että ei, mutta kyllä sitten jos siinä tosiaan toisetkin vaikka kattelee samaa niin kyllä se yleensä siitä sitten jokunen minuutti menee niin siten unohtuu se harmi, mutta jos ite vaan valitsis niin sitten ne on hyvin pitkälle ne samat aina. (Poika 6 v.)

K: Oletko huomannut, etsiikö hän, onko hän avoin uusille jutuille. Sanoit, että toisto on hänelle mieluisaa, mitäs sit jos tarjotaan jotain ihan uutta ohjelmaa, onko hän innostunut siitä vai?

H2Ä: No joo, jostain on ja joihinkin sitten tavallaan se tulee hänen repertuaariinsa, että se saa hyväksynnän, että joo tää on ihan hyvä, että voidaan katsoa toisenkin kerran. Se Viito ja viserrä, tuolta kirjastosta lainasin sen, se on semmonen viittomalauluja – – se oli kyllä semmonen, että hän siihen sitten niinkuin hyväksyi ja haluskin sitä välillä, että. – – kun pikku hiljaa ujuttaa siihen jonkun uuden ja hän joko sen hyväksyy tai sit ei. Et kyllä hän senkin ilmasee sitten, jos näyttää jotakin, et katotaanko tää tai kuunteletko tämän musiikin, niin se

sanoo heti @ei@ ja sit se kaivaa sitä, minkä hän on jo hyväksynyt siihen omaan pakkiinsa. Hääl on niiku tietyt, ja siihen täytyy sit vaan sillai fiksusti saada joku uus ujutettua. (Tyttö 3 v 6 kk.)

On mahdollista, että toisto auttaa Down-lapsia hahmottamaan ja ymmärtämään paremmin erilaisia mediasisältöjä ja hahmoja ja tästä syystä uusiin ohjelmasisältöihin tottuminen vie aikaa. Vaatisi kuitenkin laajempaa tutkimusta, ennen kun asiasta voi tehdä johtopäätöksiä.

Media arjen rutiineissa

Seuraavassa tarkastelen pienten Down-lasten mediankäytön muodostamia rutiineja lapsen ja perheen päivärytmin jäsentymisen kannalta. Jokaisessa haastatelluista perheistä median parissa vietetyt hetket ainakin jossain määrin rytmittivät arkea ja olivat tärkeä osa päivän rutiineja. 3,5-vuotiaan tytön ja 4 v 8 kk:n ikäisen tytön perheissä televisio-ohjelmat helpottavat aamutoimia ja 4 v 5 kk:n ikäisen tytön perheessäkin ohjelmia katsottiin satunnaisesti aamuisin, jos lapset heräsivät normaalia aikaisemmin. Lähes kaikissa haastatelluissa perheissä lastenohjelmat kuuluvat myös iltapäivän ja illan rutiineihin. 3,5-vuotiaan tytön ja 4 v 8 kk:n ikäisen tytön perheissä lapset pyytävät sada katsoa ohjelmia heti kotiin tullessa päiväkotopäivän jälkeen, samoin joinakin päivinä myös 4 v 5 kk:n ikäisen tytön perheessä. Ohjelmien katselu tässä vaiheessa antaa vanhemmille myös aikaa kotitöihin, esimerkiksi ruoanlaittoon.

H2Ä: – – sit ku he tulee tällai takasin päiväkodista, niin sitten siinäkin on vähän semmonen luppoaika odotellessa niinku ruokaa ja sitten mä oon aatellu, että kun niil on rankka päivä takana, saa nyt vaan niinku olla, niin sittenhän ne hyvin äkkiä hakeutuu tohon ((osoittaa tv-huonetta)) – –. (Tyttö 3 v 6 kk.)

H3: – – Mut kyllä ne enemmänkin on kun tullaan hoidosta justiin taikka tullaan vaan kotiin muutenkin, niin se on heti ((C haluaa katsoa ohjelmia)). (Tyttö 4 v 8 kk.)

Kuvaohjelmien katselu on perheissä myös eräänlainen palkinto, jonka avulla helpotetaan arkisia siirtymätilanteita ja toimia tai suostutellaan lapsi esimerkiksi syömään.

H1: – – Mut just noihin arkipäiviin, niin kyllä se on sitten ne illan tota ohjelmat a(i)ka tärkeet, että sillä sitten saa niinku vähän houkuteltua monesti syömäänkin, että sitten pääsee kattomaan ja £s(e) on semmonen tärkeä kuitenkin£. (Poika 6 v.)

H2Ä: Kyllähän se vähän valitettavasti on, että kun he herää aamulla, niin sitten on se @kakkonen, kakkonen@, – – kun meidän lapset on vähän sillai, että ne on tota ton aamupuuronsakin tottuneet syömään sillai, että ne kattelee sitä Pikku Kakkosta. (Tyttö 3 v 6 kk.)

H5: – – Me katellaan aika paljon niiku kännykällä, se on se syömisongelma tai syömishäiriö, et ei suostu syömään, kieltäytyy täysin syömästä, niin sitten me olaan käytetty tälläisiä laitteita, kun tää padi ja sitten toi puhelin niiku siinä – –, sillai hän on niiku suostunu, mut kun sitten täytyy saada katsella samaan aikaan. (Poika 2 v 10 kk.)

Siirtymätilanteet toiminnasta toiseen voivat olla joillekin Down-lapsille hankalia (vrt. Cebula ym. 2010, 118). Haastattelussa ilmeni että Down-lasten kanssa mediankäyttöhetkien keskeyttäminen tuotti usein vaikeuksia. Vanhemmat arvioivat kuitenkin, että tilanteesta syntynyt paha mieli meni nopeasti ohi ja että heidän kokemuksensa mukaan reaktio ei juurikaan poikennut perheen muiden lapsien reaktiosta samassa tilanteessa.

K: No, mitens sitten jos pitää lopettaa vaikka television katselu taikka joku pelin pelaaminen, niin onks helppo lopettaa, vai<?

H3: Äh, no ei. Riippuen tilanteesta, on ja ei. Must tuntuu, et se on niinku ihan sama kuka siinä on tai kenen kohalla vaan, niin tota<

K: Joo.

H3: Se on, mut kyl se rauhottuu. Se on vaan, ku telkkari kiinni ja @loppu, nukkumaan@, et kyl se hetken aikaa siinä räyhää, mutta sitten se tajuaa, ettei tässä nyt tuu yhtään mitään. (Tyttö 4 v 8 kk.)

K: Niin, tosta sanoitkin, että siirtyminen siitä katselutilanteesta [(-)]

H2Ä: [Se on], se on välillä se haasteellinen kohta, jossa voi tulla sitten enemmänkin ääntä ja sanomista ja kiukkua ja näin. Mutta että kyllä se sitten kuitenkin sen niinku hyväksyy. Et tässäkin tapauksessa taas hyväksyy paremmin kuin isoveljensä, että enemmän mä väännän sit sen kanssa.

K: No mitenäs jos on näitä pelihetkiä, niin onks niitten lopettaminen vaikeata?

H2Ä: Ei, et ei se pelaaminen sille ei oo sellanen koukuttava juttu. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Ajan ja päivärytmin hahmottuminen tuo Down-lapsille tärkeää ennakoitavuuden tunnetta. Media ja siihen liittyvät rutiinit voivat osaltaan vaikuttaa ajan hahmottamiseen ja päivän jäsentymiseen ja näin helpottaa lapsen arjen ymmärtämistä.

H1: – – kyllä noi ((Pikku Kakkosen ohjelmat)) on ainakin ollu ihan kiinnostavia ja myös semmosia °niinku hyviä° että sitten se ne rutiinitkin kun toistuu että tiettyinä päivinä tietyt ohjelmat niin siihenkin niinku mukautuu s(i)llain niin että aina sit vähän että mikä viikonpäivä on niin sitten puhutaan että mitäs ohjelmia tänään tulee – –. (Poika 6 v.)

Mediarutiineihin liittyvät käytön funktiot näkyvät myös Nopparin ym. (2008) tutkimusaineistossa: erityisesti rutiineitaan rakastavia tuntuivat olevan nuorimmat, runsaasti televisiota katsovat lapset. Nopparin ym. aineiston mukaan lasten televisio-ohjelmien lähetysajat säätelevät koko perheen arkirytmia.

(Noppari ym. 2008, 55). Nykyisin televisio-ohjelmien lähetyksillä ei kuitenkaan tutkielmani aineiston perusteella ole näin suurta vaikutusta perheiden arjen aikataulujen muodostumisessa. Televisio-ohjelmia katsotaan usein tallenteina digiboksilta, internetin tilausohjelmapalvelujen tai videopalvelujen kautta. Mediankäyttö siis tässä mielessä pikemminkin sovitetaan palvelemaan arjen aikatauluja kuin luomaan niitä. Mediankäyttöhetket siis jäsentyvät kulloisenkin tarpeen mukaan.

H4: – – Ja välillä, jos on kauheen väsynyt kun tulee päiväkodista laitetaan ohjelmaa, mutta usein menee vaan kyllä leikkimään – – että ei siin oo mitään semmosta, että koska katottais vaan, välillä ei katota ollenkaan ja välillä voidaan kattoo vähän enemmän. (Tyttö 4 v 5 kk.)

4.1.1 Down-lapsen mahdollisuus säädellä omaa mediasuhdettaan

Aineiston perusteella vanhemmilla on se käsitys, että heidän pienet Down-lapsensa pystyvät ilmaisemaan mieltymyksiään mediasisältöjen suhteen ja osaavat tarjotusta sisällöstä valita ja ilmaista itselleen mieluisat sisällöt, mutta eivät osoita kiinnostusta itse etsiä uusia mediasisältöjä. Vanhemmilla oli se käsitys erityisesti neljän ensimmäisen haastattelun kohdalla, että he hyvin pitkälle ymmärtävät lastensa viestintää liittyen heidän toivomiinsa mediasisältöihin ja että heidän lapsensa pystyvät ilmaisemaan, milloin haluaisivat esimerkiksi katsoa televisiota.

H2Ä: Niin, kun mä oon sanonut aina että ensin katsotaan Pikku Kakkonen, jonka jälkeen vasta voi kattoa jotain satelliittikanavan lastenohjelmia. – – niin sitten se on ohjelmoinut päähänsä että kaikki lastenohjelmat on kakkonen. Ja se huutaa että @kakkonen, kakkonen@, että laita se telkkari päälle hänelle. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Lapsi hyödyntää käytössään olevia ilmaisukeinoja kertoessaan mieltymyksistään median suhteen ja mediasisältöihin liittyvien kysymyksien ilmaisussa. Haastattelujen perusteella se, että heidän Down-lapsensa pitää jostain mediasisällöstä ilmeni vanhemmille lapsen eläytymisenä ja mielenkiinnon säilymisenä kyseiseen sisältöön. Lapsi jaksoi seurata vain sellaisia sisältöjä, jotka häntä kiinnostivat ja oma-toimisesti jättivät seuraamatta niitä, jotka eivät kiinnostaneet.

K: Osaaks hän ilmasta, jos hän halua kattoa just jotain tiettyä juttua, pystytteks te hänen ilmasustaan selvittää, et mitä hän haluaa?

H5: No ei oikeen, tai muuta kun siinä just et sitä huomioo ei vaan tule sellaseen, mikä, mistä ei niinku välitä. Et se huomio menee kyllä puhtaasti sit aina. Joo, se on kyllä, siitä me sit tiedetään, et jaa tää ei kiinnosta ja sit me vaihdetaan. Tehdään se vähän niinku £automaattisesti£. (Poika 2 v 10 kk.)

H4: No vaikka Fröbeleissä tanssii just mukana ja laulaa minkä osaa mukana ja, sitten tota kyl se on varmaan se paikallaan oleminen, että (1.0) että kyllä ihan niinku (1.0) tapittaa kyllä täysillä sitä £ohjelmaa£. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Ne haastateltujen perheiden Down-lapsista, joiden puheen kehitys oli pidemmällä, ilmaisivat mieltymystään kiinnostuksen ja eläytymisen lisäksi usein myös sanallisesti.

H1: No eläytyy sitten mukana, varsinkin noi tommoset musiikkijutut, että seuraa tarkasti ja eläytyy siihen ja, nykyään sitten osaa pyytää. Tänäänkin kun tuli uimakoulusta, niin että @Mää katon Paten@. T(i)esi että Pate tulee lauantaiamuisin. (Poika 6 v.)

Aineiston perusteella Down-lapset käyttivät puheen lisäksi moninaisia keinoja ilmaistessaan toiveitaan median suhteen. Näihin keinoihin kuuluivat muun muassa tukiviittomat⁶ sekä erilaiset eleet ja toiminnot. He ilmaisevat itseään myös suuttumalla tai ärsyntyneillä, jos eivät saa omaa tahtoaan läpi.

K: Tota, no mitens hän sitten ilmasee, et hän ei pidä jostain tai ei haluu kattoo?

H3: Karjuu, tai se karjuu niinku kurkku suorana tossa noin, et kyllä sen aika nopeesti ymmärtää. Taikka jos levyt on vahingossa käsissä, niin kyllä ne lentää aika nopeesti ja kyllä sanookin, että ei, että kun kysyykin. (Tyttö 4 v 8 kk.)

K: Oliko niin, että sitä hän ei itse niinku varsinaisesti pyydä ((saada pelata tablettitietokoneella)), mutta [sitten kun tarjotaan]<

H2Ä:[Ei, mutta] sitten kun tarjotaan tai se on siinä auki ((tablettitietokone)) niin sitten hän voi niinku painaa sitä ((äiti painelee sormella pöytään)), mä sanon et haluaisiks sä muistipelin vai – –. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Niiden lasten osalta, joiden puheen kehitys oli vielä alhaisemmalla tasolla, lasten yritykset ilmaista mediankäyttöön liittyviä toiveitaan olivat kuitenkin joskus tulkinnanvaraisia.

H3: Se on oppinut ne, se osaa kyllä sanoo Alvin ja Palikat on tietysti Fröbelin palikat, Ti-ti on Ti-ti ja, et kyllä hän ne on oppinut tosi hyvin sanoo ne.

K: Osaa pyytää sitten.

H3: Osaa pyytää ja kyllä hän ilmoittaa, mutta vähän ehkä enemmän on toi tommonen, että ei välttämättä tiedä sitten, että mikä Ti-Ti taikka mikä Fröbelin palikat – – Kyl hän ilmoittaa, hän ottaa oman tuolinsa tosta ja menee istuun ja huutaa että @Ti-Ti@ ((naurua)). (Tyttö 4 v 8 kk.)

Haastattelujen perusteella vanhemmat kannustivat Down-lapsiaan itsenäiseen medialaitteiden käyttöön ja pitivät median käyttöön liittyvän omatoimisuuden kehittymistä tärkeänä. Lasten annettiin tietystä määrin itse käyttää medialaitteita kuitenkin huomioiden lapsen ikä ja luonne.

⁶ C (Tyttö 4 v 8 kk) käytti haastattelutilanteen jälkeen rakentaa-viittomaa Fröbelin palikoita tarkoittaessaan.

H2Ä: Hän osaa jo, tietää nappulan mistä televisio laitetaan, mutta meillä on vähän [hankala se] kanava-asetusjuttu, niin se ei sitä saa. – – noita CD:itä saavat vaihtaa ja on omalla tasolla et voi kuunnella silloin kun haluaa. Ja B:kin osaa nyt kun mä laitoin sille semmosen tarran, että tosta painetaan tosta kukkasesta, niin lähtee musiikki. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Kosketusnäyttöillä varustettujen tablettitietokoneiden käytön helppous tarjoaa pienille lapsille suurem-
massa määrin mahdollisuuksia itsenäisesti pelata ja tutkia ilman merkittävää avustamista (Holloway
ym. 2013, 19). Esimerkiksi tablettitietokoneita Down-lasten annettiin käyttää melko omatoimisesti lap-
sen ikä huomioiden.

K: No, tota. Sanoitkin tossa, että tablettia pystyy itse ihan käyttä[mään].

H3:[Joo].

K: Saaks hän sen ihan päälle ja löytääkö sieltä [haluamansa]?

*H3: [Joo], no sillai, että meillä on nyt tietysti salasana on, että sitä ei nyt saa, – – mutta
sen jälkeen kun salasana on laitettu, kyllä hän sieltä osaa (-) ja menee, löytää valokuvat ja
sivut mihkä menee. Käy vähän testailee kaikki herätykset ja kaikki muut.*

K: Okei. ((Naurua)) (Tyttö 4 v 8 kk.)

Omatoiminen laitteiden käyttö lisääntyy Down-lapsen iän myötä. Haastateltujen perheiden Down-
lapsista nuorimmat käyttivät tablettitietokoneita valvottuina. 2 v 10 kk -ikäisellä pojalla oli taipumusta
heitellä tavaroita ja tästä syystä laitteiden omatoimista käyttöä täytyi valvoa. Myöskään 3,5-vuotias
tyttö ei vielä täysin itsenäisesti käyttänyt tablettitietokonetta.

K: Oliko niin, ettei hän tablettia sit itse ihan itsenäisesti yksin sit käyttäny [kuitenkaan?]

*H2: [Ei] sillai ehkä, et kyllä mä nyt siinä vieressä oon, annan toki painella niitä nappuloita
ja näin, mutta, mutta että kyllä mä nyt siinä vielä oon. Et ei se mee sillai, et se ottas tabletin
ja menis yksin vaikka sohvalle ja rupeis vaan yksin tekeen. (Tyttö 3 v 6 kk.)*

4.1.2 Kehitysvamman merkitys mediasuhteessa

Kysyttäessä vanhemmilta heidän käsitystään kehitysvamman merkityksestä lapsensa mediasuhteessa
vastauksista sai sen kuvan, että vanhemmat ovat tottuneet näkemään lapsensa yksilöllisinä persoonina
kaikkine ominaisuuksineen ja keskittyvät enemmänkin siihen, mitä lapset jo osaavat, kuin miettimään
sitä, mitä he eivät osaa verrattuna samanikäiseen normaalisti kehittyvään lapseen. Kysyin vanhemmilta
muun muassa heidän käsitystään siitä, miten heidän Down-lapsensa ymmärsivät erilaisia mediasisältö-
jä. Lisäksi pyrin hahmottamaan vanhempien käsityksiä motorisista rajoitteista mediavälineiden käytös-
sä. Vanhempien vastauksista aisti, että he tekivät arvioita kysytystä asiasta hieman vastentahtoisesti,
eivätkä selkeästi olleet tottuneet arvioimaan lapsensa kykyjä tästä näkökulmasta.

H3: Ei oikeestaan, kun mä en ees aattele niinku tietyllä tavalla sitä C:n, niinku<, sillai kehitysvammasuutta, vaan mä vaan yritän niinku< Se nyt vaan on poikkeeva, niinku lapset eroo toisistansa ((naurua)) – –. (Tyttö 4 v 8 kk.)

H4: Mutta (1.0) ei siinä mun mielest oo silleen, E:kin on aika hyvin niinkun<, hyvin niinkun muutenkin, kaverien, että häl on samanikänen kaveri, niin niillä on aika samanlaiset jutut niinku muutenkin että, ettei silleen (1.0), silleen varmaan kauheesti vaikuta. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Valkonen (2012) on tutkinut television merkitystä lasten arjessa 5–6-vuotiaiden helsinkiläislasten haastatteluihin. Hänen mukaansa televisiosisältöjen tulkinta edellyttää katsojalta monenlaisten kognitiivisten toimintojen hallintaa, mutta kytkeytyy käsittämään myös lapsen emotionaalisia ja sosiaalisia taitoja ja että taidot tulkita televisiosisältöjä ovat kiinteästi yhteydessä niihin tietoihin ja taitoihin, joita lapsilla kulloisessakin kehitysvaiheessa on käytössään sekä niihin kokemuksiin, joita heille on kertynyt televisiosta, maailmasta, toisista ihmisistä ja itsestään. (Valkonen 2012, 107.) Keskeistä on, miten lapsi arvioi televisiotodellisuutta ja miten hän ymmärtää televisiosisältöjä ja tähän liittyy yleensä lapsen kyky erottaa tosi ja ei-tosi. Toden ja ei-toden erottaminen ei ole kiinni ainoastaan lapsen kognitiivisista taidoista ja kokemuksesta, vaan se on vahvasti sidoksissa kuvaohjelmien kerrontamuotoon. Esimerkiksi animaatiot ja piirretyt tajutaan helpommin fantasiaksi kuin mielikuvitukseen perustuva kerronta, jonka esittäjinä ovat oikeat ihmiset. (Buckingham 1996, 213–215; Suoninen 2004, 169–176; Valkonen 2012, 104–106.)

Aineiston perusteella osa haastateltujen perheiden Down-lapsista koki juonellisista ohjelmista piirretyt lastenohjelmat mieluisammiksi kuin ohjelmat, joissa esittäjinä olivat oikeat ihmiset. Tämän voi ajatella olevan yhteydessä edellä kuvattuun toden ja ei-toden hahmottamisen prosessiin, joka on riippuvainen myös ohjelman kerronnan muodosta. Piirrettyjen lastenohjelmien ohella erityisesti lapsille suunnatut musiikkiohjelmat olivat suosittuja pienten Down-lasten keskuudessa.

H1: – – varmaan just ne värit ja semmoset piirretyt just menny paremmin kun sitten tommoset ihan muut, missä ihmiset sitten näyttelee tai kertoo, että kyllä se piirretty kuva kuitenkin on sitten ollu semmonen, mitä on enemmän seurannut, että. Kyllä Pikku Kakkosessa sitten kun väliin tulee jotain muuta, niin sitten aina @kelaa, kelaa@ ((kumpikin naurahtaa)) kuuluu sieltä, kun ei jaksaisi kattoo. (Poika 6 v.)

K: – – onks ne nimenomaan piirretyt ohjelmat, vai mitens sit jos tulee esimerkiks näitä pikkukakkosen ohjelmia, mis on näyttelijöitä [tai muuta?]

H2Ä: [No sit jos siin] on musiikkia, niin sit kiinnostaa se< Mut muuten piirrettyjä. Mutta heti jos on tää Musarullaa tai joku tämmänen missä lauletaan ja leikitään, niin sitten kiinnostaa. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Aineiston perusteella vanhempien ei ole aina helppoa arvioida, kuinka paljon heidän Down-lapsensa ymmärtävät näkemistään mediasisällöistä.

H1: – – ei ehkä niin sitten sitä kokonaisuutta ymmärrä et semmoset yksityiskohdat tarttuu mieleen, – – en mä oikeen tiedä miten paljon tommosesta jostain juonestakaan ohjelmassa jää sitten mieleen, että enemmän semmosia yksittäisiä asioita sitten ja sit niissä peleissäkin niin tota ei niissäkään nyt sitten mitään isoo kokonaisuutta pysty käsitteleen ja hahmottaa että ne on sitten semmosia yksinkertaisia pieniä juttuja, – – enkä mä tiedä kuinka paljon hän sitten sitä niinku ymmärtää että ne on niinku ei oo todellista että vai luuleeks se että se Palomies Sami £on nyt oikeesti jossain täällä£ ((kumpikin nauraa)). Että kyllä ne kun ne jää niin mieleen ja on semmosia tärkeitä, mutta en oikeen tiä että hahmottaako hän sitten kuinka sitä eroo sit siinä ohjelmassa ja todellisuudessa. (Poika 6 v.)

Valkonen (2012) on tutkimuksessaan havainnut, että lapset eivät kykene selittämään passiivisesti näkemiensä aikuisille suunnattujen ohjelmien juonta. Hän esittää Piaget'n & Inhelderiin (2000) viitaten, että tätä voi osaltaan selittää lapsen kognitiiviset kyvyt: televisiosisällöstä on jäänyt mieleen jokin yksittäinen kohta, jonka tapahtumia kuvataan jälkikäteen ulkokohtaisesti, pohtimatta tarkemmin henkilön toiminnan syitä ja tarkoituksia. (Valkonen 2012, 129). On mahdollista, että näin on lapsen kognitiivisista kyvyistä johtuen myös pienillä Down-lapsilla lapsille suunnattujen ohjelmien juonen sisäistämiseen suhteen. Toisaalta taas 4 v 8 kk:n ikäisen tytön äidin käsityksen mukaan tyttö pystyi hahmottamaan esimerkiksi omiin suosikkeihinsa kuuluvien Risto Räppääjä -elokuvien juonta.

H3: – – varsinkin noi Risto Räppääjät on semmosia, et hän on kyllä ihan perillä, et mitä siellä tapahtuu, niissä jutuissa ja räkättää kyllä ihan oikeissa paikoissa. Että kyllä hän niinku tajuaa mikä> niinku tilannejuttuja et pelleilee sit täällä kotosallakin. (Tyttö 4 v 8 kk.)

4 v 5 kk:n ikäisen tytön äiti pohti ohjelmien ymmärtämistä kirjojen lukemisen kautta saadun kokemuksen perusteella.

H4: – – jos aattelee niin, että on joku niinku kirjan juoni, niin kyllä se siitä, taas niinkun että, mitä tapahtuu seuraavaksi ja mitä on tapahtunut, niinku kirjoista tulee keskusteltua paljon enemmän, kun telkkarista niin. Tavallaan että, jos silleen osaa kirjoista, niin kyllä varmaan sitten luultavasti osaa telkkaristakin. (Tyttö 4 v 5 kk.)

3,5-vuotiaan Down-tytön vanhempi arvioi kehitysvammaisuuden näkyvän lapsen kyvyssä keskittyä mediasisältöihin. Myös 2 v 10 kk:n ikäisen pojan äiti kertoi lapsensa keskittymiskyvyn puutteesta. Myös motorisen kehityksen hitaudella yksi vanhemmista arvioi olevan merkitystä esimerkiksi pelien pelaamiseen.

H1: – – kyllähän se niinku paljon ikätasostaan kuitenkin on jäljessä se motoriikka, että on sillai paljo kömpelömmät ne kädet, eikä niin näppärä oo, että tota kyllä varmaan ton ikäset sitten jo paljon niinku vaativampia pelejä pelais. Mutta että justiin tommoset pienten lasten pelit on ihan, kyllä ne nyt onnistuu, että välillä on vaikeutta siinä että täytyy niinku auttaa ku ei oikein ne sormet sitten tottele tai tietää kyllä miten pitäis niinku tehdä, mutta ei saa sitten niinku tehtyä. (Poika 6 v.)

4.2 Media opin ja ilon lähteenä

Media on yhä enenevässä määrin alettu nähdä myös yhtenä oppimisen välineenä ja voidaankin pohtia, minkälaisia oppimisen ympäristöjä media tarjoaa osana jokapäiväistä elämää. (Ks. Kupiainen 2007). *Lapsiperheiden mediakysely 2012*:sta mukaan media näkyi lapsiperheiden arjessa tavallisimmin opettajana ja innostajana. Kyselyn tulosten perusteella vanhemmat kokivat, että heidän lapsensa oppivat uusia tiedollisia asioita, saivat kimmokkeita omaehtoiseen tekemiseen kuten laulamiseen tai askarteluun tai oppivat uusia taitoja, kuten kielitaitoa median kautta. (Pääjärvi ym. 2013, 38.) Aineiston perusteella median kautta tapahtuva oppiminen näyttäytyi pienten Down-lasten vanhemmille ennen kaikkea kielellisten valmiuksien ja kommunikaatiotaitojen oppimisena. Selkeimmin vanhempien käsityksissä tulee esille sanojen sekä asioiden ja esineiden nimeämisen oppiminen. Musiikkiohjelmien kautta lapset ovat oppineet laululeikkejä.

H2Ä: No sanoja, mun mielestä. – – sanoja varmasti on tullu ja sit mä huomaan että kun siinä, siellä Nick JR:lla on se, onks se juuri nyt se Diego ja Dora, niin niissä puhutaan myös englantia, – – siinä on niiku suomeks tää koko tarina, mut siellä on sit jotain tälläsiä sanontoja englanniks, että @let's go@, @thank you@ tai jotain tälläsiä. Niin, yks kerta kun se oli niin, että jossain B niinku, joku tilanne johon se viel sopi niin hirveen hyvin, oliko se nyt että puetaan tai lähdetään johonkin, niin se sano mulle @okey@ joka on kans @okay@ tulee sillä tosi usein toistuu – –.
(Tyttö 3 v 6 kk.)

H3: Kyl sille on sanoja tullu niistä. – – ja sitten justiin toi, – – kyllä hälle enemmän tullu niinku niitä mielialoja tai semmosia – –. Tanssiminen. Ja toi, että tota sen kropan liikkuminen kyllä on ihan uskomatonta välillä, että ((naurua)), mutta< (1.0) Ehkä enemmänkin justiin noit sanoja, – –.

K: Joo. No mitens sitten esimerkiksi noista musiikkiohjelmista, niin jääkö ne leikit sitten [mieleen]?

H3: Joo, ja hän laulaa mukana myös, niinkun ihan niit tavuja, et ihan selvästi tietää, et yrit< On mukana ja osaa, pysyy hyvin kyllä siinä tahdissa sun muuta, – – vaiikkei sanoja tuukkaan – –. (Tyttö 4 v 8 kk.)

Lapset eivät vain passiivisesti vastaanota erilaisten mediasisältöjen välittämiä merkityksiä vaan aktiivisesti prosessoivat niiden kautta käsitystään ympäröivästä maailmasta (ks. Buckingham 2000; Valkonen 2012). Myös Down-lapset yhdistivät mediassa nähtyjä ja koettuja asioita päivittäisen elämänsä tilanteisiin ja hahmottavat niiden kautta erilaisia toimintamalleja. Oppiminen tulee ensimmäisen haastattelun perusteella (H1) vanhemmalle näkyvämmäksi lapsen kielellisten taitojen kehittyessä.

H1: Kyllä niistä sitten leikkeihin paljon tuntuu että tulee sitten sitä semmosata sisältöä ja nykyään kun puhuu enemmän, niin kyllä se niistä aika paljon puhuu, että ku oli tikapuut, niin sitte muistelee että siinä ohjelmassa jossain oli että joku kiipes tikapuille ja oli ne tika-puut, – – sitten niinku ehkä nähny ihan tommosia että mihin nyt jotain työkalua käytetään. (Poika 6 v.)

Medialähtöinen leikkiminen oli myös tavallista etenkin alle kouluikäisten ryhmissä (Pääjärvi ym. 2013, 45). Aineiston perusteella medialähtöinen leikkiminen näkyi pienten Down-lasten kohdalla erilaisten mediassa nähtyjen asioiden ja media kautta saatujen kokemusten siirtymisenä leikkeihin sekä erilaisiin mediahahmoihin perustuvien lelujen näkymisenä leikeissä. 6-vuotiaan pojan leikeissä suosittuja olivat palomies Sami -lelut ja 4 v 5 kk:n ikäisen tytön suosikkileluihin kuuluvat Muumitalo ja Muumi-hahmot. Lapset ottavat leikeissään myös erilaisia mediasta omaksuttuja rooleja.

H1: – – ite A ottaa jotain rooleja välillä, että se on just se, että @mää oon Pate@ ja jakaa jotain p(ost)ia täällä, että kyllä se niinku kovasti niihin sitten eläytyy mukaan £niihin oh-jelmiin£. (Poika 6 v.)

H4: – – meil on semmonen Eemeli ja Ida -elokuva piirretty kanssa, niin sit on kans katottu tois paljon ((pikkusisko huutaa Eemeli-huudon, naurua).) Siinä mennään, välillä just sinä oot Eemelin isä ja sinä oot Eemelin äiti ja hän on Eemeli ja ((osoittaa pikkusiskoa)) ja hän on Ida ja sitten siel huudetaan et @Eemeli@ ja sitten menee vaikka johonkin matolle, että (1.0) vuolee niitä puu-ukkoja. ((Naurua.)) (Tyttö 4 v 5 kk.)

H2Ä: Isoveljellä on tämmönen, tää Super Mario, eli kun hän pelaa semmosta Super Mario -peliä, niin B tunnistaa sen Super Marion. Ja isoveljellä on sitten pehmoleluna se tuolla, niin se käy ne välillä hakemassa Super Marion potalle tonne nukkeleikkeihinsä ja se sanoo @Mario@, sitä Marioks. Ja tota, sitten noita Angry Birds -lintuja, nekin se tunnistaa. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Lapset oppivat käyttämään medioita yrityksen ja erehdyksen kautta tutkimalla, kokeilemalla ja leikkimällä. Tärkeä osa prosessissa on yhdessä toimiminen. Tietynlaisten digitaalisten pelien pelaamiseen esimerkiksi tarvitaan laajaa kognitiivisten aktiviteettien käyttöä: muistamista, hypoteesien testaamista, ennakkointia ja strategista suunnittelua. Pelien pelaaminen on myös monilukutaitoa (*multi-literate*) vaativa toiminta: siihen liittyy usein kompleksisten moniulotteisten visuaalisten ympäristöjen tulkitsemista, tekstien (sekä näytöllä olevien että ulkopuolisten) lukemista ja auditiivisen informaation prosessointia. (Buckingham 2007, 100.)

Esimerkiksi digitaalisilla peleillä ja sorminäppäryyttä vaativien kosketusnäyttöjen tai peliohjainten käytöllä voi olettaa olevan merkitystä motorisen näppäryyden kehittymisen kannalta. Aineiston perusteella vanhemmilla on se kuva, että tablettitietokoneiden käyttö harjaannuttaa heidän Down-lastensa motorisia taitoja.

H5: – – tytöt ((vanhemmat sisarukset)) on opettanut omilla, kun niil on niitä isoja kännyköitä semmosia, – – niin se on oppinut tekeen tätä näin ((äiti näyttää pyyhkäsyliikettä)). (Poika 2 v 10 kk.)

Pelien kautta Down-lapset vaikuttavat aineiston perusteella oppivan myös erilaisia toimintamalleja.

H2Ä: No ehkä sitä tarinan seuranta just niistä Lego-jutuista, kun siinähan joutuu niinku ite tavallaan, kun niis ei puhuta mitään vaan niissä niinkun edetään että, ne ukkelit, ne lego-ukot haluaa jäätelöä, puhekuplassa haaveilee, et jäätelöä. Eli tavallaan hän joutuu niin kun ilman puhetta ymmärtämään sen, että mitä sitten ne lähtee menee ja etsiin sitä jäätelökioskia, sit pääsee sinne jäätelökioskille ja sit ne joutuu tilaan siitä – – En tiedä, siis jotain tämmöstä niinku sanatonta tarinan niinku etenemistä voi olla. Et ainakin hän niinku hirveen hyvin seuraa. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Yksi oppimisen osa-alue, jota vanhemmat pitivät merkittävänä oli se, että lapset oppivat käyttämään medialaitteita (ks. luku 4.1.1) ja he myös pyrkivät mahdollisuuksien rajoissa kannustamaan Down-lastensa itsenäistä medialaitteiden käyttöä.

H1: Pelejä ei oo nyt varmaan niin hirveen kauaa vielä pelaillu muuta kun nyt ihan sitten, että on oppinut niitä nyt sitten käyttää ja käyttää sitä iPadia, että miten se toimii. (Poika 6 v.)

Osa vanhempien Down-lapsille valikoimista mediasisällöistä on valittu sen perusteella, että lapsi oppisi kehityksensä kannalta tärkeitä taitoja. Tällaisia saattavat olla jotkut digitaaliset pelit, kuvaohjelmat tai esimerkiksi verkkosivustot.

H2Ä: – – mä löysin niitä jotain viittomasivustoja, missä joku viittoo vaikka et tulee mansikan kuva ja sitten siinä viitotaan niinku mansikka, niin kyllä se niitäkin silleen (-) kattelee. Mutta se on enemmän sellainen niinku yhteistoiminta sitten, että aikuinen on siinä koko ajan. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Vaikka aineiston perusteella ohjelmien ja pelien kehittävyys ja ”hyvyys” olivatkin vanhemmille tärkeitä mediasisältöjen valintakriteerejä, mutta tärkeää oli myös lapsen mediasisältöjen kautta kokema ilo ja niiden parissa viihtyminen sekä se, että lapset jaksoivat seurata näitä sisältöjä.

4.3 Vanhempi Down-lapsen mediakasvattajana

Mediaympäristön muutos on asettanut uusia vaatimuksia myös vanhemman asemalle lapsen mediakasvattajana. Sintosen (2009) mukaan nykyvanhemmat voivat kokea lapsen mediakulttuurin kyllästävän kasvuympäristön monella tapaa haasteellisena, koska teknologisen kehityksen perässä voi tuntua vaikealta pysyä ja mediasisällöt voivat välittää arvoja, jotka vanhemmat kokevat itselleen vieraiksi (Sintonen 2009, 185). Toisaalta monet vanhemmat tuntevat nykyisen mediakulttuurin omakseen ja EU Kids Online –tutkimuksen (2013) mukaan EU:n alueella 25-45 -vuotiaat vanhemmat ovat itsekkin kokeneita internetin käyttäjiä ja mahdollistavat lapsilleen pääsyn erilaisiin internetillä varustettuihin laitteisiin (Holloway ym. 2013, 22).

Vanhemman rooli lapsen mediasuhteen säätelijänä ja mediakasvattajana näyttäytyi vanhemmille aineiston perusteella ennen kaikkea mediasisältöjen valikoimisena ja median parissa vietetyn ajan rajoittamisena, mutta myös käsitys mediasta ja mediasuhteesta kasvatuskontekstina sekä tärkeänä sosiaalisena ja mielihyvää tuottavana osana lapsen elämää tuli ilmi vanhempien haastatteluista (vrt. Pääjärvi ym. 2013, 34-35; Kupiainen 2009, 167). Mediasisältöjen valikoinnin ja mediankäyttöajoista huolehtimisen lisäksi esille tuli aineiston perusteella medialaitteiden käytön ohjaaminen, median kautta esille nousevista sisällöllisistä kysymyksistä keskustelu sekä Down-lapsen kehitystä hyödyttävien sisältöjen tarjoaminen lapselle.

K: Millaiseksi sitten näet ton vanhemman roolin median suhteen A:n elämässä, että tota miten koet sen?

H1: Ainakin niinku valita ne sisällöt, että mitä A saa sitten kattoa tai pelata. Ja opastaa sitten niitten pelien käyttöä ja sitten tietysti koittaa vähän niistä keskustella ja sillai selvittää vähän niitä sitten välillä just ku ei se juoni ehkä sillai hahmotu ja sitten joku yksittäinen kohta jää mieleen ja siitä A sitten puhuu ja sit koittaa vähän niinku sitä laajentaa että mihin se nyt liittyy. (Poika 6 v.)

Vanhempien käsitys roolistaan lapsensa mediakasvattajana kytkeytyy perheiden mediankäyttötapoihin ja on yhteydessä perheen arjen organisoitumiseen, kodin kulttuuriin ja arvomaailmaan. Ohjausta tähän rooliin haastatellut kokivat saavansa esimerkiksi keskusteluista muiden vanhempien kanssa, median kautta, internetin vertaiskeskusteluista sekä lasten kuntoutuksessa mukana olevilta henkilöiltä. Aineiston kautta välittyi myös vanhempien luottamus omiin kykyihinsä toimia Down-lapsensa mediakasvattajana, vaikka he kokivatkin arjen paineessa jossain määrin joutuvansa antamaan periksi omien mediakasvatuksellisten tavoitteidensa suhteen. Huonoa omaatuntoa aiheutti esimerkiksi se, jos vanhempi koki ettei jaksanut rajoittaa lasten mediankäyttöaikoja tarpeeksi.

4.3.1 Mediankäytön hallinta ja rajoittaminen

Tässä kappaleessa tarkastelen perheiden tapoja suhtautua mediankäytön hallintaan ja rajoittamiseen. Aikaisemmissa tutkimuksissa pieneten lasten mediankäyttö on näyttäytynyt lähinnä television katseluna, mitä se suurelta osin vieläkin on, vaikka kuvaohjelmia ei enää katsota vain varsinaisen televisiovastaaottimen kautta. Valkosen (2012) mukaan mahdollisuudet katsoa televisiota kytkeytyvät vanhempien työ ja vapaa-ajan organisoitumiseen sekä yleisemmin kodin kulttuuriin ja perheen arvoihin (Valkonen 2012, 109).

Tämän tutkielman aineiston perusteella nousee esille erilaisia tapoja suhtautua lapsen mediankäytön säätelyyn. 6-vuotiaan Down-pojan perheessä lasten mediankäytölle on määritelty melko tarkat rajat ja mediankäyttöhetkien ulkopuolella televisio pidetään pääsääntöisesti kiinni. Perheen kokemuksen perusteella esimerkiksi auki jätetty televisio ”liimaa” lapset eteensä. Lisäksi taustalla vaikuttaa olevan halu suojella lapsia erilaisilta aikuisille suunnatuilta mediasisällöiltä, kuten esimerkiksi uutisilta. Perhe suosii Yleisradion TV2:n lastenohjelmasisältöjä ja muiden kanavien lastenohjelmat eivät yleensä kuulu perheen lasten katsomiin ohjelmiin. 3,5-vuotiaan tytön perheessä television katselun määrä ja ajankohta on jatkuvan neuvottelun kohteena. Perheen kaksi vanhinta lasta, 3,5-vuotias Down-tyttö ja 6-vuotias isovelji katsoisivat mielellään ohjelmia enemmänkin, kun vanhemmat ovat valmiita sallimaan. Perheen äiti syyttääkin itseään ”lepuilusta”, kun ei mielestään pysty rajoittamaan lasten television katselua ja vanhemman pojan peliaikoja tarpeeksi. Perheessä suositaan myös TV 2:n lastenohjelmasisältöjä, mutta katsellaan myös lapsille tarkoitettujen maksukanavien lastenohjelmia. 4 v 8 kk:n ikäisen tytön perheessä suhtaudutaan television ja tallenteiden katseluun käytettyyn aikaan sallivammin ja televisio onkin usein auki perheen arjessa. Perheen äidin kokemuksen mukaan lapset eivät rajoitusten puutteesta huo-

limatta kuitenkaan jaksa katsella ohjelmia tai pelata pelejä kovin kauaa ja television aukiolo ei estä muuta tekemistä. Perheen lapset katsovat myös muullekin kuin pelkästään lapsiyleisölle suunnattuja viihdeohjelmia kuten Kingi ja Posse. 4 v 5 kk:n ikäisen tytön perheessä mediankäytölle ei myöskään ollut asetettu mitään ehdottomia rajoja vaan medianhetket lomittuivat kulloisenkin tilanteen mukaa niin, että välillä kuvaohjelmia katsotaan enemmän ja välillä ei ollenkaan, kuten äiti asian ilmaisi. Kuitenkin esimerkiksi kuvaohjelmien katseluaikaa rajoitettiin tarvittaessa. Lapset seuraavat lähes pelkästään lapsille suunnattuja ohjelmasisältöjä ja televisio ei yleensä ole auki katseluhetkien ulkopuolella. 2 v 10 kk:n ikäisen pojan perheessä mediankäyttö ei vielä ole nivoutunut kotona asuvien lasten arki-rytmiin ja perheen Down-poika ei yleensä jaksa keskittyä mediasisältöjen seuraamiseen, vaikka televisio onkin auki perheen arjessa. Mediasisältöjen seuraaminen on perheessä enemmänkin lyhyissä pätkissä arjen lomassa tapahtuvaa toimintaa, jolla usein helpotetaan esimerkiksi ruokailutilanteita.

Lapsiperheiden mediakysely 2012:sta mukaan ohjelmien ja elokuvien katselun sääteleminen säännöillä oli 0–3-vuotiaiden ryhmässä selvästi harvinaisempaa kuin 4–6-vuotiailla tai sitä vanhemmilla ja kaikkein pienimpien huoltajat myös kokivat, ettei säännöille ollut tarvetta. Alle 4-vuotiaalle lapselle asetettiin myös katselun kestoon, ajankohtaan ja katsottaviin kanaviin liittyviä sääntöjä useammin jos heillä oli sisaruksia. Digitaalisten pelien pelaamista rajoittavat säännöt liittyivät useimmiten siihen, millaisia pelejä saa pelata, kuinka paljon päivässä saa pelata sekä pelien ikärajoituksiin. Myös pelien kohdalla alle 4-vuotiailla oli vähemmän rajoituksia, koska vanhemmat kokevat muita useammin, ettei säännöille ollut tarvetta. (Pääjärvi 2013, 35-36.) Osa tätä tutkielmaa varten haastatelluista vanhemmista kertoi suosivansa Yleisradion lastenohjelmasisältöjä, kuten Pikku Kakkosen sisältöjä kaupallisten kanavien lastenohjelmien sijaan. Samaan tulokseen on tullut myös Valkonen (2012, 139). Ainakin 6-vuotiaan pojan ja 3,5-vuotiaan tytön vanhemmat mainitsivat suosivansa Yleisradion lastenohjelmia ja niistä nimenomaan Pikku Kakkosta.

H1: Noita muitten kanavien ohjelmia ei oo oikeastaan katottu yhtään, että ku tiiän kyllä että siellä on sitten aika paljon semmosii, jossa on väkivaltaa ja vauhtia enemmän, että ne on pidetty kyllä tarkotuksella sitten p(o)issa käytöstä –. (Poika 6 v.)

Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että television katselu aiheuttaa eri ikäisissä lapsissa pelkoreaktioita, jotka saattavat jatkua pitkään katselutilanteen jälkeenkin. Näyttää nimittäin ilmeiseltä, että jännittäminen ja pelot ovat väistämätön osa lasten kehitystä katseltavien ohjelmien kirjon laajentuessa. Pienten lasten pelot liittyvät usein hahmojen ulkonäköön ja pelot laantuvat kunhan hahmoihin totutaan. (Kytö-

mäki 1999, 125-126; Valkonen 2012, 239.) *Lapsiperheiden mediakysely 2012*:sta mukaan yleisimmin pienille lapsille hämmennystä ja ahdistusta herättänyt mediasisältö olivat erilaiset fantasiahahmot, kuten möröt, noidat tai hirviöt, jotka hämmensivät eniten 4–6-vuotiaita lapsia, joista peräti kaksi kolmasosaa oli reagoinut fantasiahahmoihin viimeisen vuoden aikana hämmentymällä tai ahdistumalla. Mediassa koetut pelot olivat kyselyn perusteella vanhempien näkemyksen mukaan kuitenkin melko harvinaisia: mediaesityksistä johtuvia säikähtämissä tai pelästymisiä tapahtui enintään kuukausittain vain 8 %:lla lapsista, mutta jonkin verran useammin olivat säikähtäneet 4–6-vuotiaat, joista 13% oli säikähtänyt kuukausittain tai useammin. Pienimpien lasten kohdalla matalat vastausprosentit voivat osittain selittyä sillä, että suuri osa ikäryhmän lapsista ei vielä ikänsä puolesta kykenisikään yksilöimään hämmennystään tai ahdistustaan, saati sanallistamaan sen aiheuttajia. (Pääjärvi ym. 2013, 41-42). Tämän tutkielman aineiston perusteella vanhemmat eivät laajassa määrin olleet havainneet lastensa kokeneen pelkoa mediassa näkemiensä asioiden takia.

H2Ä: Ei B silleen oo< Et Muumitkin vaikka, siis Muumeistahan se tykkää kovasti kanssa ja lähinnä Muumin alkulaulu on niiku tosi kiva ja loppulaulu<

K: Joo.

H2: Mut et se jaksaa kyllä niitäkin sitten ja vaikka siinäkin on aika välillä pelottaviakin semmosia niinku jossain myrskyssä ollaan tai jotain, kyllä se ne kättelee. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Yksi esille tullut pelkokokemus liittyi hahmojen ulkonäköön liittyvään pelkoon.

H1: Eiku olihan se joku semmonen ötökkäohjelma, oli varmaan kesällä. Sekin oli semmonen piirretty, mutta ku siin oli jotain hyönteisiä, kärpäsiä ja mehiläisiä jotain, niistä se ei tykänny kyllä, että se oli vähän, että @ei tykkää@ sano ja @pois@ ja sillai. Että ei nyt ehkä niin pelännyt, no vähän pelkäs kyllä, että ei halunnu sitten oikeen. Että niitä kun toiset sitten kattoi, niin sitten piti vähän A:ta rauhotella, että ei se oo oikee, että ei tarvii kattoo, jos ei halua. (Poika 6 v.)

Toinen esille tullut pelkokokemus taas liittyi yksittäiseen kohtaan mieluisasta lapsille suunnatusta ohjelmasta sekä pelon väistymiseen, kun kyseiseen ohjelmaan on totuttu.

K: Tota, ootko huomannu et olis ikinä pelästyny mitään [-] näis ohjelmissa tai<

H5: [On.] On, mut se on menny ohitte, koska hän on jo totttunu niihin. Fröbelin Palikoissa oli se Leijonan metsästys. Se @oouuh@ oikeen rupes itkemään. – – varmaan joku vuosi aikaa, kun hän niinku tajus sen jotenkin, – – Siinä tais muuten olla semmonen välikin et me ei kuunneltu oikeastaan, ku ei ne Fröbelit ollu aikaisemmin kiinnostaneet, sit ku ne alko kiinnostaa, niin sit siel olikin tää pelottava Leijonan metsästys. Mutta se on tänä päivänä suosikki. Se on se kaikista kivoin. (Poika 2 v 10 kk.)

Kytömäen (1999) vuosituhannen taitteeseen sijoittunut tutkimus katsoo asioita ajan mukaisesti televisiononkatselun näkökulmasta. Hän pitää positiivisena tuolloin lasten televisionkatseluun liittyvien pelkojen tutkimuksen suuntautumisessa tapahtunutta muutosta, jonka ansiosta on siirrytty selvittämään toimintatapoja, joilla lasten kokemaa pelkoa voitaisiin vähentää, kuten tilanteen hallintaa ja hallinnan tunnetta lisääviä menetelmiä. (Kytömäki, 1999, 126.) Ajattelun suunnan muutoksen taustalla lienee ollut yhtenä vaikuttimena ajatus siitä, että koska lapsia pelottavien sisältöjen joutumista lasten nähtäväksi ei pystytä kokonaan estämään, aletaan etsiä keinoja opettaa lapsia hallitsemaan pelottavia kokemuksia, joita he väkisinkin tulevat kuvaohjelmia katsoessaan kohtaamaan. Nykyään kuvaohjelmien katselusta puhuttaessa ei voida viitata enää vain television katseluun, vaan mukaan on tullut kuvaohjelmien katselu internetin maksuttomista tilausohjelmalveluista (esim. *YLE Areena*, *MTV Katsomo*, *Ruutu*) tai internetin videopalvelujen (esim. *YouTube*) kautta. Katsoessaan kuvaohjelmia internetin videopalvelussa lapsi käyttää internetiä ja lapsille sopimattomat videomateriaalit voivat olla vain parin hiirenklikkauksen tai tablettia käytettäessä parin sormennäpäyksen päässä muumeista (Suoninen 2014; 74). Buckingham (2000, 107-108) käsittelee juuri näitä lasten kehittämisiä keinoja suhtautua pelottaviksi tai epämiellyttäviksi koettuihin mediasisältöihin, kuten kieltäytymistä seuraamasta niitä tai psykologisten hallintakeinojen (*coping*-keinojen) kehittämistä itselleen valmistautuakseen kohtaamaan epämieluisia mediasisältöjä (ks. luku 2.3). Vaikka vanhemmat Valkosen (2012) mukaan pyrkivät estämään lapsiaan näkemästä järkyttäviä ohjelmasisältöjä, saattaa olla että lapsi kokee pelottavana jonkin sellaisen asian, jota vanhemmat eivät ennalta ole osanneet ajatella. Myöskin televisiolähetysten osalta vanhempien on joskus mahdotonta estää lapsilleen pelkoa aiheuttavien sisältöjen näkeminen. (Valkonen 2012, 150-151.)

Myös aineiston perusteella tuli esille se, kuinka lapset omatoimisesti vahingossa tai tarkoituksella haakeutuivat internetin tilausohjelmalvelujen tai videopalvelujen kautta seuraamaan materiaalia, jota heidän ei tilanteessa ollut tarkoitus seurata.

H4: Et jostain YouTubesta se vaihtelee itte videoita, niin kun, jos saattaa kattoo vaikka sitä Nalle Puhia ja sitten se onkin vaihtanut sieltä jaksoa, tai sit se vaihtaakin johonkin ihan muuhun ja sitten se huutaa ett @apua@, et en mä tätä haluu kattoo. (Tyttö 4 v 5 kk.)

Haastatteluaineiston perusteella pienet Down-lapset reagoivat epäkiinnostavaan tai epämieluisaan mediasisältöön usein juuri poistumalla mediankäyttötilanteesta. Toinen keino on ilmaista mieltymyksen puutteensa tai pelkonsa sanallisesti tai muuten ääntelyin ja elein. Tutkielman aineiston perusteella Down-lasten vanhemmat kiinnittivät huomiota lastensa ilmaisemiin pelottaviin kokemuksiin tai niiden

puutteeseen. Se, johtuuko pelkokokemusten puuttuminen siitä, että lapset eivät ole laajemmin kohdanneet heitä pelottavia elementtejä sisältäviä mediasisältöjä vai siitä etteivätkö he ole pystyneet ymmärtämään kohtaamiensa sisältöjen mahdollisia pelkoja aiheuttavien elementtejä ei käy ilmi haastatteluai-
neistosta. Aineiston perusteella vanhemmat pyrkivät pelkoa aiheuttavien mediasisältöjen sivuuttamisen lisäksi esimerkiksi ohjelman ääntä hiljentämällä lieventämään lapsensa mahdollisesti pelottavaksi kokemien ohjelmakohtien vaikutusta. Myös ohjelmien katsominen tallennettuna helpottaa mahdollisesti pelkoa aiheuttavien ohjelmien sivuuttamista.

*H4: – Ei me olla kauheesti niitä ((Muumien)) mörköjaksoja katottu. Että, ku meil on just tallennettuna niitä, niin sitten aika paljon tietää mitkä on semmosia. Et ei olla otettu välttämättä semmosia jaksoja, mist tietää että tulee (1.0) noit taikureita ja mörköjä – –.
(Tyttö 4 v 5 kk.)*

Aineiston perusteella vaikuttaa, ettei perheen Down-lapsia suojella medialta perheen muita lapsia enemmässä määrin. Yhdessä haastattelussa 6-vuotiaan Down-pojan vanhempi toi kuitenkin ilmi, että on hankalaa määrittää missä määrin lapsi ymmärtää näkemiään sisältöjä.

H1: Eikä tosiaan, yrittää sit sillai niinku suojella, ettei ne nyt näkiskään mitään semmosia mitkä nyt ei oo lapsille tarkotettuja ohjelmia. Että, ehkä A ei oo nyt tähän asti sillai kauheesti ymmärtänyt, – – mutta kun ei just oikeen tiedä sitten että mitä hän niistä sitten ymmärtää ja ajattelee ja että pitäiskö niitä jotenkin selittää vai ei. Ja tota, kyllä on ihan tarkoituksella sitten pidetty telkkari kiinni. (Poika 6 v.)

Yhdessä haastattelussa kävi kuitenkin ilmi, että vanhemman käsityksen mukaan hänen Down-lapsensa pystyi tulkitsemaan melko monimutkaisiakin kuvaohjelmien välittämiä tunteita. 4 v 8 kk:n ikäisen tytön äidin haastattelussa tuli mediasisältöjen herättämien pelon kokemusten sijasta ilmi enemmänkin ohjelman kautta välittyneisiin tunteisiin samaistuminen, joka aiheutti sen ettei tyttö halunnut heti katsoa kyseistä ohjelmaa uudestaan.

H3: Siis tos on nyt, kun tässä rupee miettiin, niin täs on ihan pien->, hetkellä ollu että, jos on joku, mun mielestä Viileessä Venlassa ((Risto Räppäjä -elokuva)) tai jossain siinä tulee joku ilmeisesti vähän semmonen (1.0) ei nyt kiu<, no osittain kiusataan, mut vähän semmosta, et @sä et oo nyt meiän (-)@, ni ky hän rupee niinku itkeen taikka hän niinku siitä ilmasee, tai tulee semmonen @tosi surullinen@ ja semmonen olo, – –. Et se olikin Viilee Venla tos jonkun aikaa, että ei halunnu sitä kattoo ollenkaan. (Tyttö 4 v 8 kk.)

Edellä (ks. luku 4.1.2) käsittelin lasten kykyä tehdä eroa toden ja ei-toden välillä seuratessaan mediasisältöjä ja totesin että lapsen kognitiivisten kykyjen ohella ohjelman kerronnallisella ilmaisulla, esi-

merkiksi sillä onko kyseessä piirretty ohjelma vai ei, on merkitystä sen kannalta, miten lapset hahmottavat ohjelmien todellisuusarvoa. (ks. Valkonen 2012, 129).

Kytömäki (1999) viittaa tutkimuksessaan Hodgeen ja Trippiin (1986) tukeutuen käsitteeseen ohjelman modaliteetista, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan subjektiivista arvioita esityksen ja todellisuuden välisestä suhteesta (ks. myös Buckingham 1996, 213-215). Ajatuksen mukaan on olemassa toisaalta ohjelmia, joiden modaliteetti on heikko, kuten useat piirretyt, toisaalta ohjelmia, joilla on vahva modaliteetti, kuten uutiset tai realistiset elokuvat. Ohjelman modaliteettiarvio rakennetaan ohjelman tarjoamien vihjeiden ja oman aikaisemman, maailmaa koskevan tietämyksen varaan. Kehittyessään lapset siirtyvät koko ajan ohjelmiin, jossa on korkeampi modaliteetti ja tämä tuottaa jokaisessa kehitysvaiheessa lapsille ongelmia arvioiden teossa. Toisaalta kuitenkin erehtyminen ja siitä seuraavat pelot ovat tutkijoiden mukaan välttämätöntä kognitiiviselle kasvulle. Lapset tarvitsevat kehityksensä aikana paljon kokemuksia erilaisista fiktiivisistä ohjelmista pystyäkseen kehittämään arviointikykyään. (Kytömäki 1999, 130-131.) Miten tämä on sitten suhteutettavissa Down-lapsiin, joiden kehitys poikkeaa normaalista? Voisi olettaa, että Down-lapset kognitiivisten kykyjen kehityksestä riippuen pystyisivät siirtymään vahvan modaliteetin ohjelmiin myöhemmin, kuin heidän normaalisti kehittyvät ikätoverinsa. Toisaalta medias- ta, mediasisällöistä ja maailmasta yleensä kerätty tietämys kehittää heidän kykyään tehdä arvioita ohjelman modaliteetista.

Kuinka paljon Down-lasten median kautta kokemista peloista ja tunteista sitten jää vanhemmilta mahdollisesti huomaamatta jää aineiston perusteella arvailujen varaan. Tutkimusten perusteella (ks. luku 2.1.1) Down-lasten representationaalisen tietoisuuden taso on korkeampi kuin heidän kielellisen kehityksen tasonsa antaa ymmärtää (ks. Sigman ym. 1999) ja lisäksi on saatu viitteitä siitä, että Down-lapsilla olisi myös hienoista taipumusta vaimentaa affektiivisia vastareaktioitaan ja olla näyttämättä omaa ahdistustaan (ks. Cebula ym. 2010). Vaikka kyse onkin hienoisista eroista, näkökulma kannattaa ottaa huomioon tarkastellessa Down-lasten median kautta kokemia pelkoja.

4.3.2 Kuntoutuksellisten tarpeiden huomioiminen

Down-lasten varhaiskuntoutus ei ole pelkästään yksilöterapijaa, vaan perheitä pyritään tukemaan niin, että lapsen kuntoutukselliset tarpeet voidaan ottaa huomioon perheen arjessa. Tässä työssä perhettä

tukevat terapeuttien lisäksi muiden muassa lääkäri, terveydenhoitaja, psykologi, sosiaalityöntekijä, kotihoitaja, mahdollinen päiväkodin opettaja ja oma avustaja. (ks. Välikilä 2009; luku 2.1.2.)

Aineiston perusteella lapsen kuntoutuksessa perhettä tukevat tahot, kuten esimerkiksi kuntien kuntoutusohjaajat tai lapsia hoitavat puheterapeutit tuovat hyvin vaihtelevasti esille digitaalisten pelien tai kuvaohjelmien käyttöä kuntoutuksen tukena. Kaikki haastateltujen perheiden lapset saivat yksilöllistä puheterapiaa lukuun ottamatta 2 v 10 kk:n ikäistä poikaa. Hänenkin kohdallaan toimet puheterapian aloittamiseksi olivat jo käynnissä. Neljästä perheestä yhdellä oli tiedossa, että sekä lapsen kuntoutuksessa eri tahojen välillä yhteyshenkilönä toimiva kuntoutusohjaaja että lapsen puheterapiasta vastaava puheterapeutti hyödynsivät työssään digitaalisia pelejä kuntoutusta tukevana ja lasta motivoivana osana. Lisäksi samaa perhettä tukiviittomien käytössä opettanut viittomaopettaja oli antanut vinkkejä verkkosivustoista, joilta voi löytää materiaalia opetuksen tueksi.

H2Ä: Sitten on sellasta, niillä on sekä puheterapeutilla että ohjaajalla on niinkun viimeisenä tehtävänä aina tablettitehtävä. Eli kun hän on saanut ne hommansa tehtyä sillä, siellä terapiatunnilla, viimeisenä on aina sitten se tablettitehtävä, missä hän saa sitten jonkun tietyn pelin tehdä tai jonkun muistipelin tai (--) Se on niinku mun mielestä molemmilla niillä sekä tolla kuntoutusohjaajalla että puheterapeutilla.

— —
H2Ä: Mutta silloin, kyllähän mä oon koittanut itsekin haalia kaikkialta aina jos on hyvä sivusto, niin mikä sivusto ja onks mitään Androidille, — — että onks sitten sille joku hyvä ohjelma tai peli tai joku. Aina niinku tietenkin, jos joku tietää jotain, niin kertokaa!

K: Mistä sä oot niitä vinkkejä, onks se<

H2Ä: No toisilta vanhemmilta ja sitten puheterapeutilta.

H2I: (-) viittomaopettajalta.

H2Ä: — — Siis näiltä ihmisiltä, jotka on B:n kanssa tekemisissä, plus sitten just tämmöset kaikki vertaistukijutut ja tämmöset jos joku tietää tai käyttää jotain. Semmosista. Ja tietenkin googlettelen välillä itte ja yritän ettiä jotain. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Muissa perheissä kuntoutuksessa apuna olevat henkilöt eivät vanhempien mukaan olleet ottaneet esille erilaisten mediasisältöjen käyttöä kuntoutuksen tukena eikä heillä liioin ollut tietoa, käyttävätkö puheterapeutit esimerkiksi digitaalisia pelejä terapian toteuttamisen välineinä.

Buckingham (2007, 120) kuvailee ilmapiiriä, jossa kotona oppimisen korostaminen on aiheuttanut vanhemmissa kasvavaa ahdistusta: vanhemmat ovat huolissaan lapsen pärjäämisestä esimerkiksi kokeissa ja niin sanottuihin hyviin kouluihin pääsemisestä. Perheen merkitys osana Down-lapsen varhaiskuntoutusta voi osaltaan luoda samankaltaista ilmapiiriä myös Down-lasten perheissä. Halu tukea lapsen kehitystä kaikin mahdollisin keinoin voi herättää vanhemmissa erilaisia tunteita. Osa on innostunut etsi-

mään erilaisia keinoja lapsensa kehityksen tukemiseksi kun osa taas voi kokea osaamisensa, kiinnostuksensa ja voimavaransa rajalisiksi lapsen kehitystä tukeviin mediasisältöihin perehtymisen ja niiden hankkimisen suhteen. Apua ja vinkkejä Down-lapsen oppimista ja kuntoutusta tukevien mediasisältöjen, esimerkiksi erilaisten oppimispelien etsimiseen ja käyttöön lapsen kuntoutuksessa toivottiinkin perhettä tukevilta tahoilta.

K: – – ootko siis< kaivannu lisää tietoa tai mitään vinkkejä esimerkiksi mediankäyttöön liittyen tai<

H3: No ehkä tietyllä tavalla joo. Mä olin aktiivisempi viel aikasemmin tuolla, mut en jaksanu niitä ihmeemmin. Hirveesti paljon on ollu vanhempien, mitä mä oon tossa seurannu, että niil ois niitä jotain pelejä tai johki tämmösiin niitä juttuja, mutta ne oon jääny sitten, – – et, jos ois jostain jumpparilta taikka tai jostain kunto((ohjaajalta)) tai mistä nyt tahansa, et mistä sivulta tai mistä löytys sillai, että mä oon niin laiska ettiin itte yhtään mitään. (Tyttö 4 v 8 kk.)

H4: Ois se ihan kiva, et jos ois just vaikka sielt puheterapeutilta joku ohje, joku peli mitä vois pelailla, et me ollaan aika laiskoja lataileen niitä pelejä ja kokeileen (--) semmosia hyviä. (Tyttö 4 v 5 kk.)

4.4 Yhteenvetoa tutkielman tuloksista

Media ja erilaiset mediasisällöt ovat olennainen osa tutkielmaa varten haastateltujen perheiden Down-lasten elämää. Vanhemmat kokevat, että erilaiset mediasisällöt tuovat iloa ja eläytymisen mahdollisuuksia heidän lapsilleen, kehittävät heidän lastensa kielellisiä ja kognitiivisia taitoja sekä tuovat aineksia leikkiin.

H1: – kauhean tärkeitä noi on kuitenkin noi ohjelmat sillai, että semmosia mieluisia ja tuo paljon niinku sit niihin leikkeihin ja sit puheeseen että mitä on katonu niin sitä sitten helposti leikitään ja siitä puhutaan ja vähän eläydytään – – kovasti niihin sitten eläytyy mukaan £niihin ohjelmiin£. (Poika 6 v.)

H3: Et (1.0) en mää olis kyllä varmaan jaksanu niin paljoo touhuta tai tehdä ja neuvoa ja ohjata niinku kotiooloissa ees, – –tietyllä tavalla kropan käyttöön ja sitten justiin noihin sanoihin, et kun C on kuitenkin ihan mahoton höpöttäjä, et sillä juttua tulee. Mutta kun hän ei nyt saa vaan niitä sanoja muodostettua, – –. (Tyttö 4 v 8 kk.)

Aineiston perusteella Down-lasten mediankäytössä erilaisilla lapsille tarkoitetuilla kuvaohjelmilla on suuri merkitys. Erilaiset kuvaohjelmat muodostivat suuren osan jokaisen haastatellun perheen Down-lapsen mediankäytöstä. Kuvaohjelmia katseltiin pääasiassa tallenteina tallentavalta digiboksilta tai muilta tallennusvälineiltä, DVD-tallenteina tai internetin kuvaohjelmapalvelujen tai videopalvelujen

kautta. Lapsille suunnattujen kuvaohjelmien lisäksi joissain perheissä seurattiin myös vanhemmalle yleisölle suunnattuja viihdeohjelmia ja lyhyitä YouTube -videoita.

Erilaiset digitaaliset pelit ovat tärkeä osa lähes jokaisen haastatellun perheen Down-lapsen mediankäyttöä. Pelien merkitys oli sitä suurempi, mitä vanhemmasta Down-lapsesta oli kysymys. Down-lapset pelasivat digitaalisia pelejä lähes pelkästään tablettitietokoneilla. Osa lapsista pelasi pelejä itsenäisesti, kun heidät oli ensin autettu alkuun tai sisarustensa kanssa. Mitä pienemmästä Down-lapsesta oli kysymys sitä suuremmassa määrin digitaalisten pelien pelaaminen oli vanhemman ja lapsen yhteistä toimintaa. Down-lapset käyttivät tablettitietokoneita pelaamisen lisäksi myös perheen omien valokuvien tai perheen parissa kuvattujen videoiden katseluun.

Vanhemmilla on se käsitys, että he kykenevät pääsääntöisesti tulkitsemaan lapsensa mieltymyksiä erilaisten mediasisältöjen suhteen. Lapset ilmaisivat toiveitaan ja halujaan kielellisen kehityksensä tason mukaisesti joko sanallisesti tai viittomin, ääntelyin ja elein. Vanhemmat tunnistivat lapsensa halun kertoa näkemistään ja kokemistaan mediasisällöistä. Aineiston perusteella Down-lapset yrittivät useammin kiinnittää aikuisen huomiota mediasisältöihin seuratessaan niitä kuin pyrkiä keskustelemaan niistä mediankäyttötilanteen ulkopuolella. Mahdollista on, että kommunikaation ongelmat vaikeuttavat Down-lapsen kykyä kertoa median kautta kokemastaan viivästetysti. Aineiston perusteella voi päätellä, että vanhempien ja lasten yhteistoiminnallisella mediankäytöllä, esimerkiksi yhdessä tapahtuvalla kuvaohjelmien katselulla tai yhteisillä pelihetkillä on merkitystä sille, missä määrin Down-lapset ja heidän vanhempansa pystyvät keskustelemaan mediasisällöistä ja niiden herättämistä tunteista.

Vanhempien käsityksen mukaan heidän Down-lapsensa ikätasolle suunnatut mediasisällöt ovat sopivia heidän lapselleen. Arvioitaessa sitä, miten lapset ymmärsivät käyttämiänsä mediasisältöjä ja missä määrin esimerkiksi kuvaohjelmien juoni heille hahmottuu, vanhemmat perustivat arvionsa lasten ohjelmista kertomiin asioihin ja lasten elekielen ja käyttäytymisen tarkkailuun. Kaikkien haastateltujen perheiden lasten kielellinen kehitys oli ikätasoonsa nähden viivästynyttä ja tästä syystä he eivät kykene kertomaan seuraamista mediasisällöistä samoin kuin vastaavan ikäiset normaalisti kehittyvät lapset.

Mediankäyttö kietoutuu osaksi jokaisen perheen arjen rutiineja. Osassa perheistä oli tapana katsella lastenohjelmia aamutoimien lomassa. Lähes kaikissa perheistä lasten kuvaohjelmien seuraaminen tai pelihetket kuuluivat illan rutiineihin. Poikkeuksen tästä teki vain haastateltujen perheiden Down-lapsista nuorin, jolla ei ollut tapana säännöllisesti katsella lapsille suunnattuja kuvaohjelmia. Erityisesti

lasten kuvaohjelmien katselu toimii haastatelluissa perheissä sekä houkuttimena lapsille päivittäisten toimintojen, kuten ruokailun sujumisessa sekä välineenä, joka vapauttaa vanhemmat päivittäisten kotitöiden tekoon. Jokaisessa perheessä oli mahdollisuus katsoa kuvaohjelmia tallennettuina esimerkiksi digiboksilta, muilta tallennusvälineiltä tai DVD-levyiltä. Tämä mahdollisti ohjelmien seuraamisen silloin, kun se perheen aikatauluihin parhaiten sopii. Yhdessä perheessä Pikku Kakkosen ohjelmat toimivat ikään kuin viikon jäsentäjänä ja Down-lapsi osasi odottaa tiettyjä ohjelmia tiettyinä viikonpäivinä.

Down-lapset kykenivät aineiston perusteella säätelemään omaa mediasuhdettaan pyytämällä ja joskus jopa vaatimalla mahdollisuutta katsoa erilaisia kuvaohjelmia tai valikoimalla heille tarjotuista ohjelmasisällöistä itselleen mieluisimpia sisältöjä. He ilmaisivat pitävänsä jostain mediasisällöstä seuraamalla sitä intensiivisesti ja eläytymällä siihen. Kielteisen suhtautumisensa eri mediasisältöihin he ilmaisivat joko sanallisesti, ääntelyin, elein tai yksinkertaisesti jättämällä kyseisen mediasisällön niin sanotusti omaan arvoonsa. Aineiston perusteella Down-lapset osasivat jossain määrin avustettuna käyttää mediavälineitä itsenäisesti. He osasivat esimerkiksi pelata pelejä tablettitietokoneella, kun heidät oli avustettu alkuun, avata television tai käyttää CD-soitinta. Omatoimisuus kasvoi oletetusti iän myötä ja vanhemmat pyrkivät mahdollisuuksien rajoissa kannustamaan omatoimisuuden kehittymistä.

Vanhemmat kokivat vaikeaksi sen arvioinnin, mikä oli kehitysvamman merkitys heidän lapsensa mediasuhteen muotoutumisen kannalta. Yksi vanhemmista arvioi, että lapselle jää mediassa näkemistään ja kokemistaan asioista mieleen enemmänkin yksityiskohtia ja laajempi kuva jää hahmottumatta. Yhdessä perheessä taas arvioitiin, että lapsi kykenee seuraamaan ohjelman juonta ja samaistuu vahvasti ohjelmassa kuvailtuihin tunteisiin. Kykyä seurata kuvaohjelmien juonta verrattiin myös lapsen kykyyn seurata lukemiensa kirjojen juonta. Down-lapset olivat useammassa perheessä myös taipuvaisia seuraamaan samoja ohjelmasisältöjä yhä uudelleen ja yksi vanhemmista arvioi, että toisto auttaa Downlasta ymmärtämään ohjelmasisältöä paremmin. Erilaisten ohjelmasisältöjen hahmottumisen ja ymmärtämisen lisäksi vanhemmat arvioivat kehitysvamman vaikuttavan lapsen kykyyn keskittyä mediasisältöihin. Yhdessä perheessä huomioitiin motorisen kehityksen viiveen merkitys digitaalisten pelien pelaamisessa tablettitietokoneella.

Vanhemmat tunnistavat Down-lastensa oppineen mediasisältöjen kautta niin kielellisiä kuin tiedollisia-kin asioita, kuten uusia sanoja, vieraskielisiä sanontoja, asioiden nimeämisiä ja tunteiden tunnistamista. Lapset myös oppivat yhdistämään mediassa näkemiään asioita todelliseen maailmaan. Musiikkiohjelmien kautta lapset oppivat myös lauluja ja laululeikkejä sekä joistain ohjelmista myös viittomia. Lisäk-

si musiikki ja musiikkiohjelmat kannustivat lapsia liikkumaan. Media toi myös aineksia medialähtöisiin leikkeihin. Lisäksi erityisesti digitaalisten pelien kautta lapsen arveltiin oppivan erilaisia toimintamalleja ja juonen seuraamista sekä itse medialaitteen käyttöä.

Sintosen (2009) mukaan vanhemman rooli mediakasvattajana muokkautuu omien kokemusten, perheen tottumusten ja tapojen sekä yleisesti hyväksytyjen käytäntöjen pohjalta (Sintonen 2009, 190). Omaan rooliinsa pienen Down-lapsen mediakasvattajana vanhemmat näkivät kuuluvan mediasisältöjen valikoinnin ja median parissa vietetyn ajan rajoittamisen ohella erilaisten mediassa nähtyjen asioiden selittämisen lapselle. Se, millaisia mediankäyttöön liittyviä sääntöjä ja rajoituksia vanhemmilla oli, riippui paljolti perheen mediankäyttötottumuksista, perheen alle kouluikäisen Down-lapsen iästä, perheen muiden lasten iästä sekä perheen arkeen liittyvistä ajankäytöllisistä rutiineista. Tutkielman pääasiallisena tarkoituksena ei ollut pyrkiä selvittämään haastateltujen perheiden kohdalla perheen Down-lapsen median parissa viettämän ajan tarkkaa määrää. Aineiston perusteella sai kuitenkin kuvan siitä, kuinka suuressa osassa mediankäyttö ja eri mediavälineet ovat perheiden arjessa. Lapset, jotka asuvat perheissä, joissa televisio on päällä kaiken tai suurimman osan aikaa, katsovat todennäköisesti enemmän televisiota kuin perheissä, joissa televisio on auki harvemmin. Lisäksi lapset, joiden vanhemmat itse viettävät paljon aikaa katsoen televisiota tai käyttäen mediaa muilla tavoin, katsovat televisiota todennäköisemmin myös itse. (Rideout & Hamel 2006, 11.) Tämä kuva välittyi myös haastateltujen perheiden mediankäyttöön liittyvistä tavoista: niissä perheissä, joissa televisio oli useammin auki, myös perheen lapset katsoivat televisiota ja kuvaohjelmia enemmän. Koska lapsia ja mediaa koskevassa keskustelussa median parissa vietetty aika ja sen rajoittaminen nousee suureen merkitykseen (vrt. Valkonen 2012, 121; Kytömäki 1999, 88), myös aineiston perusteella vanhemmat tunsivat huonoa omaatuntoa siitä, että lapsi katsoi heidän käsityksensä mukaan liian paljon kuvaohjelmia tai pelasi liikaa digitaalisia pelejä. Näin oli erityisesti jos lapsen mediankäytön määrän hallinta koettiin vaikeaksi ja mediankäytön asema koettiin liian hallitsevaksi arjen rutiineissa.

H2Ä: Ehkä se tietenkin ((huolettaa)), ettei jäis sillai koukuun niinku niin lujasti, että tulis jossain vaiheessa suurempia ongelmia, nythän mä ongelmasta pystyn vielä niinkun selviään, että pystyn sen vaan näin lopettaan, ja näin. Mut se ettei, ettei tulis tämmöstä koukuuntumista. (Tyttö 3 v 6 kk.)

Toisaalta taas koettiin, että osa lapsista ikään kuin itse säätelee median parissa viettämäänsä aikaa.

H3:— — ei mul oo niiku sitä, et kyl ne lopettaakin ajoissa, mut että mä en oo ikinä osannut pitää semmosta, että nyt oot 20 minuuttii vaan tai joku tämmönen, kun mä tiiän ettei ne siel tuntitolkulla oo, että ne alottaa itte jonkun homman sitten kesken kaiken. (Tyttö 4 v 8 kk.)

Lasten käyttämistä mediasisällöistä vanhemmat tuntevat lasten katsomat kuvaohjelmat varsin hyvin, mutta lapsen käyttämät internetsisällöt ja digitaaliset pelit vanhemmat tuntevat selvästi huonommin kuin kuvaohjelmat ja keskustelivat niistä lastensa kanssa harvemmin (Suoninen 2014, 72). Aineiston perusteella pienten Down-lasten vanhemmat tunsivat tarkkaan lastensa käyttämät kuvaohjelmasisällöt sekä digitaaliset pelit, joita heidän lapsensa pelasivat. Pelien pelaaminen oli vielä monessa perheessä Down-lapsen ja aikuisen yhteistä toimintaa. Erilaisten internetsisältöjen käyttö oli aineiston perusteella pienten Down-lasten kohdalla vielä vähäistä.

Perheet tunnistivat erilaisten mediasisältöjen kasvatukselliset ja kuntouttavat mahdollisuudet Down-lastensa kannalta. Voisikin väittää, että lapsen kehitysvamma teki vanhemmat tietoisiksi esimerkiksi pelien merkityksestä lapsensa kehityksen tukemisessa. Tähän voisi olettaa vaikuttaneen myös median ja pelien merkityksestä oppimisen tukena käyty yleinen keskustelu ja mediavälineiden ja sisältöjen hyödyntämisen yleistymisen varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa. Se, missä määrin vanhemmat olivat motivoituneita itse hankkimaan tietoa näistä sisällöistä vaihteli perheittäin. Osa vanhemmista aktiivisesti etsi vinkkejä erilaisista lastensa kehitystä tukevista mediasisällöistä, osa taas halusi jättää asian niin sanotusti ammattilaisten huoleksi. Esille tuli kuitenkin, että vanhemmat olisivat halukkaita vastaanottamaan aiheeseen liittyvää tietoa.

Aineiston perusteella media yleensä ja mediankäyttö kaikkine eri muotoineen ei lapsen kasvun tässä vaiheessa näytä huolettavan vanhempia ja mahdolliset huolenaiheet ovat vasta tulevaisuudessa.

H1: No ei vielä oikein, että kun on noin jotenkin vielä pieniä, tossa valvovan silmän alla koko ajan, että enemmän sitten varmaan myöhemmässä vaiheessa et miten sitten niinku sitä media tämmöstä ymmärrystä ja just sitä että mikä nyt on totta ja mikä ei ja mihin voi luottaa ja mitä kannattaa kattoa ja mitä ei, että myöhemmin sitten että en mä vielä oo kyllä sitä oikeastaan miettinyt. (Poika 6 v.)

H5: — — F:n kohdal asiat on sit taas erilailla, et ehkä sitä tulee suojeltua sitten taas astetta enemmän, koska se lapsuus kestää paljon pitempään. (Poika 2 v 10 kk.)

Haastattelujen perusteella vanhemmat kuitenkin näkivät mediankäytön olennaisena osana lastensa elämää myös tulevaisuudessa ja painottivat enemmänkin mediataitojen oppimista kuin mediankäytön rajoittamista.

H4: – – varsinkin kun on isompi niin, kyllä mun mielest on kivaa et sit isommille on paljon kaikkee just tablettipelejä ja semmosia, et sitten ku ne on vaan kans tietyissä rajoissa, niin ne on niikun mun mielestä tosi hyviä. (Tyttö 4 v 5 kk.)

K: No miten jos ajattelet tulevaisuutta, – – huolettaako siinä mikään?

H3: No, ettei tuu veljeensä, että on sen median kanssa jatkuvasti (-) £48 tuntia vuorokaudessa£, – – en mä osaa tietyllä tavalla ajatellakaan ihan niin pitkälle. Toisaalta vaan se, että kuhan oppisi käyttämään niitä, että sillai tietyllä tavalla, kun se kuitenkin varmasti on tulevassa tosi paljon se tommonen, että oppii käyttämään pienestä pitäen. (Tyttö 4 v 8 kk.)

5. POHDINTA

Tutkielman tavoitteena oli ymmärtää, mikä merkitys Downin oireyhtymän aiheuttamalla lapsen kehityksen erityispiirteillä on lapsen mediasuhteen ja sen muotoutumiseen kannalta. Tavoitteena oli myös hahmottaa, miten media voisi toimia Down-lapsen kehitystä tukevana elementtinä sekä vanhempien merkitystä Down-lapsensa mediakasvattajana. Tutkielman tavoitteeseen pyrin kysymällä pienten Down-lasten vanhemmilta heidän käsityksiään lapsensa mediasuhteesta, median kautta tapahtuvasta oppimisesta ja omasta roolistaan pienen Down-lapsen mediakasvattajana. Haastatteluaineiston analyysin pohjalta kuvailin pienten Down-lasten mediasuhdetta ja sen muotoutumista perheen kontekstissa. Downin oireyhtymän erityispiirteitä käsittelevä tutkimus, mediasuhteen käsitteen avaaminen sekä lasten mediasuhteita ja mediankäyttöä koskevaan aiempaan tutkimukseen tutustuminen taustoittivat aineiston tuottamiseen ja analyysiin liittyvää prosessia.

Downin oireyhtymä vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lapsen kehitykseen. Mediasuhteen muotoutumisen kannalta olennaisimmaksi katsoin Downin oireyhtymän merkityksen lapsen kielellisen kehityksen ja vuorovaikutustaitojen sekä osaltaan myös motoristen taitojen kehityksen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että kielellisen kehityksen vaje erityisesti ilmaisevien kielellisten taitojen osalta on merkittävä ja Down-lasten ympäröivään maailmaan liittyvä tietoisuus on suurempi kuin heidän kielelliset valmiutensa antavat ymmärtää (vrt. Sigman ym. 1999, 50; Chapman ym. 2000, 87). Toisaalta taas Down-lasten suhteellisista vahvuuksia ovat sosiaalinen kyvykkyys ja nonverbaalin kommunikaation keinot.

Pienet Down-lapset ovat tutkielman perusteella tasavertaisia mediankäyttäjiä omissa perheyhteisöissään. He seuraavat erilaisia mediasisältöjä siinä missä suunnilleen samanikäiset normaalisti kehittyvät sisaruksensakin. Kaikissa tutkimuksen piiriin kuuluneissa perheissä media ja sen seuraaminen oli osa lasten arkipäiväistä elämää.

5.1 Mediasuhteen muotoutumisesta

Tutkielman tulokset tukevat aiempaa lasten mediasuhteista ja mediankäytöstä tehtyä tutkimusta monelta osin, mikä vahvistaa käsitystä pienten Down-lasten asemasta tasavertaisina mediankäyttäjinä perheyhteisössään. Vanhemmat myötävaikuttavat Down-lasten mediasuhteiden syntyyn osaksi tietoisesti, osaksi tiedostamatta. Yleiset käsitykset ja oma arvomaailma ohjaavat heidän toimintaansa, kuten myös perheen rakenne ja arjen rutiinit aikatauluineen. (vrt. Valkonen ym. 2005, 63-64; Noppari ym. 2008,

56.) Perheen, jossa kaikki lapset ovat pieniä, mediakulttuuri voi olla hyvin erilainen verrattuna perheeseen, jossa pienten lasten lisäksi on myös vanhempia sisaruksia. Tutkielman aineiston suppeudesta johtuen perheen lasten iän tai vanhempien koulutustaustan vaikutuksesta perheen mediakulttuurin muotoutumiseen on vaikea tehdä johtopäätöksiä tämän tutkielman puitteissa. Yksi pienten Down-lapsen mediasuhteen muotoutumiseen vaikuttava tekijä näyttäisi tutkielman perusteella olevan se, että vanhemmat ainakin tiedostavat mediankäytön kuntoutuksellisen ulottuvuuden.

Down-lasten mediasuhdetta määrittäviä tekijöitä ovat muun muassa mediasisältöjen kannalta tapahtuvat valinnat ja median parissa vietetty aika (vrt. Kytömäki 1999; Suoninen 2013; Pääjärvi 2012). Vanhemmat tarjoavat Down-lapsilleen erilaisia mediasisältöjä, joiden valinnan he perustavat käsityksiinsä sisällön laadusta ja sopivuudesta heidän lapselleen, käsitykseensä lapsen mieltymyksistä ja siihen, millaisten sisältöjen olettavat olevan lapsilleen tärkeitä myös oppimisen näkökulmasta. Down-lapset puolestaan osallistuvat valintaan ilmaisemalla käytössään olevilla kommunikaation keinoilla, mistä sisällöistä pitävät sekä seuraamalla itselleen mieluisia sisältöjä tai pelaamalla itselleen mieluisia pelejä. Vanhemmat kokevat, että he hyvin pitkälle pystyvät tulkitsemaan lapsensa mieltymyksiä erilaisten mediasisältöjen suhteen.

Median parissa vietetyn ajan määrästä huolehtivat pääasiassa Down-lasten vanhemmat. Perheen mediankäytön tavat ja vanhempien käsitykset ohjaavat sopivan mediankäyttöajan määrittämistä. Down-lapset vaikuttavat median parissa vietetyn ajan määrään itse päättämällä seuraavatko heille tarjottua mediasisältöä vai poistuvatko tekemään jotain muuta. Lapset pyrkivät myös vaikuttamaan median parissa vietettyyn aikaan pyytämällä ja vaatimalla vanhemmiltaan lisää aikaa ohjelmien katseluun ja pelien pelaamiseen.

Down-lasten seuraamat mediasisällöt ovat pitkälti samoja kuin lasten mediankäyttöä käsittelevät tutkimukset osoittavat (vrt. Pääjärvi ym. 2012; Suoninen 2013). Lapsille suunnatut kuvaohjelmat eri lähteistä katsottuna muodostavat merkittävimmän osan pienten Down-lasten seuraamista mediasisällöistä. Erityisesti Down-lapset ovat kiinnostuneita erilaisista lapsille suunnatuista musiikkiohjelmista, jotka ovat lasten mediankäyttöä koskevien tutkimusten perusteella suosittuja myös normaalisti kehittyvien lasten keskuudessa.

Myös internet on osa pienten Down-lasten mediankäyttöä. Heidän internetin käyttönsä on pääasiassa kuvaohjelmien seuraamista internetin kautta, mutta myös digitaalisesta pelaamisesta on tullut osa yhä pienempien lasten mediankäyttöä ja yhtenä syynä tähän on kosketusnäytöllä varustettujen tablettitieto-

koneiden yleistyminen (ks. Suoninen 2014; Pääjärvi ym. 2013). Tutkielma osoittaa, että tablettitietokoneet ovat tuoneet pienille lapsille suunnatut digitaaliset pelit myös pienten Down-lasten ulottuville. Downin oireyhtymään liittyvien motorisen kehityksen vaikeuksien takia hiirellä varustettujen tietokoneiden käyttö on tutkimuksen perusteella Down-lapsille vaikeaa, kun taas kosketusnäytöllä varustetulla laitteella pelaaminen onnistuu heiltä jo melko pieninä. Peliseurana toimivat usein vanhemmat tai sisarukset. Down-lasten ikäänsä nähden suurempi tuen tarve digitaalisia pelejä pelattaessa vaikuttanee siihen, että myös vanhemmat tutustuvat pelien sisältöön lapsia ohjatessaan.

Myös sisarusten ja perheen yhdessä katselun käytännöt mukailevat aiempaa tutkimusta (vrt. Kytömäki 1999; Suoninen 2014). Pienet Down-lapset seurasivat mediaa yleisimmin sisarustensa kanssa. Yhdessä katselu vanhempien kanssa oli yleisimmin sitä, että vanhempi oli ”seurana” katselutilanteissa. Tärkeässä osassa mediavälitteisiä elämyksiä on niistä käyty vuoropuhelu. Tutkielma osoitti, että Down-lasten kielellisen ilmaisun vaikeudet saattavat vaikuttaa siihen, missä määrin he pystyvät keskustelemaan mediassa näkemästään ja kokemastaan varsinkin itse mediankäyttötilanteen ulkopuolella. Vuorovaikutuksen kautta mediasisältöjen ymmärrettävyys kasvaa (ks. Kytömäki 1999, 83) ja on mahdollista että Down-lapset eivät kykene vuoropuhelun kautta käsittelemään median välittämiä kokemuksia siinä määrin kuin haluaisivat tai mediasisältöjen ymmärrettävyyden takia olisi tarpeen. Sisarukset toimivat usein Down-lapsen seurana ohjelmia katsellessa ja pelatessa ja näin saattavat olla vanhempia paremmin perillä sisaruksensa median kautta saamista kokemuksista. Vanhemman ja Down-lapsen yhteisillä mediahetkillä onkin tutkimuksen perusteella merkitystä sen kannalta, kuinka hyvin vanhemmat tuntevat Down-lastensa seuraamia mediasisältöjä ja heidän yrityksiään kertoa niistä.

5.2 Mediasuhteen merkityksestä pienelle Down-lapselle

Mediasuhde on kulttuurinen vastavuoroinen suhde joka muuttuu ajan ja mediankäytön myötä (vrt. Kotilainen 2009, 7-10) ja se miksi mediasuhteeseen asetutaan ja mitä tarkoituksia erilaisissa mediavälitteisissä asemissa toimiminen kenellekin palvelee (vrt. Ridell 2006, 245) toimii pontimena mediasuhteessa olemiselle. Media myös muokkaa identiteettiä, sosiaalistaa ja kasvattaa (vrt. Kupiainen 2007, 16-17). Vanhemmat arvioivatkin, että medialla ja erilaisilla mediasisällöillä on suuri merkitys heidän Down-lapsilleen. Media toimii pienten lasten elämässä eläytymisen ja osallisuuden kokemusten mahdollistajana (vrt. Valkonen 2012, 13) sekä maailmankuvan rakentamiseen aineksia antavana tekijänä (ks. emt. 283-284.). Media sisältöineen tarjoaa eläytymisen mahdollisuuksia myös pienille Down-lapsille. Ajatus

osallisuuden toteutumisesta sekä yrityksenä neuvotella omista mediankäyttömahdollisuuksista että läheistensä kanssa yhteisöllisyyteen pyrkimys mediankäyttötilanteissa ja mediankäyttökokemuksien käsittely aikuisten ja esimerkiksi sisarusten kanssa näyttää tutkimuksen perusteella toteutuvan myös Down-lasten kohdalla (vrt. Valkonen 2012, 13). Myös heillä vaikuttaa olevan halua ja yritystä kertoa kokemuksistaan vanhemmilleen ja sisaruksilleen ja tätä kautta keskustella median välittämistä kokemuksista. Vanhempien kertoman perusteella voi päätellä, että Down-lapset eläytyvät mediassa näemiinsä asioihin ja ilmaisevat eläytymistään käytössään olevien kielellisten keinojen lisäksi myös elein, ääntelyin ja liikkein (vrt. emt.). Down-lapsille monessa asiassa korostuva toiston merkitys vaikuttaa tutkielman perusteella pätevän myös median merkityksen muodostumisen suhteen. Toiston voi olettaa auttavan Down-lapsia ymmärtämään median välittämiä merkityksiä ja tätä kautta paremmin hahmottamaan kokemaansa suhteessa käsitykseensä itsestään ja omasta elämästään sekä ympäröivästä maailmasta (vrt. emt.).

Tutkielman perusteella median kautta tapahtuva oppiminen näyttäytyy pienten Down-lasten vanhemmille usein kielellisenä oppimisena, esimerkiksi mediassa nähtyjen asioiden nimeämisenä ja kuultujen sanojen imitoimisena sekä mediassa koettujen asioiden näkymisenä lapsen toiminnassa ja leikeissä (vrt. Walamies 2011b; Pääjärvi ym. 2013). Tähän varmasti vaikuttaa se, että puheen kehityksen vaikeudet ovat usein selkein kehitysvamman aiheuttama haaste pienillä Down-lapsilla. Myös laulujen ja laulu-leikkien omaksuminen näyttäytyy vanhemmille median kautta tapahtuvana oppimisena ja tutkielman perusteella Down-lapset nauttivat musiikista ja erityisesti musiikilliset lasten mediasisällöt olivat heille mieluisia. Mediassa koetut asiat tuovat aineksia myös Down-lasten leikkeihin ja median kautta he oppivat muun muassa erilaisia toimintamalleja. Tärkeä osa median kautta tapahtuvaa oppimista oli vanhempien mielestä myös medialaitteiden itsenäisen käytön oppiminen.

Hollowayn ym. (2013) mukaan pienten lasten internetin käyttö heijastaa perinteisiä lapsuuden mediankäytön tapoja: he leikkivät, oppivat ja ylläpitävät suhteita muihin perheenjäseniin ja ystäviin ja verkossa tapahtuva pelaaminen on usein verrattavissa verkon ulkopuolella tapahtuvaan pelaamiseen. Pienten lasten verkossa pelaamisen, videoklippien katsomisen tai verkon kautta tapahtuvan sosiaalisen kanssakäymisen on todettu saadun nautinnon lisäksi auttavan kehittämään heidän orastavaa digitaalista lukutaitoaan (Holloway ym. 2013, 14-15). Down-lasten mediankäytön ja erityisesti tietokoneen ja internetin turvallisen käytön tukemisella on siis merkitystä Down-lapsen tulevien mediataitojen kannalta. Kosketusnäyttötekniikan katsotaan osaltaan helpottavan muun muassa kehitysvammaisten henkilöiden

mahdollisuuksia käyttää internetiä (ks. Chadwick ym.2013, 387-388). Tutkielman perusteella myös vanhemmat näkivät mediataitojen kehittymisen ja medialaitteiden käytön oppimisen tärkeäksi lastensa tulevaisuuden kannalta ja kannustivat mahdollisuuksien mukaan medialaitteiden itsenäiseen käyttöön.

5.3 Tutkielman arviointia ja suuntia eteenpäin

Tutkielmassani etsin vastauksia tutkimuskysymyksiin analysoimalla viiden alle 7-vuotiaan Down-lapsen perheissä tuotettua suppeaa teemahaastatteluaaineistoa. Tarkoituksena oli näiden esimerkkitaustusten kautta lähestyä tutkielman tavoitetta. Analyysin tuloksena kuvailin pienen Down-lapsen mediasuhdetta sekä vanhempien käsityksiä kehitysvamman merkityksestä mediasuhteen muotoutumiselle, median merkityksestä oppimisen ja ilon lähteenä sekä vanhemman käsitystä omasta roolistaan kehitysvammaisen lapsen mediakasvattajana.

Aineiston suppeudesta johtuen tutkielman ei voi olettaa antavan tyhjentävää kuvaa tutkimuskohteestaan. Kuitenkin haastateltujen perheiden rakenne, vanhempien koulutustausta ja mediankäytön tavat osoittautuivat erilaisiksi. Tämä tukee harkinnanvaraisen näytteen periaatteella (ks. Hirsijärvi ym. 2011, 58-59) toteutetun aineiston luotettavuutta. Haastateltujen perheiden erilaisuudesta huolimatta perheiden käytössä olevat medialaitteet olivat lähes samat. Myös vanhempien käsityksistä Down-lastensa mediasuhteen muotoutumisesta ja median merkityksestä lapsille löytyi yhtymäkohtia. Näitä olivat muun muassa Down-lapsen mediasuhteen muotoutuminen osana perheen mediankäytön tapoja ja kommunikation ja perheen yhteisen mediankäytön merkitys mediasta kumpuavan vuoropuhelun kannalta. Myös vanhempien käsitykset medialähtöisestä oppimisesta olivat hyvin yhteneviä kuten myös kannustava suhtautuminen Down-lapsen itsenäiseen medialaitteiden käyttöön. Perheet suhtautuivat myös myönteisesti ajatukseen median, esimerkiksi erilaisten digitaalisten pelien käytöstä kuntoutuksen tukena. Tältä kannalta tutkielman voi todeta saavuttaneen tavoitteensa ja antaneen tietynlaisen kuvan Downin oireyhtymän merkityksestä lapsen mediasuhteen kannalta. Millaisia toiminnan suuntia tämän kuvan perusteella voisi sitten ehdottaa?

On selvää, että Down-lapsen kehitykseen todennäköisesti vaikuttavat lukuisat muutkin tekijät kuin synnynnäiset rajoitteet, joita Downin oireyhtymä itsessään aiheuttaa kognitiiviselle kehitykselle. Lapsen perheen sekä laajempien sosiaalisten ja koulutuksellisen tukiverkoston antamien mahdollisuuksien ja tuen kehitystä eteenpäin vievä merkitys on todennäköinen erityisesti sosiokognitiivisen kehityk-

sen kannalta. (Cebula ym. 2010, 124.) Puheen kehityksen liittyvät vaikeudet ovat pienten Down-lasten kohdalla ehkä merkittävin kuntoutuksellinen haaste. Mediasisällöt ja pelit nähdäänkin usein juuri kielellistä kehitystä tukevin sisältöinä, mutta eri mediasisällöillä voi katsoa olevan merkitystä myös lapsen muiden taitojen kehittämisessä. Cebulan ym. (2010) mukaan Down-lapsiin kohdistuvissa interventioissa on lapsikeskeisen kognitiivisiin kykyihin keskittymisen sijaan alettu tunnistaa sekä sosiaalisten taitojen merkitys että lasten varhaisten vuorovaikutussuhteiden keskeisen rooli lapsen kehityksen kannalta. Interventioilla, jotka keskittyvät kehittämään sosiokognitiivisia taitoja voi olla mahdollisesti tärkeä merkitys sosiaalisen inklusion ja elämänlaadun kannalta ja ne täytyy ottaa huomioon lapsen perheen, vertaisryhmän ja yhteisön kontekstissa. (Cebula ym. 2010, 122.) Tietokoneen ja internetin tehokas ja vastuullinen käyttötaito tukee hyviä henkilöiden välisiä suhteita (*interpersonal relationships*), edistää luovuutta, itseilmaisua ja yksilöllisen identiteetin luomista. (Holloway ym. 2013, 15). Digitaalisten pelien pelaamisen ja internetin käytön merkitys Down-lasten sosiaalisten taitojen sekä mediataitojen kehityksen kannalta vaikuttaa tutkielman perusteella ilmeiseltä. Jatkotutkimuksen kautta tulisi selvittää median avulla tapahtuvan sosiaalisten taitojen ja itseilmaisun mahdollisuuksien tukemisen mahdollisuuksia niin Down-lasten kuin muullakin tapaa kehitysvammaisten lasten mediakasvatustyössä.

Lapsen kehityksellisen profiilin tarkastelun lisäksi huomioon kannattaa ottaa myös perheiden merkitys Down-lasten kehitystä tukevien interventioiden kannalta. Kehitystä tukevien interventioiden on todettu onnistuvan paremmin, jos lapsen vanhemmat sitoutetaan interventioiden toteuttamiseen ja niille asetettujen päämäärien saavuttamiseen ja jos heille tarjotaan heidän tässä tehtävässään tarvitsemaansa tukea. (Fidler ym. 2005, 98.) Perheiden rooli on keskeinen Down-lasten varhaiskuntoutuksessa, joka pitkälle tapahtuu eri ammattilaisten ja perheen yhteistyöllä. Kuntoutukselliset tavoitteet nivoutuvat osaksi perheen arkea ja monimuotoiset ja motivoivat tavat tukea lapsen kehitystä voisivat tukea näitä tavoitteita. Perheiden kokemuksen mukaan lapsen kuntoutuksesta vastaavat tahot ottavat hyvin vaihtelevasti esille erilaisten mediasisältöjen kuten digitaalisten pelien käyttöä kuntoutuksen tukena ja vanhempien keskuudessa on havaittavissa toive saada tietoa ja kannustusta asiassa juuri tältä taholta. Tieto ja vinkit kuntoutusta tukevista sisällöistä kiertävät erilaisten internetin keskusteluryhmien kautta vanhemmalta toiselle. Tätä kautta tieto ei kuitenkaan tavoita kuin osan vanhemmista. Kuntoutuksen ammattilaisilta saatu ammatilliseen asiantuntemukseen perustuva järjestelmällinen opastus ja ohjaus voisi tuoda median tarjoamat kuntoutukselliset mahdollisuudet paremmin kaikkien vanhempien saataville. Kuntoutuksellisten mediaa hyödyntävien käytäntöjen kehittäminen voisi merkitä uusien lapsia ja perheitä moti-

voivien kuntoutuksen toteuttamisen keinojen löytymistä. Koulutusta ja opastusta tähän tarvitsisivat siis myös perheiden tukena kuntoutuksessa toimivat tahot.

Vaikka lapsen mediataitojen kehittämiseen tähtäävä mediakasvatus on kodin, varhaiskasvatuksen ja koulun yhteistyössä tapahtuvaa tavoitteellista toimintaa (vrt. Kerhokeskus 2009, 14), perheiden merkitys lasten mediakasvatukselle on erittäin keskeinen ja tämä rooli on sitä suurempi, mitä pienemmästä lapsesta on kyse (Suoninen 2014, 74). Pienet Down-lapset ovat tämän tutkimuksen perusteella perheyhteisössään tasavertaisia mediankäyttäjiä suunnilleen samanikäisten sisarustensa kanssa. Heidän kasvaessaan samalla kasvavat myös mediaympäristön asettamat haasteet. Tutkielman perusteella vanhemmat tunsivat Down-lastensa mediankäytön olevan vielä tässä vaiheessa hallittavissa ja he itse kokivat tuntevansa lapsensa seuraamat mediasisällöt hyvin. Tilanne voi olla hyvin erilainen Down-lasten kasvaessa ja mediankäytön tapojen muuttuessa vaikeammin hallittaviksi. Pienikokoiset mobiililaitteet kuten älypuhelimet ja tablettitietokoneet mahdollistavat mediankäytön siirtymisen pois vanhempien valvovien silmien alta. Myös tässä mielessä varhain aloitettu tutustuminen mediaan ja internetin turvalliseen ja vastuulliseen käyttöön on olennaista ja tämä näkökulma tulisi huomioida kodin lisäksi myös varhaiskasvatuksen ja koulun piirissä tapahtuvassa mediakasvatustyössä. Älyllisesti kehitysvammaisten internetin käyttöä estävistä tekijöistä yksi on heitä tukevien ihmisten pelko tai kyvyttömyys kannustaa ja opastaa autettaviaan (Chadwick ym. 2013, 381). Vanhempien omat mediataidot ja peloton asenne mediaa kohtaa auttavat heitä myös tukemaan Down-lapsensa mediataitojen kehitystä. Tässä mielessä haastateltujen perheiden Down-lapset ovat tutkimuksen perusteella ainakin tässä ikävaiheessa hyvässä asemassa. Vanhemmat ovat usein kehitysvammaisten lasten lähimmät tukijat vielä pitkälle nuoruuteen ja tulisi selvittää keinoja niiden vanhempien tukemiseksi, jotka tuntevat omat mediataitonsa riittämättömiksi tukeakseen lapsensa tai nuorensa mediataitojen kehitystä. Myös sisarusten merkitystä Down-lasten tai muulla tavoin kehitysvammaisten lasten mediankäytön ja mediasuhteen muotoutumisen kannalta tulisi tutkia laajemmin, koska sisaruksilla on ilmeinen merkitys tukea tarvitsevan sisaruksensa mediankäyttöseurana. Kehitysvammaisen lapsen kasvaessa sisarusten merkityksen mediankäytön tukena voi olettaa lisääntyvän samalla kun vanhemman mahdollisuudet säädellä ja ohjata lapsensa mediakäyttöä vähenevät. Sisarusten tarvitseman tuen tarve tulisi siis myös selvittää.

Miten mediasuhteen kehittyminen sitten jatkuu kehitysvammaisten lasten kasvaessa ja mediaympäristön muuttuessa yhä haastavammaksi ja monimuotoisemmaksi ja millaista tukea he siinä ympäristössä toimiakseen tarvitsevat vaatii myös jatkotutkimusta. Varhaiskasvatus ja koulu ovat kodin ohella vas-

tuussa kehitysvammaisten lasten mediataitojen kehittämisestä. Jatkotutkimuksen kautta voitaisiin selvittää, ovatko koulujen erityistä tukea tarvitseville lapsille suunnatut mediataitojen kehittämiseen tähtäävät toimet riittäviä ja miten niitä tulisi kehittää. Mediaa hyödynnetään jo nyt opetuksen tukena monissa erityisopetusta antavissa kouluissa ja näitä käytäntöjä tulisi edelleen kehittää sekä luoda toimintamalleja, joiden kautta taattaisiin kaikille kouluille yhtäläiset mahdollisuudet soveltaa näitä käytäntöjä opetuksessaan.

Tutkielma loi silmäyksen valikoitujen esimerkkitapausten kautta pienten Down-lasten lasten mediasuhteen muotoutumisen prosesseihin kodin kontekstissa. Aiheen laajempi tarkastelu, johon sisältyisi myös muulla tavoin kehitysvammaisten lasten ja nuorten huomioiminen, antaisi laajemman kuvan näiden lasten mediasuhteen kehittymisestä ja median merkityksestä sekä viihtymisen että erilaisten oppimisen mahdollisuuksien tarjoajana heidän elämässään. Kehitysvammaiset lapset ja -nuoret tarvitsevat mediataitoja siinä missä muutkin ikätoverinsa voidakseen toimia lähiyhteisönsä täysivaltaisina jäseninä ja myöhemmällä iällä osallistua yhteiskunnan toimintaa kukin omien tarpeidensa ja halujensa mukaan.

LÄHTEET

- Buckingham, D. 1996. *Moving Images. Understanding Children's Emotional Responses to Television*. Manchester: Manchester University.
- Buckingham, D. 2000. *After the Death of Childhood. Growing Up in the Age of Electronic Media*. Cambridge: Polity Press.
- Buckingham, D. 2007. *Beyond Technology. Children's Learning in the Age of Digital Culture*. Cambridge: Polity Press.
- Buntinx, W. & Schalock, R. 2010. Models of Disability, Quality of Life, and Individualized Supports: Implications for Professional Practice in Intellectual Disability. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities* 7 (4), 283–294.
- Burr, V. 2003. *Social Constructionism*. 2nd Edition. London: Routledge.
- Cebula, K.R., Moore, D.G. & Wishart, J.G. 2010. Social cognition in children with Down's syndrome: challenges to research and theory building. *Journal of Intellectual Disability Research* 54 (2), 113-134.
- Chadwick, D & Wesson, C & Fullwood, C. 2013. Internet Access by People with Intellectual Disabilities: Inequalities and Opportunities. *Future Internet* 5, 376-397. Viitattu 16.2.2015
<http://www.mdpi.com/1999-5903/5/3/376/htm>
- Chapman, R. & Hesketh, L. 2000. Behavioral Phenotype of Individuals With Down Syndrome. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews* 6. 84–95.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fidler, Deborah J. 2005. The Emerging Down Syndrome Behavioral Phenotype in Early Childhood. Implications for Practice. *Infants & Young Children* 18 (2), 86–103.
- Fidler, D. J. & Nadel, Lynn. 2007. Education and Children with Down Syndrome: Neuroscience, Development, and Intervention. *Mental Retardation & Developmental Disabilities Research Reviews* 13 (3), 262-271.
- Fidler, D., Most, D., Booth-LaForce, C. & Kelly, J. 2008. Emerging Social Strengths in Young Children With Down Syndrome. *Infants & Young Children* 21 (3), 207–220.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2011. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holloway, D., Green, L. & Livingstone, S. 2013. *Zero to Eight. Young children and their internet use*. London: EU Kids Online, London School of Economics and Political Science. Viitattu 5.2.2015
http://eprints.lse.ac.uk/52630/1/Zero_to_eight.pdf
- Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2009. *Kehitysvammaisuus*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Kerhokeskus. 2009. *Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa*. Helsinki: Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Ja Opetushallitus.
- Kotilainen, S. 1999. Mediakasvatuksen monet määritelmät. Teoksessa S. Kotilainen, M. Hankala & U-M. Kivikuru (toim.) *Mediakasvatus*. Helsinki: Edita, 31-42.

- Kotilainen, S. 2009. Suhteet mediaan – avainkokemuksia nykykulttuurissa. Teoksessa S. Kotilainen (toim.) Suhteissa mediaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99, 7–18.
- Kotilainen, S. (toim.). 2011. Lasten mediabarometri 2010. 0–8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2011. Viitattu 4.3.2014
<http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-6-9.pdf>
- Kupiainen, R. 2007. Pienten lasten medialukutaito. Teoksessa L. Pentikäinen, A. Ruhala & H. Niinistö (toim.) Mediametkaa! Osa 2. Kasvattajan matkaopas lasten mediamailmaan. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka ry, 15-22.
- Kupiainen, R. 2009. Lasten mediasuhteet mediakasvatuksen kysymyksenä. Teoksessa S. Kotilainen (toim.) Suhteissa mediaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99, 167–184.
- Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia.
- Kytömäki, J. 1999. Täytyy katsoa, jos saa katsoa. Sosiaalipsykologisia näkökulmia varhaisnuorten televisiokokemuksiin. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos. Viitattu 31.10.2014 <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosps/vk/kytomaki/taytyyka.pdf>
- Määttä, T. 2011. Down syndrome, health and disability. A population-based case record and follow-up study. University of Oulu. Viitattu 20.11.2014
<http://herkules.oulu.fi/isbn9789514297090/isbn9789514297090.pdf>
- Niinistö, H. & Ruhala, A. 2007. Pienten lasten mediakasvatus. Teoksessa R. Kupiainen, H. Kynäslähti & M. Lehtonen (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Helsinki: Mediakasvatusseura, 123-135.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Okkonen, S (2007). Faktaa ja fiktiota lasten kanssa – Median tarinat draamakasvatuksessa. Teoksessa Pentikäinen L., Ruhala A. & Niinistö H. (toim.) Mediamatkaa! Kasvattajan matkaopas lasten mediamailmaan, osa 2. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka ry, 66-74.
- Pathak-Shelat, M. 2014. Media Literacy and Well-Being of Young People. Teoksessa Ben-Arieh, A., Casas, F., Frønes, I. & Korbin, J. E. (toim.) Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective. Springer Science+Business Media Dordrecht, 2057-2092. Viitattu 20.8.2015
http://www.researchgate.net/publication/275029456_Media_Literacy_and_Well-Being_of_Young_People
- Poikolainen, J. 2002. Kasvatustietoisuuden ulottuvuuksia. Vanhempien käsityksiä kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 182.
- Pääjärvi, S., Hoppo, H. & Pekkala, L. 2013. Lapsiperheiden mediakysely 2012. 0–12-vuotiaiden lasten mediankäyttö ja kotien mediakasvatus huoltajien kuvaamina. Mediakasvatus- ja kuvaohjelma-keskus & Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhtiö. Viitattu 3.3.2015
<https://kavi.fi/sites/default/files/documents/mediakysely.pdf>

- Rideout, V. & Hamel, E. 2006. The media family: Electronic media in the lives of infants, toddlers, preschoolers and their parents. A Kaiser Family Foundation report. Viitattu 27.3.2015
<https://kaiserfamilyfoundation.files.wordpress.com/2013/01/7500.pdf>
- Ridell, S. 2006. Yleisö. Elämää mediayhteiskunnan normaalina jäsenenä. Teoksessa S. Ridell, P. Väliaho & T. Sihvonen (toim.) Mediaa Käsittämässä. Tampere: Vastapaino, 233-257.
- Roberts, J. E., Price, J. & Malkin, C. 2007. Language and Communication Development in Down Syndrome. *Mental Retardation & Developmental Disabilities Research Reviews* 13 (1), 26-35.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro Oy
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Salokoski, T. & Mustonen, A. 2007. Median vaikutukset lapseen ja nuoriin. Katsaus tutkimuksiin, sekä kansainvälisiin mediakasvatukseen ja säätelyn käytäntöihin. Mediakasvatusseuran julkaisu 2/2007. Viitattu 5.3.2014
<http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-2-1.pdf>
- Sigman, M & Ruskin, E. 1999. Continuity and Change in the Social Competence of Children with Autism, Down Syndrome, and Developmental Delays. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. 256 (64) 1.
- Sintonen, S. 2009. Media arjen kasvatussuhteissa. Teoksessa S. Kotilainen (toim.) Suhteissa mediaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisu 99, 185–196. Viitattu 15.3.2015
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37842/978-951-39-4750-7.pdf?sequence=1>
- Suoninen, A. 2004. Mediakielitaidon jäljillä. Lapset ja nuoret valikoivina mediankäyttäjinä. Nykykulttuurin tutkimuslaitoksen julkaisu 81. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Suoninen, A. 2011. Lasten mediankäytöt vanhempien kertomina. Teoksessa S. Kotilainen (toim.) Lasten mediabarometri 2010. 0-8 -vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisu 1/2011. 15-44. Viitattu 4.3.2014
<http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-6-9.pdf>
- Suoninen, A. 2014. Lasten mediabarometri 2013. 0–8 -vuotiaiden mediankäyttö ja sen muutokset vuodesta 2010. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 75.
- Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. 2005. Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere, Vastapaino, 9-21.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Valkonen, S., Pennonen, M. & Lahikainen, A. R. 2005. Televisio pienten lasten arjessa. Teoksessa A. R. Lahikainen ym. (toim.) Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus, 54-91.

- Valkonen, S. 2012. Television merkitys lasten arjessa. Tampere: Tampere University Press. Viitattu 4.3.2014
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66927/978-951-44-8834-4.pdf?sequence=1>
- Välkkilä, S. 2009. Lapsellamme on Down. 2009. Tampere: Kehitysvammaisten tukiliitto ry.
- Walamies, T. 2011a. Poimintoja 0–8-vuotiaiden mediasuhteita koskevasta tutkimuksesta. Teoksessa S. Kotilainen (toim.) Lasten mediabarometri 2010. 0–8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2011. 9-14. Viitattu 4.3.2014
<http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-6-9.pdf>
- Walamies, T. 2011b. Lasten havainnointien ja haastattelujen antia. Teoksessa S. Kotilainen (toim.) Lasten mediabarometri 2010. 0–8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2011. 45-56. Viitattu 4.3.2014
<http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-6-9.pdf>
- Wright, I., Lewis, V. & Collis, G. M. 2006. Imitation and Representational Development in Young Children with Down Syndrome. British Journal of Developmental Psychology 24, 429–450.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1991. Viitattu 28.5.2015
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Verkkolähteet

- Duodecim. 2010. Käypä hoito -suositus. Downin oireyhtymä. Viitattu 4.12.2014
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/hoi/hoi50027.pdf>
- Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Viitattu 25.5.2015
http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Kuntoutuksen määritelmiä. Viitattu 18.6.2015
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/kuntoutus/kuntoutuksen-maaritelmia>
- Tilastokeskus. Käsitteet ja määritelmät. Koulutusaste. Viitattu 9.2.2015
<http://www.stat.fi/meta/kas/koulutusaste.html>

LIITTEET

Teemahaastattelurunko:

Taustatiedot

- Vanhemman/vanhempien koulutustausta? Ikä? Ammatti/ammattit?
- Perheen koko ja rakenne? Down-lapsen ja sisarusten iät? Kotihoito/päivähoito/esikoulu?
- Down-lapsen kommunikaatio- ja ilmaisukeinot?
 - Puhetta korvaavat menetelmät?
 - Kuinka hyvin saa ilmaistua tahtonsa?
- Mitä mediavälineitä kotoa löytyy?
 - Televisio / tallentava digiboksi, DVD tai Blu-ray / tietokone / tablettitietokone / älypuhelin, tilausvideopalvelu kuten Netflix.
 - Onko lapsen kehitysvamma vaikuttanut tablettitietokoneen hankintaan?
- Onko perheen Down-lapsella tai sisaruksilla omia mediavälineitä?

Lapsen mediasuhde: Mediankäyttö sekä mieltymykset ja niiden ilmaiseminen

- Millaisia mediasisältöjä lapsesi käyttää?
 - Kuvaohjelmat eri laitteilla? Millä laitteilla?
 - Digitaaliset pelit?
 - Musiikin kuuntelu? Radion kuuntelu?
 - Internet-sisällöt?
 - Miten ilmaisee, että haluaa tietyn ohjelman tai pelin?
- Minkälaisesta mediasisällöistä lapsi pitää? Miten ilmaisee asian?
 - Miksi hän mielestänne pitää juuri näistä sisällöistä? Mitä saa niistä?
- Minkälaisesta mediasisällöistä lapsi ei pidä? Miten ilmaisee asian?
 - Miksi ei pidä juuri näistä sisällöistä?
- Minkälaiset sisällöt pelottavat lasta? Miten hän ilmaisee pelkonsa?
 - Mihin pelot mielestänne perustuvat?
 - Pyrkiikö lapsi kommunikoidaan ja keskustelemaan peloistaan?
- Miten pitkiä aikoja lapsi jaksaa keskittyä kerrallaan mediasisältöihin?
 - Jumittuuko samankaltaisiin sisältöihin, onko avoin uusille mediasisällöille?

- Osaako itse etsiä kiinnostavia mediasisältöjä?
- Pystyykö itse (teknisesti) valikoimaan sisältöjä?
- Miten kehitysvamma näkyy lapsen mediasuhteessa?
 - Laitteiden tekninen käyttö. Kosketusnäytön/hiiren käyttö.
 - Median ja todellisuuden suhde.
 - Kokonaisuuksien/yksityiskohtien ymmärtäminen.

Mediankäyttö rutiinina ja sosiaalisena tapahtumana

- Millaisissa tilanteissa lapsi seuraa mediaa yksin?
- Millaisissa tilanteissa lapsi seuraa mediaa yhdessä vanhempien tai sisarusten kanssa?
 - Miten käyttäytyy tilanteessa suhteessa vanhempiin/sisaruksiin?
- Onko siirtyminen pois mediankäyttötilanteesta hankalaa?
- Liittyykö mediankäyttöön rutiineja, liittyykö mediasisältöjen seuraaminen tiettyyn tilanteeseen esimerkiksi päivittäin?
 - Rauhoittuminen, hyvä suoritus, hetki ”työpäivän” jälkeen, perheen yhteinen hetki?
 - Liittyykö päivähoitoon/esikouluun mediankäyttöä?

Rajoittaminen

- Ovatko lapsen ikätasolle suunnatut kuvaohjelmat ja pelit hänen kehitystasolleen sopivia?
 - Minkälaiset ohjelmat tai pelit vaikuttavat hänelle ymmärrettäviltä. Esimerkkejä?
- Vaikuttaako Down-lapsi muun perheen mediankäyttöön?
 - Suojellaanko häntä erityisesti joiltain mediasisällöiltä?

Media oppimisen välineenä

- Mitä asioita lapsi oppii/on oppinut median kautta?
 - Huomaatteko arkipäivän tilanteissa mediasta opittuja asioita/taitoja (sekä hyvässä että pahassa)?
 - Matkiiko lapsi mediassa näkemiään asioita?
- Median ja mediasisältöjen näkyminen lapsen leikeissä/huoneessa?
 - Medialeikit, hahmot?

Vanhemman rooli median suhteen

- Minkälainen on vanhemman roolin lapsen mediasuhteen kannalta. Miten käsität sen? Mitä siihen kuuluu?
 - Vanhemman mediatottumusten näkyminen lapsen mediankäytössä.

- Miksi valikoi tiettyjä sisältöjä?
- Herättäkö vanhemman rooli median suhteen jotain erityisiä kysymyksiä varsinkin Down-lapsen kannalta?
 - Tilanne tällä hetkellä? Tilanne tulevaisuudessa.
- Ovatko lapsen kuntoutuksesta vastaavat ja siinä apuna olevat tahot (esimerkiksi kuntoutusohjaaja, puheterapeutti tai toimintaterapeutti, opettajat ja ohjaajat) keskustelleet mediankäytön merkityksestä lapsen kuntoutuksessa ja kehityksessä? Ovatko kannustaneet?
- Oletko kaivannut tietoa lapsia ja mediaa koskevissa kysymyksissä?
 - Millaisista lähteistä olet löytänyt tietoa liittyen lapsiin ja mediaan?

Miten kuvailisit median kokonaismerkitystä lapsellesi?